

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دعای مطالعه

«اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَأَكْرِمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَأَنْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»
(خدایا، مرا از تاریکی‌های وهم خارج کن و به نور فهم گرامی ام بدار. خدایا، درهای رحمتت را به روی ما بگشا و خزانه‌های علمت را برایمان باز کن؛ به مهربانی‌ات ای مهربان‌ترین مهربانان!)

تقديم به ارواح قدسي ائمه معصومين عليهم السلام، به ویژه مولا و مقتدای زمان، حضرت
بقية الله الاعظم وآله الصالحين؛ شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس؛ مدافعان مظلوم حرم اهل بیت و
زائران آستان ملکوتی امام علی بن موسی الرضا عليه السلام!

احکام عزاداری

ویژه استادان و مبلغان

سرشناسه	: آدینه‌دوست، کریم، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: احکام عزادری ویژه استادان پاسخگویی به سوالات شرعی/ گردآورنده کریم آدینه‌دوست؛ ویراستار سمیرا علمدار علی‌اکبری؛ تهیه و تدوین مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی.
مشخصات نشر	: مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۸ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
فروست	: رهیافت؛ ۳۴.
شابک	: 978-622-6852-27-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۲۶ - ۱۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: سوگوازی‌های اسلامی -- فتواها
موضوع	: Islamic mourning customs – Fatwas
موضوع	: فتواهای شیعه – قرن ۱۴
موضوع	: Fatwas, Shiites -- 20th century
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات اسلامی
شناسه افزوده	: Astan Qods Razavi. The Islamic Propagation Department
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی
رده‌بندی کنگره	: BP۲۶۰
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۷۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۰.۲۷۶۸۳

معاونت تبلیغات اسلامی

عنوان: رهیافت ۳۴، احکام عزاداری

گردآورنده: حجت الاسلام والمسلمین کریم آدینه دوست

تهیه و تدوین: مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی

تنظیم و تولید: اداره تولیدات فرهنگی

ویراستار: سمیرا علمدار علی‌اکبری

ارزیاب علمی: حجت الاسلام والمسلمین جواد محدثی

ارزیاب محتوایی: حجت الاسلام مهدی نخعی

طراح جلد: سیدحسین موسی‌زاده

صفحه‌آرا: محمود کریم‌پور

ناشر: معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

چاپخانه: مؤسسه فرهنگی قدس

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۲-۲۷-۲

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

نشانی: مشهد، حرم مطهر، صحن جامع رضوی، ضلع غربی، بین باب‌الهادی علیه السلام و صحن غدیر، مدیریت فرهنگی.

صندوق پستی: ۳۵۱-۹۱۷۳۵ **تلفن:** ۳۲۰۰۲۵۶۷-۰۵۱

سامانه پیامکی دریافت پیشنهادهای و اتقادهای: ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲

حق چاپ محفوظ است.

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۲	درآمد
۱۴	اهمیت و وجوب عزاداری
۱۴	برگزاری و تشکیل مجالس عزاداری
۱۵	وجوب عزاداری و حرمت ترک عزاداری
۱۶	کیفیت صحیح عزاداری
۱۶	روش صحیح و درست عزاداری
۱۷	معنای صحیح روضه خوانی
۱۸	مصادیق عزاداری و احکام و مسائل مربوط به آن
۱۸	موارد کلی در مصادیق عزاداری
۱۸	معیار ضرر در عزاداری
۱۸	حکم وهن مذهب
۱۹	معنای وهن مذهب
۱۹	تبرک به خون عزاداران
۲۰	طهارت خون عزادار
۲۰	مرثیه خوانی
۲۰	غلو در مرثیه خوانی
۲۱	به کاربردن الفاظ نامناسب در مرثیه
۲۲	درآوردن صدای حیوانات
۲۳	خواندن روضه‌های دروغ
۲۴	روضه ازدواج حضرت قاسم <small>علیه السلام</small>
۲۴	نسبت دادن عبارات مشکوک به معصومین <small>علیهم السلام</small>
۲۵	زبان حال در عزاداری
۲۷	مقتل‌های معتبر عزاداری
۲۸	سینه زنی
۲۸	دلیل و فلسفه و حکم سینه زنی
۲۹	برهنه شدن برای عزاداری
۳۰	برهنه شدن در عزاداری با حضور نامحرم
۳۱	سینه زنی که سبب کبودشدن بدن است
۳۲	شور سینه زنی
۳۳	زنجیرزنی

- ۳۳ حکم زنجیرزنی
- ۳۳ زنجیرهای تیغ‌دار
- ۳۴ **گریه و ناله**
- ۳۴ گریه بلند
- ۳۴ حد ناله و ضجه
- ۳۵ **لطمه‌زنی**
- ۳۵ هروله‌کردن
- ۳۷ **سینه‌خیزرفتن**
- ۳۷ ضرب و جرح بدن در عزاداری
- ۳۸ **آویزان‌کردن قفل و سنگ به بدن در عزاداری**
- ۳۸ کوبیدن سر به درودیوار و زمین
- ۳۸ **پابره‌نه وارد آتش و زغال روشن شدن**
- ۳۹ **قمه‌زنی**
- ۳۹ حکم قمه‌زنی
- ۴۱ **قمه‌زنی مخفی**
- ۴۱ جواز قمه‌زنی در فتاوای علمای گذشته
- ۴۱ **عَلَم‌های عزا**
- ۴۱ حمل و برداشتن علم
- ۴۳ **حمل چهل چراغ**
- ۴۳ فروش پارچه علم‌های عزا
- ۴۳ آراستن علم‌ها و ذوالجناح و... به زیورآلات
- ۴۴ **حمل وسایلی به شکل صلیب**
- ۴۴ حمل وسایلی که دارای مجسمه حیوانات است
- ۴۴ **تعزیه و شبیه‌خوانی**
- ۴۴ حکم تعزیه و شبیه‌خوانی و نقالی
- ۴۶ **تشبیه به اهل بیت (علیهم‌السلام) در شبیه‌خوانی**
- ۴۷ پوشیدن لباس زنانه توسط مردان در تعزیه و شبیه‌خوانی
- ۴۷ نقالی و پرده‌خوانی در عزاداری
- ۴۸ **آتش‌زدن خیمه‌ها در عصر عاشورا**
- ۴۹ **مداحی و غنا**
- ۴۹ کیفیت مداحی
- ۵۰ اشعار با مضامین مشتبه (اشعار و الفاظ نامناسب در عزاداری)
- ۵۲ حکم غنا در مداحی

۵۴.....	مداحی‌های مشکوک به غنا.....
۵۵.....	موسیقی در عزاداری.....
۵۵.....	آلات موسیقی و لهو در عزاداری.....
۵۶.....	نواختن شیبور و فلوت و نی در عزاداری.....
۵۷.....	طبل و سنج در عزاداری.....
۵۸.....	دَمام زنی در عزاداری.....
۵۹.....	نوحهٔ همراه با موسیقی.....
۵۹.....	آسیب‌های عزاداری.....
۵۹.....	خرافات و عزاداری.....
۶۰.....	عزاداری همراه با گناه.....
۶۰.....	ریا در عزاداری.....
۶۱.....	تظاهر در عزاداری.....
۶۲.....	اجازهٔ شوهر برای برگزاری مراسم در منزل.....
۶۲.....	ادامهٔ حرکت دسته‌های عزاداری تا نیمه‌شب.....
۶۴.....	تضییع حقوق دیگران.....
۶۴.....	بلندبودن صدای بلندگو.....
۶۴.....	سد معبر مانند خیمه‌زدن در پیاده‌روها.....
۶۶.....	راه‌بندان خیابان برای دسته‌های عزاداری.....
۶۷.....	احکام مسجد و حسینیه.....
۶۷.....	گذاشتن علم‌ها و وسایل عزا در مساجد.....
۶۷.....	برگزاری مراسم و برپایی چادر عزا.....
۶۸.....	سفره‌انداختن و غذاخوردن.....
۶۸.....	واردشدن دسته‌های عزا با کفش به مسجد.....
۶۸.....	تشکیل هیئت‌های مذهبی در منزل و خالی ماندن مساجد.....
۶۸.....	صدای بلندگوی مراسم عزاداری.....
۶۹.....	ورود جُنُب به حسینیه.....
۶۹.....	نماز و عزاداری.....
۶۹.....	تقدم نماز بر عزاداری.....
۷۱.....	شرکت کردن در عزاداری با قضا شدن نماز.....
۷۱.....	اقامهٔ نماز ظهر روز عاشورا.....
۷۲.....	بستن راه برای برپایی نماز در روز عاشورا.....
۷۳.....	گریه برای امام حسین <small>علیه السلام</small> در حال نماز.....
۷۳.....	نذر و هدیه در عزاداری.....

محل مصرف نذر برای ائمه معصومین <small>علیهم السلام</small>	۷۳
محل مصرف نذر برای حرم ائمه معصومین <small>علیهم السلام</small>	۷۴
قبول وسایل نذر مثل غلم در عزاداری.....	۷۵
استفاده از نذرهای مشکوک.....	۷۵
نذر پوشیدن لباس سیاه.....	۷۶
نذر قمه زنی.....	۷۶
نذر قمه زدن به فرزند.....	۷۶
نذر قربانی کردن در مقابل دستجات عزاداری.....	۷۷
پختن غذای نذری توسط خانمی که عذر شرعی دارد.....	۷۷
وقف و عزاداری.....	۷۸
حق تولیت وقف نامه عزاداری.....	۷۸
نداشتن توانایی اقامه عزا در محل ذکر شده در وقف نامه.....	۷۸
وقف برای امام حسین <small>علیه السلام</small>	۷۹
زیاد آمدن اموال وقف شده.....	۷۹
مسائل مالی عزاداری.....	۸۰
جمع آوری پول در عزاداری.....	۸۰
مصرف هدیه روحانی در مخارج عزاداری.....	۸۰
مشخص کردن اجرت در عزاداری و پول گرفتن برای آن.....	۸۰
مرثیه سرایان خطاکار.....	۸۲
باقی مانده اموال عزاداری.....	۸۲
مصرف اموال عزاداری در غیر عزاداری.....	۸۳
خمس اموال باقی مانده.....	۸۳
ماه محرم و صفر و ایام شهادت معصومین <small>علیهم السلام</small>.....	۸۴
عقد ازدواج در ماه محرم و صفر.....	۸۳
برپایی مجالس شادی در وفیات معصومان <small>علیهم السلام</small>	۸۴
کارکردن در ایام عزاداری.....	۸۴
کارکردن در روز عاشورا.....	۸۵
روزه گرفتن در روز عاشورا.....	۸۶
طلب فرزند در ماه محرم و صفر.....	۸۶
ارتباط زناشویی در ایام عزا.....	۸۶
استفاده از تخمه و آجیل در ایام عزاداری.....	۸۷
تفریح و شادی در ایام عزاداری.....	۸۷
تقارن ایام عزاداری با عید نوروز.....	۸۸

پوشیدن لباس سفید در محرم.....	۸۸
پوشیدن لباس مشکی در ایام عزاداری و سوگواری.....	۸۸
کراهت نماز با لباس سیاه در ایام عزاداری.....	۹۰
پوشیدن لباس سیاه در دو ماه محرم و صفر.....	۹۱
اصلاح و آرایش در ایام عزاداری.....	۹۱
اصلاح آقایان.....	۹۱
آرایش بانوان.....	۹۱
سرمه کشیدن و حنا بستن.....	۹۲
آرایش زنان در مجالس اهل بیت <small>علیهم السلام</small>	۹۲
عزاداری بانوان.....	۹۳
تشکیل جلسات مخصوص بانوان.....	۹۳
حضور بانوان همراه دسته‌های عزاداری.....	۹۴
پیاده روی اربعین برای خانم‌ها.....	۹۵
ورود مداح مرد در بین عزاداران خانم.....	۹۵
مداحی و مرثیه خوانی بانوان.....	۹۶
پربیشان کردن مو.....	۹۷
نگاه زن به بدن نامحرم در هنگام عزاداری.....	۹۸
زیارت عاشورا.....	۹۹
سند زیارت عاشورا.....	۹۹
استحباب خواندن زیارت عاشورا.....	۱۰۰
مداومت بر خواندن زیارت عاشورا.....	۱۰۰
خواندن زیارت عاشورا به صورت گروهی و فردی.....	۱۰۱
خواندن دعای علقمه بعد از زیارت عاشورا.....	۱۰۱
گفتن «بسم الله» ابتدای زیارت عاشورا.....	۱۰۲
گفتن تکبیر اول زیارت عاشورا.....	۱۰۲
حکم سجده زیارت عاشورا.....	۱۰۳
آداب سجده زیارت عاشورا.....	۱۰۳
حکم نماز زیارت عاشورا.....	۱۰۴
زمان خواندن نماز زیارت عاشورا.....	۱۰۴
اضافه کردن به زیارت عاشورا.....	۱۰۵
تکرار عبارات زیارت عاشورا.....	۱۰۵
خواندن مداحی در بین زیارت عاشورا.....	۱۰۶
فاصله انداختن میان لعن و سلام زیارت عاشورا.....	۱۰۷

- خواندن صد لعن و سلام زیارت عاشورا در طول روز ۱۰۸
- زیادگفتن لعن و سلام ۱۰۸
- خواندن زیارت عاشورا بدون لعن و سلام ۱۰۸
- گفتن «مأة مرة» به جای خواندن صد لعن و صد سلام ۱۰۹
- خواندن زیارت عاشورا رو به قبله یا رو به حرم ۱۰۹
- حجاب برای زیارت عاشورا ۱۱۰
- خواندن زیارت عاشورا و سجده آن با عذر شرعی ۱۱۰
- نذر زیارت عاشورا ۱۱۰
- زیارت عاشورا در ادارات ۱۱۲
- وحدت و زیارت عاشورا ۱۱۲
- لعن دشمنان دین در زیارت عاشورا ۱۱۲
- مسائل متفرقه ۱۱۳**
- تشکیل مجلس فقط به صورت مداحی و بدون استفاده از وعظ و ارشاد ۱۱۳
- شرکت پیروان سایر مذاهب در مجالس عزاداری ۱۱۳
- حضور کودکان در مجالس عزاداری ۱۱۳
- مصادف شدن ایام عزاداری با اعیاد باستانی ۱۱۴
- اقامه مجالس عزاداری کارمندان در ادارات و نهادهای دولتی ۱۱۴
- مشروعیت احترام به وسایل عزاداری ۱۱۵
- مراسم جشن ولادت امام موسی کاظم علیه السلام در ماه صفر ۱۱۵
- استفاده از غذای مجالس عزاداری ۱۱۷
- کاروان‌های پیاده‌روی اربعین و غیر آن ۱۱۸
- پیاده‌روی اربعین ۱۲۰
- کلامی از آیت‌الله مکارم ۱۲۰
- ایام فاطمیه ۱۲۱**
- برپایی مجلس عزا در ایام فاطمیه ۱۲۱
- تاریخ شهادت حضرت زهرا علیها السلام ۱۲۲
- محدوده ایام عزا در ایام فاطمیه ۱۲۳
- ایام محسنیه ۱۲۳
- کتابنامه ۱۲۴**

عبدالسلام از امام رضا علیه السلام شنید که فرمودند: « رَجِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا. » (خداوند رحمت کند کسی را که امر ما را زنده می‌کند). عرض کرد: « چگونه امر شما را زنده می‌کند؟ » علی بن موسی الرضا علیه السلام در پاسخ فرمودند: « يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا. »^۱ (علوم ما را فرامی‌گیرد و آن را به مردم تعلیم می‌دهد...؛ زیرا اگر مردم از زیبایی‌های کلام ما آگاهی می‌یافتند، از ما پیروی می‌کردند.) « معاونت تبلیغات آستان قدس رضوی » مفتخر است در راستای رسالت خود مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخ‌گویی به سؤالات شرعی مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای پیش‌رو را به استادان فرهیخته تقدیم کند. در این نوشتار تلاش شده است علاوه بر ارائه اطلاعات و محتوایی غنی، پاسخی مناسب با محتوایی یکسان در اختیار استادان قرار داده شود تا از تشویش خاطر مراجعان به سبب دریافت جواب‌های متفاوت جلوگیری شود.

اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل نوشتارها عبارت‌اند از: تلخیص کتاب‌های تخصصی موجود در این حوزه؛ جمع‌بندی جواب‌ها؛ بی‌نیاز کردن استادان از رجوع به منابع پُرشمار در هنگام پاسخ‌گویی. برای رسیدن به این مهم، کارگروهی از استادان و کارشناسان فرهیخته این اداره، هر موضوع پیشنهادی را موشکافانه بررسی می‌کنند و محصول تلاش خویش را به داوری هیئت علمی می‌گذارند.

مجموعه کتاب‌های رهیافت در چهار موضوع کلی تدوین می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی که مرکب از هر سه موضوع قبل است. بی‌شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، خدمتگزاران را در بهبود کیفی این

۱. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۳۰۷، حدیث ۶۹.

مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می‌ساییم، به شکرانه توفیق خدمتی که حضرتش در بارگاه ملکوتی و سراسر نور امام‌رضا علیه السلام ارزانی‌مان فرموده است. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از آن امام همام علیه السلام، به مصداق روایت نورانی آغازین، جرعه‌ای از علم حقیقی بنوشیم و به تشنگان راستین آن نیز بنوشانیم.

معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

مجموعهٔ پیش رو با عنوان احکام عزاداری، در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود. این نسخه، ویرایش چهارم کتابی با همین عنوان از مجموعهٔ رهیافت است. مستنداتی که در این کتاب از آن‌ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن‌ها بی‌نیاز کرده است، عبارت‌اند از: العروة الوثقی، تحریر الوسیلة، منهاج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید حضرت امام، امام‌خامنه‌ای، آیت‌الله خویی، آیت‌الله فاضل، آیت‌الله بهجت، آیت‌الله صافی، آیت‌الله مکارم، آیت‌الله سیستانی، آیت‌الله وحید، آیت‌الله نوری همدانی و آیت‌الله شبیری زنجانی. تمامی استفتائات از کتاب‌ها یا سایت‌های معتبر مراجع عظام استخراج شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز، گروه علمی این استفتا را انجام داده است.

شایان ذکر است در بخش‌هایی از رهیافت که نام مراجع عظام تقلید ذکر شده، منظور همین یازده مرجع ذکر شده است.

حجت‌الاسلام کریم آدینه‌دوست، استاد و عضو گروه علمی احکام ادارهٔ پاسخ‌گویی به سؤالات دینی، این کتاب را تدوین کرده‌اند و حجت‌الاسلام مهدی نخعی ویرایش چهارم این اثر را انجام داده‌اند. سپاسگزار تلاش این عزیزان و اعضای هیئت اندیشه‌ورز نشر احکام، حجج اسلام سیدمحمد ضیائی و محمدهادی رنجبر هستیم که ما را در جمع‌آوری این اثر یاری کردند و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

هیئت اندیشه‌ورز نشر احکام

معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

اهمیت و وجوب عزاداری

برگزاری و تشکیل مجالس عزاداری

اقامه مجالس تعزیه برای حضرت سیدالشهدا علیه السلام و مجالس دعا و بیان مسائل از شعائر دینی است و اختصاص به زمان خاصی ندارد (حضرت امام).^۱

برخی کارهاست که پرداختن به آن‌ها، مردم را به خدا و دین نزدیک می‌کند. یکی از آن کارها، همین عزاداری‌های سنتی است که باعث تقرب بیشتر مردم به دین می‌شود. اینکه امام علیه السلام فرمودند عزاداری سنتی بکنید، به دلیل همین تقرب است. در مجالس عزاداری نشستن، روضه خواندن، گریه کردن، به سر و سینه زدن و مواکب و دسته‌های عزا به راه انداختن، از اموری است که عواطف عمومی را به خاندان پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم پرجوش می‌کند و بسیار خوب است (امام خامنه‌ای).^۲

اقامه مجلس عزای حضرت سیدالشهدا علیه السلام از سیره ائمه معصومین علیهم السلام است و ذکر مناقب و مصائب آن حضرت، احیای امر آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم و استحباب آن مستفاد از روایات متواتره است (آیت‌الله وحید).^۳

باید توجه داشت مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام از شعائر مهم دینی است و نباید در اهتمام به برگزاری آن به نحو شایسته، کوتاهی شود (آیت‌الله سیستانی).^۴

۱. سیدحسین معتمدی کاشانی، عزاداری سنتی شیعیان، ج ۷، فصل ۲، ص ۵۶.
۲. بیانات مقام معظم رهبری در جمع روحانیون استان کهگیلویه و بویراحمد در آستانه محرم، ۱۳ خرداد ۱۳۷۳:
<http://leader.ir/fa/speech/1009>

۳. سیدحسین معتمدی کاشانی، عزاداری سنتی شیعیان، ج ۷، فصل ۲، ص ۵۸.
۴. نک: سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر. شایان ذکر است معظم‌له در استفتایی دیگر می‌فرماید: «آنچه مصداق عزاداری برای حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام باشد، مستحب و به آن ترغیب اکید شده است. در ضمن تخلف از رویه‌ای که از سلف صالح درباره عزاداری برای اهل بیت علیهم السلام به ما رسیده است، سزاوار نیست» (سیدحسین معتمدی کاشانی، عزاداری سنتی شیعیان، ج ۷، فصل ۹، ص ۲۴۳).

هدف عزاداری زنده‌نگه‌داشتن تاریخ امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام و هدف او، یعنی مبارزه با ظلم و ذلت است. باید مراسم عزاداری به کوری چشم دشمنان، با شور و شکوه هرچه تمام‌تر و در اوج عظمت و هر سال بهتر از سابق برگزار شود و هر کاری که عظمت این مراسم را مخدوش کند، محکوم شود. محال است کسی شیعه باشد و خواهان عظمت این مراسم نباشد (آیت‌الله مکارم).^۱

بیان مسائل دین و ذکر مصائب آل محمد عَلَيْهِمُ السَّلَام در محل اجتماعات امثال مساجد و حسینیه‌ها و تکایا و همچنین خواندن دعاها و زیارات، همان طور که از زمان سابق، بین شیعه آل محمد عَلَيْهِمُ السَّلَام متداول بوده است، امری است منصوص در روایات و مرضی امام عصر عَلَيْهِ السَّلَام و موجب تقویت دین مبین و بقای رسالت سیدالمرسلین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ است؛ لذا بر جمیع شیعه و مؤمنین (ایدهم‌الله‌تعالی) لازم است در ابقای این‌گونه امور کوتاهی نکنند و سعی کنند آثار تشیع برای همیشه رونق داشته باشد و مردم جیلاً بعد جیل به اساس مذهب تشیع پی برده، ملیت و حیثیت مذهبی خود را نگه دارند (آیت‌الله خویی).^۲

وجوب عزاداری و حرمت ترک عزاداری

پرسش: حضور در مجالس عزای امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در محرم چه حکمی دارد؟ مستحب است یا واجب؟

پاسخ: حضور در این مجالس مستحب است؛ ولی اگر مردم به مقدار لازم حاضر نشوند، حضور در این مجالس واجب کفایی است (آیت‌الله مکارم).^۳

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، بیانیه‌ها، توصیه به عزاداران، ص ۱۴۴؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، فلسفه عزاداری، ص ۴۹، سؤال ۱.

۲. سیدحسین معتمدی کاشانی، عزاداری سنتی شیعیان، ج ۷، فصل ۱، ص ۱۰۰.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۵، سؤال ۷. شایان ذکر است معظم‌له در استفتای دیگری می‌فرمایند: «اهمیت عزاداری به‌قدری است که یکی از عوامل احیای مذهب شیعه است و

کیفیت صحیح عزاداری

روش صحیح و درست عزاداری

پرسش: کیفیت مطلوب نحوه برگزاری عزاداری سالار شهیدان علیه السلام چگونه است؟

پاسخ: شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده، برگزار شود (امام خامنه‌ای).^۱

بهترین شیوه عزاداری، تشکیل مجالس باشکوه، ذکر اهداف مقدس حضرت امام حسین علیه السلام، تاریخچه واقعه کربلا و تحلیل اتفاقات آن است. همچنین تشکیل دسته‌های عزاداری باشکوه، توأم با شعارهای بیدارکننده و سازنده و پخش و استفاده از پلاکاردها یا شعارهای جالب و جذاب، جزوه‌ها و پوستره‌های حساب‌شده و پرمحتوا و روشن‌کننده، از اهداف عزاداری حضرت سیدالشهدا علیه السلام و مانند آن است (آیت‌الله مکارم).^۲

شایسته است مؤمنین و شیعیان مخلص اهل ولاء در ترویج شعائر حسینی و برگزاری مراسم عزاداری، به نحوی که معهود و معروف بین طائفه بر حق شیعه است و مشتمل بر مجلس وعظ و بیان احکام و معارف و روضه خوانی و سینه‌زنی و... است، عمل کنند و از سیره‌ای که از

چون ضعف و تضعیف عزاداری‌ها باعث تضعیف مذهب خواهد بود، از مرحله مستحب بالاتر است و در مواردی شبهه و جوب پیدا می‌کند» (ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، هدف و فلسفه عزاداری، شرکت در مجالس عزاداری).

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۹.
۲. شایان ذکر است معظم‌له در توصیه خود به عزاداران می‌فرماید: «نحوه عزاداری‌ها، باید به همان صورت سنتی و بر طبق دستورهای ائمه هدی علیهم السلام با راهنمایی علمای محترم بلاد صورت گیرد و پرچم‌های حسینی همه‌جا در اهتزاز باشد. دستجات سینه‌زنی و زنجیرزنی با نظم و شکوه، در هر کوی و برزن به راه افتند؛ ولی مراقب باشند افراد ناآگاه تعبیّرات کفرآمیز و آمیخته با غلو بر زبان جاری نکنند و عزاداران آسیب جدی به بدن خود نرسانند و کاری که در نظر عموم مردم موجب وهن مذهب است، انجام ندهند تا بهانه به دست دشمن نیفتند و بدخواهان مأیوس شوند (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، بیابیه‌ها، توصیه به عزاداران، ص ۱۴۴).
۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۶۴، سؤال ۵۷۵؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۳۸، سؤال ۱۵.

سلف صالح دربارهٔ عزاداری اهل بیت علیهم السلام رسیده، تخلف نکنند (آیت الله سیستانی).^۱

عزاداری برای حضرت سیدالشهدا علیه السلام و سایر بزرگوارانی که در کربلا به شهادت رسیدند، در شکل‌گیری اعتقادات مردم تأثیر زیادی دارد؛ لذا باید به‌گونه‌ای عمل شود که مرضی حضرات معصومین علیهم السلام باشد. نحوهٔ عزاداری در زمان‌ها و مکان‌های مختلف با در نظر گرفتن عرف تعیین می‌شود. منبر و مجلس حضرت سیدالشهدا علیه السلام مکان آموزش افراد است و قسمت مهمی از اعتقادات مردم از همین مطالب اهل منبر و اشعاری که خوانده می‌شود، شکل می‌گیرد و لذا باید در انتخاب مطالب مستند و اشعار، دقت بیشتری شود و جنبهٔ هدایتگری و اصلاح برای جامعه مدنظر قرار گیرد. تسامح در گفتن مطالب غیرمتقن یا خواندن اشعار صحیح نیست. عمده در برگزاری مجالس اهل بیت علیهم السلام اصلاح نیت است که باید تلاش کنیم ان شاء الله عملمان همراه با اخلاص باشد (آیت الله شبیری).^۲

معنای صحیح روضه خوانی

پرسش: بعضی از مراجع عظام فرموده‌اند بهتر است به جای شبیه خوانی، روضه خوانی برپا کنند. منظور از روضه خوانی چیست؟

پاسخ: روضه خوانی در اصطلاح عبارت است از: آموزش احکام، امر به معروف و نهی از منکر، ذکر فضائل و مناقب اهل بیت علیهم السلام و مصائب وارده بر آنان، خصوصاً مصائب حضرت سیدالشهدا علیه السلام و اصحاب بزرگوار آن حضرت که چنین مجالسی علاوه بر ثواب عزاداری، ثواب بیان احکام و مواظب را که از اهداف عالیّهٔ آن بزرگواران بوده نیز خواهد داشت (آیت الله فاضل).^۳

۱. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۲. سیدموسی شبیری زنجان، سایت، استفتانات، سؤال ۵۰۷.

۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۰، سؤال ۲۱۶۸.

مصادیق عزاداری و احکام و مسائل مربوط به آن موارد کلی در مصادیق عزاداری

معیار ضرر در عزاداری

پرسش: معیار شرعی ضرر، اعم از جسمی یا روحی چیست؟
پاسخ: معیار، ضرری است که در نظر عرف، قابل توجه و معتنابه (قابل اعتنا) باشد (امام خامنه‌ای).^۱

ضرر معتد به و قابل توجه ضرری است که از آن چشم‌پوشی نمی‌شود و افراد در وقوع در آن، سهل‌انگاری و تسامح نمی‌کنند؛ مثل ضرری که موجب مرگ می‌شود یا باعث نقص عضو در بدن و مانند آن می‌شود (آیت‌الله خویی).^۲

حکم وهن مذهب

پرسش: حکم کارهایی که مجالس عزاداری را از وزانت و معنویت تهی می‌کند و چه بسا موجب وهن مقدسات می‌شود، چیست؟

پاسخ:^۳ هر کاری که موجب تضعیف اسلام یا مذهب حق اثناعشری شود، حرام است (امام خامنه‌ای).^۴

هر عملی که موجب وهن مذهب شود، از آن خودداری شود (آیت‌الله صافی).

هر عملی که موجب وهن مذهب شود، جایز نیست (آیات عظام فاضل و بهجت).

باید از کارهایی که عزاداری را خدشه‌دار می‌کند، اجتناب شود (آیت‌الله سیستانی).

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۶۲.

۲. ابوالقاسم خویی، صراط النجاة (المحشى للخواي)، ج ۲، ص ۴۴۵، سؤال ۱۴۰۵.

۳. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، لزوم جلوگیری از وهن مذهب، ص ۳۳.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات، شماره ۷۰۴۹۱۴.

معنای وهن مذهب

پرسش: در عزاداری ائمه معصومین و مخصوصاً حضرت سیدالشهدا علیه السلام با عبارت «وهن مذهب» مواجه می‌شویم. منظور از وهن مذهب و معنا و مفهوم آن چیست؟ و حدودود آن چه اندازه‌ای است؟ و چه کسانی آن را مشخص می‌کنند؟

پاسخ: وهن دین و مذهب، یعنی از ارزش افتادن و بدنام شدن دین و مذهب و تشخیص آن به عهده مکلف است (امام خامنه‌ای).^۱
منظور از وهن این است که به مذهب توهین شود و آن را در نظرها کوچک کند. تشخیص مصادیق آن برعهده مؤمنان متدین است. قمه زدن و برهنه شدن را می‌توان از جمله مصادیق آن بیان کرد (آیت‌الله مکارم).^۲

منظور از هتک و توهین، یعنی آنچه در نظر عرف، موجب خوارشدن و تحقیر مذهب می‌شود (آیت‌الله خویی).^۳

تبرک به خون عزاداران

پرسش: آیا خونی که از بدن سینه‌زنان و عزاداران به سبب قمه زدن و... بیرون می‌آید، باعث تبرک و شفای مریض‌ها و زن‌های عقیم و مانند آن می‌شود؟

پاسخ: این سخنان پایه و اساسی ندارد و سزاوار است عزاداری به صورتی باشد که باعث هتک دین و مقدسات نشود (آیت‌الله مکارم).^۴

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۹۹۴۲۷.
۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، قمه زنی و تیغ زنی.
۳. ابوالقاسم خویی، صراط النجاة (المحشی للخواص)، ج ۲، ص ۴۴۵، سؤال ۱۴۰۵.
۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۲۴۷، سؤال ۷۶۵؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۳، سؤال ۵۹.

طهارت خون عزادار

پرسش: آیا خونی که بر اثر کوبیدن شدید سر به دیوار در عزای حضرت امام حسین علیه السلام از سرانسان جاری می‌شود و به سروصورت شرکت‌کنندگان در مراسم عزاداری پاشیده می‌شود، پاک است یا خیر؟

پاسخ: خون بدن انسان نجس است (مراجع عظام تقلید).^۱

مرثیه خوانی

غلو^۲ در مرثیه خوانی

پرسش: نظر جناب عالی درباره غلو و رعایت نکردن شأن اهل بیت علیهم السلام چیست؟

پاسخ: به طور کلی، عزاداری به شیوه مرسوم سنتی اشکال ندارد؛ بلکه مستحسن است؛ اما گفتن جملاتی که از اهل بیت به عنوان «خدا» یاد می‌شود یا خواندن اشعاری که مشتمل بر دروغ باشد یا انجام دادن اعمالی که موجب وهن مذهب می‌شود، جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۳

عزاداران محترم (خطبا و مداحان و آحاد مردم سوگوار) باید از کلمات

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام نجاسات، سؤال ۲۶۷؛ اقتباس از: سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نجاسات، خون، مسئله ۹۶.

۲. پرسش: آیا عقیده شیعه درباره «اهل بیت»، غلوآمیز است؟
پاسخ: «غلو» در فرهنگ عربی به معنای «تجاوز از حدود مرز» است؛ مثلاً اگر پزشک عمومی، به عنوان متخصص قلب و عروق معرفی شود، این مصداق غلو است. در قلمروی توحید نیز، غالی کسی است که امامان را از مقام عبودیت و بندگی فراتر برده، آن‌ها را خدا یا مصدر افعال خدا بداند؛ مثلاً بگوید آنان خالق زمین و آسمان‌اند (شکر در خالقیت) یا معتقد باشد که تدبیر نظام آفرینش، پس از ایجاد، به دست آن‌هاست و آن‌ها «رازق»، «محبی» و «ممیت» هستند (شکر در تدبیر) یا بگوید امر تشریح به آنان واگذار شده و تحریم و تحلیل در دست آن‌هاست (شکر در تقنین).

۳. به عقیده شیعیان، اگر در یک مصداق خاص و در پرتو دعای آنان، تحولی در جهان آفرینش رخ دهد یا بیماری شفا پیدا کند، همگی به اذن خدا بوده، شبیه کارهای معجزه‌آسای حضرت مسیح علیه السلام است. شفاعت آنان در روز رستاخیز هم به اذن خداست و توسل به آنان، به دلیل موقعیتی است که آنان نزد خدا دارند. ذکر فضایل و مناقب آنان نیز نوعی اظهار مهر و مودت به خاندان رسالت است که با تأکید قرآن و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله همراه است. حب و مودت ذوی‌القربی از اصولی است که قرآن و سنت بر آن تأکید دارند (به نقل از: جعفر سبحانی، راهنمای حقیقت، ص ۴۲۹ تا ۴۳۳).

۴. سیدمحمدحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، غلو در عزاداری‌ها، ص ۱۱۱.

غلوآمیز که ائمه هدی علیهم‌السلام یا بزرگان شهدا را هم‌ردیف خداوند قرار می‌دهد، جداً اجتناب کنند؛ همچنین تعبیراتی مثل «من علی‌اللهی‌ام» یا «من حسین‌اللهی‌ام» یا «زینب‌اللهی‌ام»، مناسب افراد معتقد به مکتب معصومین علیهم‌السلام نیست و لازم است به این اشخاص تذکر داده شود و آن‌ها را از این کار نهی کرد. برای بزرگداشت مقام آن بزرگواران راه‌های خوب و سنجیده و معقولی وجود دارد که به این حرف‌ها نیازی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۱

خواندن این قبیل اشعار، مثل «حسین‌اللهی‌ام»، «لا اله الا حسین» یا مضامینی که مشتمل بر غلو است، صحیح نیست و هر شعر یا مضمونی که مشعر بر غلو است، نباید خوانده شود و با وجود فراوانی اشعار غراء و قصاید شیوا و پرمعنا در مدح یا سوگ ائمه هدی علیهم‌السلام به این‌گونه اشعار یا مضامین که موجب سوءتفاهم یا سوءاستفاده می‌شود، نیازی نیست (آیت‌الله سیستانی).^۲

باید بهترین مداخل که مشتمل بر مضامین صحیح و اقتباس از آیات و احادیث و نکات شعری ادیبانه و دور از غلو است، استفاده شود (آیت‌الله صافی).^۳

این کارها خلاف احتیاط است؛ بلکه اگر طوری باشد که اهانت به آن ذوات مقدسه علیهم‌السلام باشد، به‌عنوان ثانوی، حرام قطعی است (آیت‌الله بهجت).^۴

به‌کاربردن الفاظ نامناسب در مرثیه

پرسش: سرودن و خواندن شعرهایی که در آن از الفاظی نامناسب استفاده

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، کیفیت مجالس عزاداری، ص ۳۷، سؤال ۱۴؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، اشعار مدیحه و نوحه، ص ۷۲، سؤال ۹۶.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۲۷، سؤال ۱۵۷۸.

۴. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۴۲، سؤال ۶۳۹۶.

شده، الفاظ مذکور را به ساحت مقدس ائمه اطهار علیہم السلام و خودشان نسبت می دهند، چه حکمی دارد؟

پاسخ: عزاداری ائمه اطهار علیہم السلام مخصوصاً خامس آل عبا علیہم السلام از افضل قُرَبات است و سرودن و خواندن اشعاری که از مظلومیت و زحمات و فداکاری آن حضرات حکایت کند، کار بسیار خوبی است؛ ولی باید از هر کاری که باعث هتک حرمت آن بزرگواران می شود و موجب وهن مذهب در نظر دیگران می شود، پرهیز شود (آیت الله مکارم).^۱

اینکه برخی مداحان اهل بیت علیہم السلام گاهی در مقام خضوع و خشوع، خود را تشبیه به حیواناتی مانند سگ می کنند یا حتی گاهی صدای آن ها را درمی آورند، خلاف احتیاط است؛ بلکه اگر طوری باشد که اهانت به آن ذوات مقدسه علیہم السلام باشد، به عنوان ثانوی حرام قطعی است (آیت الله بهجت).^۲

درآوردن صدای حیوانات

پرسش: بعضی افراد در هیئت، وقتی مداح اسم سگ می آورد، مثلاً می گوید «من سگ حسینم...»، لفظ «عو» را به عنوان صدای سگ درمی آورند و چند بار عو می کشند. این کار چه حکمی دارد؟

پاسخ: گفتن این الفاظ شایسته نیست و در هر حال مناسب است مؤمنان شئون عزاداری معصومان علیہم السلام به ویژه سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیہ السلام را مراعات کنند (امام خامنه ای).^۳

پرسش: آیا تقلید صدای سگ یا الاغ یا کبوتر در موقع سینه زدن، به منظور اظهار عجز در مقابل ائمه علیہم السلام جایز است؟

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۱۷۷، سؤال ۵۰۶؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، اشعار مدیحه و نوحه، ص ۷۱، سؤال ۹۴.
۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۲، سؤال ۶۳۹۶.
۳. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۹۷۸۷۷.

پاسخ: این کارزننده است و اهانت به مقام شامخ ائمه علیهم السلام است (آیت الله مکارم).^۱

پرسش: برخی مداحان گاهی در مقام خضوع و خشوع، خود را به حیواناتی مانند سگ تشبیه می‌کنند، یا حتی گاهی صدای آن‌ها را درمی‌آورند. این کارها از لحاظ شرع چه حکمی دارد؟

پاسخ: این کارها خلاف احتیاط است؛ بلکه اگر طوری باشد که اهانت به آن ذوات مقدسه علیهم السلام باشد، به عنوان ثانوی حرام قطعی است (آیت الله بهجت).^۲

پرسش: در برخی از جلسات مذهبی و عزاداری برای اظهار نهایت تذلل در برابر اهل بیت علیهم السلام عده‌ای صدای حیواناتی مانند سگ را از خود درمی‌آورند. حکم شرعی آن را بیان فرمایید.

پاسخ: چون در انظار بعضی، موهن است، سزاوار است اظهار ارادت و ولایت خود را در صورت‌های جالب و تحسین‌آمیز انجام دهید (آیت الله صافی).^۳

خواندن روضه‌های دروغ

پرسش: خواندن روضه‌های دروغ و نامعتبر که موجب تمسخر و هتک می‌شود، چه صورتی دارد؟

پاسخ:^۴ خواندن روضه‌های دروغ جایز نیست (آیات عظام فاضل،

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۰، سؤال ۵۱. شایان ذکر است معظله در استفتای دیگری می‌فرمایند: «باید از هر کاری که باعث هتک حرمت آن بزرگواران می‌شود و موجب وهن مذهب در نظر دیگران می‌شود، پرهیز شود و تعبیراتی که در عرف توهین‌آمیز است، مانند نسبت سگ به خود دادن، یا صدای حیوانات درآوردن، هیچ‌کدام مناسب مجالس عزاداری نیست و باید به همه نصیحت کنند که از این کارها که باعث وهن این مراسم بزرگ می‌شود و موجب ناراحتی حضرت بقیة‌الله می‌شود، پرهیز کنند» (ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۱۷۸، سؤال ۵۰۶؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، اشعار مدیحه و نوحه، ص ۷۱، سؤال ۹۴).

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۲، سؤال ۶۳۹۶.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، کیفیت عزاداری، سؤال ۱۴.

۴. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، خواندن روضه‌های دروغ، ص ۳۱.

صافی، بهجت و مکارم).

اگر دروغ و موجب هتک و تمسخر باشد، جایز نیست (امام خامنه‌ای).
اگر دروغ یا موجب هتک باشد، جایز نیست (آیت‌الله سیستانی).

روضه ازدواج حضرت قاسم علیه السلام

پرسش: آیا تعزیه و روضه‌هایی که به نام ازدواج حضرت قاسم علیه السلام در کربلا خوانده می‌شود، صحیح است؟

پاسخ: این مطلب در روایات معتبر وارد نشده است (آیت‌الله مکارم).^۱ تعزیه و شبیه‌خوانی بخش‌هایی از تاریخ که سند معتبری ندارد، مثل ازدواج حضرت قاسم، اگر معلوم باشد که از بعضی کتب تاریخی و روایت‌ها نقل شده، اشکال ندارد (آیت‌الله بهجت).^۲

آنچه درباره عروسی حضرت قاسم علیه السلام مطرح می‌شود، صحیح نیست و اثری از این قضیه در کتب معتبره وجود ندارد. علاوه بر اینکه حضرت قاسم علیه السلام به سن ازدواج نرسیده بود. بلی، در کتاب منتخب مرحوم طریحی چیزهایی که مناسب ازدواج آن حضرت است، نقل شده؛ ولی ظاهراً این مطالب نادرست را بعد از آن مرحوم، افراد مغرض یا نادان به آن کتاب اضافه کرده‌اند. مرحوم طریحی عالم‌تر از آن است مطالبی را در کتاب خود بنویسد که مناسبتی با واقعه عاشورا ندارد؛ به هر حال آنچه در کتاب طریحی آمده، به این شکل که در مراسم تعزیه‌داری به صورت خرافی مطرح می‌کنند، نیست (آیت‌الله فاضل).^۳

نسبت دادن عبارات مشکوک به معصومین علیهم السلام

پرسش: این جانب چون به حضرت سیدالشهدا علیه السلام علاقه زیادی دارم،

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مقاتل و وقایع تاریخی، ص ۱۳۵، سؤال ۲۰۳.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۳۸، سؤال ۶۳۸۰.

۳. محمد فاضل لنگرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۴، سؤال ۲۱۸۱.

مرثیه و مصیبت می‌خوانم و مداحی می‌کنم که نمی‌دانم راست است یا دروغ؛ ولی احتمال صحت آن را می‌دهم. آیا می‌توانم مرثیه یا مدح معصومین علیهم‌السلام را در صورتی که مشکوک است، بخوانم؟ حکم آن را در حال روزه و غیرروزه بیان فرمایید.

پاسخ: نقل مطالب بدون اینکه مستند به روایتی باشد یا در تاریخ ثابت شده باشد، وجه شرعی ندارد؛ مگر آنکه نقل آن به‌عنوان بیان حال به‌حسب برداشت متکلم باشد و علم به خلاف بودن آن نداشته باشد و تکلیف شنوندگان نهی‌ازمنکر است؛ به‌شرطی که موضوع و شرایط آن نزد آنان ثابت شده باشد (امام‌خامنه‌ای).^۱

به‌طورکلی نسبت‌دادن سخن یا واقعه‌ای به معصوم علیهم‌السلام باید مستند به منبع صحیحی باشد؛ لذا در فرض سؤال اگر قرینه‌ای باشد که از دیگری نقل می‌کنید، اشکال ندارد؛ مثل اینکه آن را به کتاب یا شخصی که از او شنیده‌اید، نسبت دهید یا به‌طور احتمال و اینکه گفته‌اند و می‌گویند یا نقل شده، آن را بیان کنید و لازم است از گفتن و نقل مطالبی که دور از شأن اهل بیت و مقام معصومین علیهم‌السلام و موجب وهن است، خودداری کنید و سعی کنید با مراجعه به کتب معتبر و مقاتل موردقبول علما، نوحه و مداحی‌های صحیح بخوانید (آیت‌الله سیستانی).^۲

خواندن روضه بی‌اساس جایز نیست و خواندن چیزی که احتمال صحت آن را می‌دهند، اگر به‌صورت احتمال باشد، اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۳

زبان حال در عزاداری

پرسش: حکم استفاده از زبان حال در مدح و مرثیه ائمه علیهم‌السلام چیست؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۶.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، منابع روایی عزاداری، سؤال ۴۷.

پاسخ: نقل مطالب بدون اینکه مستند به روایتی باشد یا در تاریخ ثابت شده باشد، وجه شرعی ندارد؛ مگر آنکه نقل آن به عنوان بیان حال، به حسب برداشت متکلم باشد و علم به خلاف بودن آن نداشته باشد (امام خامنه‌ای).^۱

زبان حال به صورت شعر یا نثر، اگر منافی با مقام اهل بیت علیهم‌السلام نباشد و متناسب با حال آن امام علیهم‌السلام باشد، یعنی حال امام علیهم‌السلام در آن وقت طوری بود که ترجمان آن، این کلمات یا این اشعار باشد، مانعی ندارد؛ ولی باید معلوم باشد (هرچند به قرائن و شواهد) که زبان حال است، نه نقل گفتار امام علیهم‌السلام (آیت الله سیستانی).^۲

منظور از زبان حال آن است که حالت آن بزرگواران چنین تعبیراتی را اقتضا می‌کند و این کار به دو شرط جایز است: نخست اینکه واقعاً این سخنان مناسب چنان حالتی باشد و دیگر اینکه معلوم باشد که زبان حال است نه زبان قال (آیت الله مکارم).^۳

پرسش: شرایط زبان حال صحیح چیست؟

پاسخ: ۱. حال واقعاً اقتضای آن را داشته باشد و این امر درباره شخصی که مداح زبان حالش را می‌گوید تفاوت دارد؛ مثلاً اگر زبان حال حضرت سیدالشهدا علیهم‌السلام را می‌گوید، با توجه به اینکه آن بزرگوار امام معصوم است، چیزی که مناسب شأن حضرتش نباشد، نگوید.

۲. عرف مستمع، زبان حال بودن آن را بفهمد؛ یعنی طوری بگوید که بدانند به زبان خودش شرح می‌دهد؛ البته در مواردی که از قرائن و شواهد روشن می‌شود زبان حال است، لازم نیست به مستمعین بگوید که آنچه می‌خوانم، زبان حال است و ممکن است غالب موارد چنین باشد

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۶.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، زبان حال، ص ۲، مسئله ۹۷.

(آیت الله سیستانی).^۱

منظور از زبان حال آن است که حالت آن بزرگواران چنین تعبیراتی را اقتضا می‌کند و این کار به دو شرط جایز است: نخست اینکه واقعاً این سخنان مناسب چنان حالتی باشد و دیگر اینکه معلوم باشد که زبان حال است نه زبان قال (آیت الله مکارم).^۲

مقتل‌های معتبر عزاداری

پرسش: مقاتل معتبره، اعم از فارسی و عربی، کدام‌اند؟

پاسخ: کتاب لهوف و نفس المهموم و ترجمه آن، از کتاب‌های معتبره مقاتل‌اند (آیت الله فاضل).^۳

برای ذکر مصائب اهل بیت عصمت علیهم‌السلام خوب است از کتب مرحوم محدث قمی، مثل منتهی الآمال و نفس المهموم که به فارسی هم ترجمه شده و مثل قمقام ذخّار و ابصار العین که آن هم ترجمه شده، استفاده شود. همچنین کتاب طریق البكاء مشتمل بر ضعاف است (آیت الله صافی).^۴

کتاب‌های خوبی در این زمینه نوشته شده است، از جمله ارشاد مرحوم شیخ مفید، لهوف سیدبن طاووس، مقتل الحسین علیه‌السلام مرحوم مقرر، منتهی الآمال مرحوم محدث قمی و اخیراً کتاب خوبی به نام عاشورا (شامل ریشه‌های تاریخی حادثه کربلا، سپس رویدادها و سرانجام نتایج و آثار مهم آن) به وسیله دو نفر از دانشمندان حوزه علمیه زیر نظر این جانب نگاشته شده است و کتاب بسیار خوبی است (آیت الله مکارم).^۵

۱. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، زبان حال، ص ۲، مسئله ۹۷.

۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل فارسی، ج ۱، ص ۵۸۳، سؤال ۲۱۷۸.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۰، سؤال ۱۵۸۷.

۵. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۲۹، سؤال ۱۸۵؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، احکام عزاداری.

سینه زنی

دلیل و فلسفه و حکم سینه زنی

پرسش: دلیل سینه زدن برای ائمه علیهم السلام چیست؟

پاسخ: شما گمان نکنید که اگر این مجالس عزاداری نبود و اگر این دستجات سینه زنی و نوحه سرایی نبود، پانزده خرداد پیش می آمد. هیچ قدرتی نمی توانست پانزده خرداد را آن طور کند، مگر قدرت خون سیدالشهدا علیه السلام و هیچ قدرتی نمی تواند این ملتی که از همه جوانب به او هجوم شده و از همه قدرت های بزرگ برای او توطئه چیده اند، این توطئه ها را خنثی کند، الا همین مجالس عزاداری (حضرت امام).^۱

سینه زدن برای ائمه علیهم السلام به عنوان تعظیم شعائر دینی و زنده نگاه داشتن خاطره و مظلومیت آنان در طول تاریخ، مورد توجه مشرعه بوده، سبب تقویت و احیای حق و نشر معارف اهل بیت علیهم السلام است (آیت الله نوری).^۲ سینه زنی یکی از مظاهر مهم عزاداری و ابراز تنفر از ظلم بنی امیه است و نه تنها اشتباه نیست، بلکه در تداوم هدف عاشورا نقش مهمی دارد (آیت الله فاضل).^۳

سینه زنی و زنجیرزنی در عزای سید مظلومان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام از شعائر مذهب است و موجب احیای حق و زنده نگه داشتن مراسم عاشورا است (آیت الله صافی).^۴ عزاداری، حمایت از مکتب امام حسین علیه السلام در ظلم ستیزی و اعلام برائت و بیزارگی از ظالمان است و سینه زنی نوعی عزاداری محسوب می شود (آیت الله مکارم).^۵

۱. سیدروح الله خمینی، صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۳۴۵.
۲. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۴.
۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۷۹، سؤال ۲۱۶۱.
۴. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۱، سؤال ۱۵۹۳.
۵. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۸، سؤال ۴۱.

سینه‌زنی و گریه‌کردن و مانند آن هرچند شدید باشد، اگر به دلیل حزن و ناراحتی بر حضرت سیدالشهدا علیه السلام باشد، داخل در عنوان جَزَع و بُكَاء^۱ بر آن حضرت علیه السلام می‌شود که روایات معتبره، آن را راجح و مستحب می‌دانند و آن را موجب تقرب به سوی خداوند متعال می‌شمارند؛ به شرط اینکه خوف ضرر بلیغ (کلی) و جنایت بر نفس در بین نباشد (آیت‌الله سیستانی).^۲

پرسش: حکم سینه‌زنی برای امام حسین علیه السلام چیست؟

پاسخ: عزاداری و سینه‌زدن مانعی ندارد (حضرت امام).^۳

سینه‌زنی اگر به نحو متعارف و به گونه‌ای باشد که از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه در عزاداری محسوب شود، مستحب است و از اعمال بزرگ [و گران قدری] است که انسان را به خداوند نزدیک می‌کند (امام خامنه‌ای).^۴ اگر صدمه معتد به نباشد، اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۵ اشکال و منعی در آن نیست (آیت‌الله خویی).^۶

برهنه شدن برای عزاداری

پرسش: آیا لخت شدن برای عزاداری و سینه‌زنی جایز است؟

پاسخ: شایسته است عزاداری به شیوه مرسوم و سنتی که با لباس انجام می‌گرفته، برگزار شود (امام خامنه‌ای).^۷

برهنه شدن در اثنای سینه‌زنی و عزاداری (فی حد نفسه و در فرض عدم مفسده) اشکال ندارد (آیت‌الله سیستانی).^۸

۱. جزع: شدت بی‌تابی و بی‌قراری و ناآرامی؛ بکاء: گریستن.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۳. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱۰، ص ۶۵۳، سؤال ۱۲۵۸۹.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۹۰۷۳۷.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، کیفیت عزاداری، سؤال ۹.

۶. ابوالقاسم خویی، المسائل الشرعية، ج ۲، ص ۳۳۷، سؤال ۱۰.

۷. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۲۸۸۰۲.

۸. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

برهنه شدن هنگام سینه‌زنی چون سبب وهن است، بنا بر احتیاط باید ترک شود؛ ولی باز گذاشتن کمی از جلوی سینه برای سینه‌زدن یا کمی از پشت برای زنجیرزنی مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۱
اگر مستلزم نگاه نامحرم نباشد، اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۲

برهنه شدن در عزاداری با حضور نامحرم

پرسش: آیا لخت شدن مردان هنگام عزاداری با حضور بانوان جایز است؟

پاسخ: از این امر خودداری شود (امام خامنه‌ای).^۳

برهنه شدن هنگام سینه‌زنی اگر در مقابل نامحرم باشد، حرام است (آیت‌الله مکارم).^۴

سینه‌زدن در کوچه و بازار باینکه زنان عبور می‌کنند، در صورتی که سینه‌زن پیراهن پوشیده باشد، اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۵

سینه‌زدن در کوچه و بازار باینکه زن‌ها عبور می‌کنند، اشکال ندارد؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، سینه‌زن باید پیراهن پوشیده باشد (آیات عظام خوبی و نوری).^۶

لخت‌شدنی که در معرض نظر حرام نامحرم باشد، جایز نیست (آیت‌الله بهجت).^۷

پرسش: برهنه شدن مردان در عزاداری‌ها برای سینه‌زنی یا زنجیرزنی چه صورت داشته، نگاه‌کردن زنان به این صحنه‌ها یا فیلم آن‌ها چه

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۹، سؤال ۴۶؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، سینه‌زنی و زنجیرزنی.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، سایت، استفتانات، سینه‌زنی با بدن برهنه.

۳. استفتای شفاهی از مسئول استفتانات دفتر معظم‌له، جناب حجت‌الاسلام رضایی.

۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۹، سؤال ۴۵؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، سینه‌زنی و زنجیرزنی. شایان ذکر است در استفتانات جدید، ج ۲، ص ۲۴۷، سؤال ۷۶۵ مسئله به‌صورت احتیاط واجب بیان شده است.

۵. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۸۳۴، مسئله ۳۷.

۶. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۸۳۴، مسئله ۳۷.

۷. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۰، سؤال ۶۲۸۸.

حکمی دارد؟

پاسخ: برهنه شدن در اثنای سینه زنی و عزاداری (فی حد نفسه و در فرض عدم مفسده) اشکال ندارد؛ ولی نگاه کردن زنان به اندام برهنه مردان یا به عکس و فیلم مربوط به آن، بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست^۱ (آیت الله سیستانی).^۲

سینه زنی که سبب کبود شدن بدن است

پرسش: آیا لخت شدن و سینه زدن به شکلی که سینه عزادار قرمز شود، جایز است؟

پاسخ: مانعی ندارد؛ مگر اینکه موجب ضرر فاحش بر بدن شود (حضرت امام).^۳

اگر ضرر قابل توجهی بر بدن نداشته باشد، فی نفسه اشکال ندارد (امام خامنه ای).^۴

سینه زدن به شکل متعارف، عملی ارزشمند و پسندیده است (آیت الله نوری).^۵

اگر ضرر درخور توجهی برای بدن نداشته باشد، در عزای حضرت سیدالشهدا علیه السلام مانعی ندارد (آیت الله صافی).^۶

۱. به طور کلی نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم با شهوت و ترس از وقوع در حرام، حرام است؛ بلکه بنا بر احتیاط واجب، بدون آن نیز نباید نگاه کند؛ مگر به جاهلی از بدن که معمولاً مردها نمی پوشانند، مثل سر و دست ها و قدم پاها که نگاه کردن زن به این جاها اگر بدون شهوت و خوف وقوع در حرام باشد، اشکال ندارد (سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۲، فصل فی النکاح، الفصل الاول فی استحبابه و آداب و احکام النظر و اللمس و التستر و ما يلحق بها، مسئله ۱۵).

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.

۳. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۵۸۰، سؤال ۳۴. شایان ذکر است نظر حضرت امام علیه السلام از استفتای زیر اقتباس شده است:

پرسش: درباره زنجیرزنی که به سیاه شدن یا مجروح شدن بدن منجر می شود و همچنین غالباً پشت پیراهن افراد باز است و بیشتر در خیابان و معابر عمومی ظاهر می شوند، نظر شریف شما چیست؟

پاسخ: مانعی ندارد، مگر اینکه موجب ضرر فاحش بر بدن شود.

۴. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۳۷۲۴۱.

۵. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۴.

۶. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۱، سؤال ۱۵۹۴.

جایز بلکه راجح است؛ مشروط بر آنکه موجب ضرر مهم و اضرار بر نفس نباشد (آیت الله فاضل).^۱

در صورتی که مناسب عزاداری باشد و مرض آور نباشد، اشکال ندارد (آیت الله بهجت).^۲

پرسش: آیا سینه زنی محکم، طوری که سینه سرخ شود، مجاز است؟

پاسخ: سرخ کردن سینه به عمد، اشکال دارد (آیت الله مکارم).^۳

شور سینه زنی

پرسش: در هیئت های به سبک جدید، مرسوم است که گاهی به شکل تند و سریع سینه می زنند که به شور معروف است. نظر معظم له در این باره چیست؟

پاسخ: اگر موجب وهن مذهب یا مراسم عزاداری معصومین علیهم السلام نباشد، فی نفسه اشکال ندارد و در هر حال بهتر است مؤمنین شئون عزاداری معصومین علیهم السلام به ویژه سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیه السلام را مراعات کنند و لازم است عزاداری سالار شهیدان هرچه گرم تر و پرشورتر و به شیوه سنتی و با مضامین روشنگر و معرفت زا انجام شود (امام خامنه ای).^۴

بهتر است این روش که روش سنگینی به نظر نمی رسد و مناسب مقام ولایت نیست، ترک شود (آیت الله مکارم).^۵

فی حد نفسه اشکال ندارد (آیت الله سیستانی).^۶

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۷۹، سؤال ۲۱۶۲.

۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۴۰، سؤال ۶۳۸۶.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۹، سؤال ۴۷.

۴. سیدعلی خامنه ای، استفتای خصوصی، شماره ۷۹۴۶۶۲.

۵. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، سینه زنی و زنجیرزنی، ص ۵۰، سؤال ۴۹.

۶. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.

حکم زنجیرزنی

پرسش: زنجیرزدن به بدن چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر به نحو متعارف و به گونه ای باشد که از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه در عزاداری محسوب شود، اشکال ندارد (امام خامنه ای).^۱
سینه زنی و زنجیرزنی نیز از روش های عزاداری سنتی است و اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).^۲

سینه زنی و گریه کردن و مانند آن، هرچند شدید باشد، اگر به خاطر حزن و ناراحتی بر حضرت سیدالشهدا علیه السلام باشد، داخل در عنوان جَزَع و بُکاء بر آن حضرت می شود که روایات معتبره آن را راجح و مستحب می دانند و آن را موجب تقرب به سوی خداوند متعال می شمارند؛ به شرط اینکه خوف ضرر بلیغ (کلی) و جنایت بر نفس در بین نباشد (آیت الله سیستانی).^۳
اگر صدمه معتد به (زیاد) نباشد، اشکال ندارد (آیت الله صافی).^۴
اشکال ندارد (آیت الله بهجت).^۵

زنجیرهای تیغ دار

پرسش: استفاده از زنجیرهای تیغ دار هنگام عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر استفاده از زنجیرهای مزبور موجب وهن مذهب در برابر مردم شود یا باعث ضرر بدنی قابل توجهی شود، جایز نیست (امام خامنه ای).^۶
کیفیت عزاداری باید چنان باشد که بهانه ای به دست دشمنان اسلام

۱. سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۶۳.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۸، سؤال ۴۱.

۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، کیفیت عزاداری، سؤال ۹.

۵. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۴۰، سؤال ۶۳۸۹.

۶. سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۱.

ندهد و موجب سوءاستفاده از آن نشود و این مراسم عظیم و پرشکوه تضعیف نشود و به همین دلیل از کارهایی که موجب وهن مذهب است، باید پرهیز شود (آیت الله مکارم).^۱

اگر موجب وهن مذهب در برابر مردم شود یا باعث ضرر بدنی قابل توجهی شود، جایز نیست (آیت الله فاضل).^۲

گریه و ناله

گریه بلند

پرسش: آیا بلند گریه کردن برای امام حسین علیه السلام اشکالی دارد؟

پاسخ: گریه طبیعی با صدای بلند اشکالی ندارد؛ بلکه خوب است؛ ولی صداهای مصنوعی که گاهی اوقات در بعضی مجالس دیده می شود و فریادهایی به صورت عربده می کشند، صحیح نیست (آیت الله مکارم).^۳

سینه زنی و گریه کردن و مانند آن هرچند شدید باشد، اگر به خاطر حزن و ناراحتی بر حضرت سیدالشهدا علیه السلام باشد، داخل در عنوان جَزَع و بُكَاء بر آن حضرت می شود که روایات معتبره، آن را راجح و مستحب می دانند و آن را موجب تقرب به سوی خداوند متعال می شمارند؛ به شرط اینکه خوف ضرر بلیغ (کلی) و جنایت بر نفس در بین نباشد (آیت الله سیستانی).^۴

حد ناله و ضجه

پرسش: آیا ناله و ضجه بر ابا عبدالله علیه السلام حدی دارد؟

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۰، سؤال ۵۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۶۴، سؤال ۵۷۴. شایان ذکر است معظّم له می فرماید: «زنجیر خاردار مناسب مجالس عزاداری نیست و موجب وهن مذهب می شود» (سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، لزوم جلوگیری از وهن مذهب).
۲. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، چگونگی عزاداری، ص ۳۱.
۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۵، سؤال ۶۶.
۴. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.

پاسخ: ناله و ضجه حدی ندارد؛ ولی نعره کشیدن در مجالس عمومی، در صورتی که سبب وهن شود، کار صحیحی نیست (آیت الله مکارم).^۱

لطمه زنی

پرسش: آیا لطمه زنی در عزاداری جایز است؟

پاسخ: لطمه زدن در عزاداری اگر ضرر قابل توجهی بر بدن داشته باشد یا موجب وهن مذهب یا مؤمنین یا مراسم عزاداری معصومین علیهم السلام باشد، جایز نیست و در هر حال بهتر است مؤمنین شئون عزاداری معصومین علیهم السلام، به ویژه سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیه السلام را مراعات کنند (امام خامنه ای).^۲

عزاداری خامس آل عبا علیهم السلام از شعائر مهم دینی و رمز بقای تشیع است و باید هرچه باشکوه تر برگزار شود؛ اما لازم است از تمام کارهایی که آسیب به بدن می رساند یا موجب وهن مذهب می شود، جداً اجتناب شود (آیت الله مکارم).^۳

عزاداری برای حضرت امام حسین علیه السلام طبق سنت متعارف و معمول بین شیعیان اشکال ندارد (آیت الله نوری).^۴

هروله کردن

پرسش: هروله کردن در عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر موجب وهن مذهب یا مراسم عزاداری معصومین علیهم السلام نباشد، فی نفسه اشکال ندارد و در هر حال لازم است مؤمنین شئون عزاداری معصومین علیهم السلام، به ویژه سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیه السلام

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۵، سؤال ۶۴.

۲. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۶۴۹۹ و ۸۲۰۰۶۰.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۴، سؤال ۶۰.

۴. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۶۰۱.

را مراعات کنند و مناسب است عزاداری سالار شهیدان هرچه گرم‌تر و پرشورتر و به‌شیوه سنتی و با مضامین روشنگر و معرفت‌زا انجام گیرد (امام‌خامنه‌ای).^۱

از این حرکات، در مجلس عزای اهل بیت علیهم‌السلام اجتناب کنید (آیت‌الله مکارم).^۲

گاه می‌شود که اشخاص مصیبت‌زده از شدت تأثر از جا برمی‌خیزند و می‌روند و می‌آیند و خود را می‌زنند و فریاد می‌کشند. اگر کسی در مصیبت حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام که اعظم مصائب است، واقعاً چنین حالی پیدا کند، یا اگر مثل تباهی چنین حالی را ارائه دهد و جو حزن و اندوه و تأثر در مراسم ایجاد شود و موجب زیادت‌شدن شور عزاداری شود، این حالت را نمی‌توان اهانت دانست و اشکال ندارد. در این مواقع سلیقه‌ها مختلف است؛ به‌حسب ازمونه و امکانه فرق پیدا می‌کند و عرف عام را باید ملاک دانست.

آنچه لازم است این است که بر حفظ شکوه و عظمت و حقیقت و وقار قدسی و ملکوتی این برنامه و نشان‌دادن حکمت حزن و اندوه اهتمام شود و از کارهایی که موهن عزاداری است، خودداری شود (آیت‌الله سیستانی).^۳

گاه می‌شود که اشخاص مصیبت‌زده از شدت تأثر از جا برمی‌خیزند و می‌روند و می‌آیند و خود را می‌زنند و فریاد می‌کشند. اگر کسی در مصیبت

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۹۴۳۸.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۰، سؤال ۵۰، شایان ذکر است معظم‌له در استفتای دیگری درباره بالا و پایین پریدن در مراسم سینهنزنی می‌فرماید: «عزاداری خامس آل‌عباس علیهم‌السلام از افضل قربات است و چنین مجالسی باید مرکز نشر و گسترش معارف اهل‌بیت علیهم‌السلام باشد و از این‌گونه کارها پرهیز شود» (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۹، سؤال ۴۸). همچنین در استفتانات جدید آمده است: «باید از هرگونه کاری که باعث هتک حرمت آن بزرگواران می‌شود و موجب وهن مذهب در نظر دیگران می‌شود و به بدن آسیب می‌رساند، پرهیز شود» (ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۱۷۷، سؤال ۵۰۶).

۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

حضرت سیدالشهدا علیه السلام که اعظم مصائب است واقعاً چنین حالی پیدا کند یا مثل تباکی چنین حالی را داشته باشد، نمی‌توان این حالات را اهانت دانست. در این موارد سلیقه‌ها مختلف است؛ به حسب ازمنه و امکانه فرق پیدا می‌کند و عرف عام را باید ملاک دانست. آنچه لازم است این است که همه بر حفظ و شکوه و عظمت و حقیقت و وقار قدسی و ملکوتی این برنامه و نشان دادن کمال حزن و اندوه خود اهتمام ورزند (آیت‌الله صافی).^۱

هروله استحباب ندارد و انجام دادن آن به قصد عبادت مشروع نیست (آیت‌الله فاضل).^۲

سینه خیز رفتن

پرسش: برخی از مردم در زیارتگاه‌ها خود را بر زمین می‌اندازند و صورت و سینه خود را بر زمین می‌مالند تا خون جاری شود و با همان حال وارد حرم می‌شوند. این رفتار چه حکمی دارد؟

پاسخ: این اعمال به عنوان اظهار حزن و عزاداری سنتی و محبت ائمه علیهم السلام محسوب نمی‌شود و از نظر شرعی اعتباری ندارد و اگر به ضرر بدنی قابل توجه یا وهن مذهب منجر شود، جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۳

ضرب و جرح بدن در عزاداری

پرسش: حکم ضرب و جرح بدن در عزاداری ابا عبدالله علیه السلام چیست؟

پاسخ: هر کاری که برای انسان ضرر داشته باشد یا باعث وهن دین و مذهب شود، حرام است و مؤمنین باید از آن اجتناب کنند

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، کیفیت عزاداری، سؤال ۱۲.
۲. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، هروله در عزاداری‌ها، ص ۱۲۳.
۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۱.

(امام خامنه‌ای).^۱

عزاداری خامس آل عبا از شعائر مهم دینی و رمز بقای تشیع است؛ ولی بر عزاداران عزیز لازم است از کارهایی که موجب وهن مذهب می‌شود یا آسیبی به بدن آن‌ها وارد می‌کند، خودداری کنند (آیت‌الله مکارم).^۲

آویزان کردن قفل و سنگ به بدن در عزاداری

پرسش: اگر به عنوان عزاداری برای حضرت امام حسین علیه السلام گوشت بدن را سوراخ کرده، قفل و سنگ کیلو به آن آویزان کنند، جایز است؟
پاسخ: این‌گونه اعمال که موجب وهن مذهب می‌شود، جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۳

کوبیدن سر به درودیوار و زمین

پرسش: کوبیدن سر به درودیوار و زمین در جلسات عزاداری، چه حکمی دارد؟

پاسخ: عزاداری ائمه اطهار علیهم السلام، مخصوصاً خامس آل عبا علیهم السلام، از افضل قربات است؛ ولی باید از هرگونه کاری که باعث هتک حرمت آن بزرگواران می‌شود و موجب وهن مذهب در نظر دیگران می‌شود و به بدن آسیب می‌رساند، پرهیز شود (آیت‌الله مکارم).^۴

پابرنه وارد آتش و زغال روشن شدن

پرسش: در روز عاشورا مراسمی مانند قمه‌زنی و پابرنه وارد آتش و زغال روشن شدن برگزار می‌شود که علاوه بر اینکه باعث بدنام شدن مذهب

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۶۰.

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، عزاداری، تاریخچه، هدف و فلسفه عزاداری.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۰.

۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۴، سؤال ۶۲.

شیعه اثناعشری در انظار علما و پیروان مذاهب اسلامی و مردم جهان می‌شود، ضررهای جسمی و روحی هم به این اشخاص وارد می‌کند و همچنین موجب توهین به مذهب می‌شود. نظر شریف حضرت عالی در این باره چیست؟

پاسخ: هر کاری که برای انسان ضرر داشته باشد یا باعث وهن دین و مذهب شود، حرام است و مؤمنین باید از آن اجتناب کنند و مخفی نیست که بیشتر این امور باعث بدنامی و وهن مذهب اهل بیت علیهم‌السلام می‌شود و این از ضررها و خسارت‌های مهم است (امام خامنه‌ای).^۱

قمه‌زنی

حکم قمه‌زنی

پرسش: نظر مراجع عظام درباره قمه‌زنی چیست؟

پاسخ: اگر ضرر نداشته باشد، مانع ندارد؛ ولی در این زمان انجام نشود (حضرت امام).^۲

قمه‌زنی علاوه بر اینکه از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه محسوب نمی‌شود و سابقه‌ای در عصر ائمه علیهم‌السلام و زمان‌های بعد از آن ندارد و تأییدی هم به شکل خاص یا عام از معصوم علیه‌السلام درباره آن نرسیده است، در زمان حاضر موجب وهن و بدنام شدن مذهب می‌شود؛ بنابراین در هیچ حالتی جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۳

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۶۰.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۵۸۱، س ۳۸.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۶۱.

با توجه به گرایش که به اسلام و تشیع بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در اکثر نقاط جهان پیدا شده است و ایران اسلامی به عنوان ام‌القرای جهان اسلام شناخته می‌شود و اعمال و رفتار ملت ایران به عنوان الگو مطرح و بیانگر اسلام است، لازم است دربارهٔ مسائل سوگواری و عزاداری سالار شهیدان، حضرت اب‌عبدالله‌الحسین علیه السلام به گونه‌ای عمل شود که موجب گرایش بیشتر و علاقه‌مندی شدیدتر به آن حضرت و هدف مقدس وی شود. پیداست در این موقعیت، مسئلهٔ قمه‌زدن نه تنها چنین نقشی ندارد، بلکه به علت نداشتن قابلیت پذیرش و نداشتن هیچ‌گونه توجیه قابل فهمی برای مخالفان، نتیجهٔ سوء بر آن مترتب خواهد شد؛ لذا لازم است شیعیان علاقه‌مند به مکتب امام حسین علیه السلام از آن خودداری کنند (آیت‌الله فاضل).^۱

اشکال دارد (آیت‌الله نوری).^۲

بر مسلمانان واجب است از چیزهایی که سبب وهن مذهب است، خودداری کنند (آیت‌الله مکارم).^۳

دلیل یا روایت خاصی دربارهٔ اینکه قمه‌زنی جزء شعائر دینی باشد، وارد نشده است؛ لذا نمی‌توان حکم به استحباب آن کرد و اگر قمه‌زنی به ضرر و زیان قابل توجهی منجر شده یا هتک و تمسخر و توهین به دین و مذهب را به دنبال آورد، جایز نیست (آیت‌الله خویی).^۴

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۲، سؤال ۲۱۷۳.

۲. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۷.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۲۴۷، سؤال ۷۶۵. شایان ذکر است معظم‌له در استفتای دیگری می‌فرماید: «عزاداری خاص ال‌عیا علیهم السلام از شعائر مهم دینی و رمز بقای تشیع است و باید هرچه باشکوه‌تر برگزار شود. شکی نیست کسانی که قمه می‌زنند، به دلیل احساسات مذهبی و عشق به امام حسین علیه السلام است؛ ولی باید توجه کرد این کار در حال حاضر خسارات بسیاری بر ما وارد کرده، دشمنان به وسیله آن می‌کوشند شیعه را در جهان منقرض کنند. بنابراین در این زمان لازم است از این کار خودداری کنند. به‌طور کلی، آسیب‌رساندن به بدن و آنچه سبب وهن مذهب باشد، جایز نیست؛ خواه از طریق قمه‌زنی باشد یا زنجیرهای تیغ‌دار. به‌جای این کار، خون خود را به مراکز اهدای خون دهند و ما برای همه آن‌ها دعا می‌کنیم» (ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، قمه‌زنی و تیغ‌زنی).

۴. ابوالقاسم خویی، صراط النجاة (المحشى للخوئی)، ج ۱، ص ۴۳۲، سؤال ۱۱۸۴ و ج ۲، ص ۴۴۵، سؤال ۱۴۰۴.

قمه زنی مخفی

پرسش: آیا قمه زنی به صورت مخفی جایز است؟

پاسخ: قمه زنی علاوه بر اینکه از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه محسوب نمی شود و سابقه ای در عصر ائمه علیهم السلام و زمان های بعد از آن ندارد و تأییدی هم به شکل خاص یا عام از معصوم علیه السلام درباره آن نرسیده است، در زمان حاضر موجب وهن و بدنام شدن مذهب می شود. بنابراین در هیچ حالتی جایز نیست (امام خامنه ای).^۱

جواز قمه زنی در فتاوی علمای گذشته

پرسش: اخیراً دو عدد سی دی به دستم رسیده که در آن از قول تعدادی از مجتهدان، به قمه زنی توصیه شده است. نظر حضرت عالی در این باره چیست؟

پاسخ: هرگاه بزرگان پیشین که چنین فتوایی داده اند، موقعیت این زمان را می دیدند که مسئله قمه زنی مانع پیشرفت تشیع در دنیا شده است، حتماً فتوا به منع آن می دادند؛ زیرا شرایط فتوا در زمان ها مختلف است و متأسفانه بعضی از نسبت ها اخیراً خلاف واقع از آب درمی آید (آیت الله مکارم).^۲

عَلَم های عزا

حمل و برداشتن علم

پرسش: حمل کردن علم های عزا در جلوی هیئات مذهبی چه حکمی دارد؟

۱. سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۶۱.
۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۳، سؤال ۵۸.

پاسخ: اشکالی ندارد (حضرت امام).^۱

فی نفسه اشکال ندارد؛ ولی نباید این امور جزء دین شمرده شوند (امام خامنه‌ای).^۲

طبق عرف اشکالی ندارد (آیت‌الله نوری).^۳

اگر برای عابران مزاحمتی ایجاد نکند و آسیبی به حمل‌کننده علامت نرزد و از مجسمه‌های حیوانات و امثال آن در علم استفاده نشود، اشکال ندارد. خوب است از علم‌های کوچک‌تر استفاده شود و بهترین جایگزین، استفاده از پرچم‌های مناسب و در شأن عزاداری خامس آل عبا علیهم‌السلام است (آیت‌الله مکارم).^۴

فی حدّ نفسه اشکال ندارد؛ ولی در همه امور، رعایت اعتدال و میانه‌روی خوب است و باید عمده نظر به حقایق قیام بزرگ حسینی علیه‌السلام و گرفتن درس دین‌داری و فداکاری برای دین و ثواب عزاداری و تعظیم شعائر باشد (آیت‌الله صافی).^۵

اشکال ندارد (آیت‌الله بهجت).^۶

حمل علم و علامت و کتل و چهل چراغ و... در مراسم عزاداری فی حدّ نفسه اشکال ندارد؛ ولی در همه امور رعایت اعتدال و میانه‌روی مطلوب است و شایسته است مؤمنین از سیره‌ای که از سلف صالح درباره عزاداری اهل بیت علیهم‌السلام رسیده، پیروی کنند (آیت‌الله سیستانی).^۷

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۲، ص ۲۸، سؤال ۷۲.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۴.

۳. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۸.

۴. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، علم و علامت.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۳، سؤال ۱۶۰۱. شایان ذکر است معظم‌له در استفتای دیگری می‌فرماید: «در مراسم عزاداری سالار شهیدان، حضرت اباعبدالله الحسین علیه‌السلام، استفاده از علم که تعظیم شعائر محسوب می‌شود، به شرط اینکه مشتمل بر مجسمه ذی‌روح که حرام است نباشد، اشکال ندارد» (لطف‌الله صافی گلپایگانی، سایت، استفتانات، استفاده از علم در مراسم عزاداری).

۶. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، حمل علامت‌های فلزی در عزاداری، ص ۱۲۷.

۷. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

حمل چهل چراغ

پرسش: آیا قراردادن چهل چراغ در جلوی دسته‌های عزاداری اشکال دارد؟

پاسخ: نباید این‌گونه امور جزء دین شمرده شود. در هر صورت لازم است عزاداری سالار شهیدان هرچه گرم‌تر و پرشورتر و به شیوه سنتی و با مضامین روشنگر و معرفت‌زا انجام گیرد (امام خامنه‌ای).^۱
مانع و اشکالی ندارد (آیات عظام سیستانی و بهجت).^۲
فی حد نفسه اشکال ندارد؛ ولی در همه امور، رعایت اعتدال و میانه‌روی خوب است (آیت‌الله صافی).^۳

فروش پارچه علم‌های عزا

پرسش: آیا جایز است پارچه و دستمال‌هایی را که ایام محرم بر روی علم می‌بندند، بفروشند و وجه آن را در عزاداری و تعمیر حسینیه مصرف کنند؟

پاسخ: خیر، مگر با اطمینان به اینکه به همین مقصود داده‌اند (آیت‌الله بهجت).^۴

اگر در مراسم عزاداری نیاز نباشد، می‌توانند بفروشند و به مصارف عزاداری و احتیاجات حسینیه‌ها برسانند و بهتر است که از اهداکنندگان اجازه بگیرند و برای مشتری، هرگونه تصرف جایز است (آیت‌الله فاضل).^۵

آراستن علم‌ها و ذوالجناح و... به زیورآلات

پرسش: آیا پوشاندن علم‌های حضرت عباس علیه السلام و ذوالجناح و

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۰۷۰۷۱.
۲. سیدعلی سیستانی، سایت، قسمت پرسش و پاسخ (چهل چراغ): محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۴، سؤال ۶۴۰۸.
۳. لطف‌الله صافی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۳، سؤال ۱۶۰۱.
۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۴، سؤال ۶۴۰۵.
۵. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۳، سؤال ۲۱۸۰.

شبه ضریح‌ها با چادر و آراستن آن‌ها با زیورآلات اشکال دارد؟
پاسخ: طبق متعارف، اشکال ندارد (آیت‌الله نوری).^۱

حمل و سائیلی به شکل صلیب

پرسش: آیا استفاده از وسایل علم و کتل که به شکل صلیب (علم و کتل) هستند و در ماه محرم الحرام در جلوی صف عزاداری حمل می‌شود، جایز است؟

پاسخ: این علامت‌ها تداعی صلیب را نمی‌کنند؛ ولی عزاداری هرچه ساده‌تر باشد، بهتر است (آیت‌الله مکارم).^۲

حمل و سائیلی که دارای مجسمه حیوانات است

پرسش: نظر معظم‌له درباره استفاده از علامت‌هایی که مجسمه حیوانات، از قبیل مرغ و خروس و دیگر اشیا و جمادات بر روی آن‌ها نصب شده، چیست؟

پاسخ: به طور کل از این‌گونه علامت‌ها اجتناب کنید (آیت‌الله مکارم).^۳

تعزیه و شبیه خوانی

حکم تعزیه و شبیه خوانی و نقالی

پرسش: برگزاری مراسم شبیه‌خوانی چه حکمی دارد؟

پاسخ: تعزیه خوانی اگر مشتمل بر محرمات شرعی و موجب اهانت به

۱. اقتباس از: حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۸.
۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۶۶، سؤال ۵۷۹. شایان ذکر است معظم‌له در استفتای دیگری می‌فرماید: «با توجه به اینکه دشمنان، پیرایه‌هایی به علامت می‌بندند، بهتر است از آن پرهیز شود و به پرچم‌های آبرومند ساده قناعت شود» (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۷، سؤال ۳۸).
۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۷، سؤال ۳۸.

مقدسات و شعائر مذهبی نباشد، مانعی ندارد؛ ولی بهتر است مجالس عزاداری و روضه‌خوانی کنند (حضرت امام).^۱

اگر مراسم شبیه‌خوانی مشتمل بر امور دروغ و باطل نباشد و مستلزم مفسده هم نباشد و با توجه به مقتضیات زمان باعث وهن مذهب حق هم نشود، اشکال ندارد؛ ولی درعین حال بهتر است به جای آن‌ها، مجالس وعظ و ارشاد و ذکر مصائب حسینی و مرثیه‌خوانی برپا شود (امام‌خامنه‌ای).^۲

چنانچه تعزیه‌خوانی، مشتمل بر امر حرامی، مانند دروغ یا هتک حرمت امامان بزرگوار و بزرگان دیگر و امثال این‌ها نباشد و مانع مجالس سخنرانی و نماز نشود، اشکالی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۳

اگر شبیه‌خوانی و نقالی و سایر شیوه‌های رایج عزاداری مشتمل بر محرّمات، مثل غنا و کذب نباشد و هتک حرمت مقدسات و وهن مذهب محسوب نشود و شناخت و استهجانی در نظر بینندگان نداشته باشد، راجح است و گاه عنوان تعظیم شعائر نیز بر آن بار می‌شود (آیت‌الله سیستانی).^۴

اگر مشتمل بر حرام نباشد،^۵ اشکالی ندارد و مناسب این است که عزاداری حضرات ائمه طاهریین علیهم‌السلام به صورت مجلس روضه‌خوانی برگزار شود تا سخنرانان عالم و وعاظ و روضه‌خوان‌های متعهد ضمن ذکر مصائب آن بزرگواران با ذکر فضایل و مناقب و تاریخ زندگی ایشان و بیان احادیث و احکام و تبلیغ معارف اسلام و دفع بدعت و شبهات، مردم را

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۵۸۰، سؤال ۳۳.

۲. سیدعلی‌خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، سؤال ۱۴۴۰.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، شبیه‌خوانی و مقتل‌خوانی، ص ۶۱، سؤال ۷۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۶۴، سؤال ۵۷۳.

۴. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۵. مشتمل بر آلات لهو از قبیل طبل و شیپور و سنج نباشد و اشعار دروغ و غنا نخوانند و مرد لباس زن نپوشد و اجتماع مرد و زن در یک جا نباشد (لطف‌الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۸۳۳).

آگاه و به مکتب اهل بیت علیهم السلام هدایت و ارشاد کنند (آیت الله صافی).^۱
در تعزیه خوانی، در صورتی که مطالب را صحیح بخوانند و از غنا اجتناب
شود و مرد لباس زن نپوشد و از اجتماع مرد و زن مفاسدی به وجود نیاید،
اشکالی ندارد (آیت الله نوری).^۲

اگر مشتمل بر حرام نباشد و موجب وهن مذهب نشود، مانعی ندارد؛ ولی
بهتر است به جای آن، مجلس روضه خوانی برپا کنند؛ بلکه عزاداری برای
سیدالشهدا علیهم السلام و اصحاب آن بزرگوار از افضل قربات است (آیت الله فاضل).^۳
اگر مشتمل بر حرام و منشأ انتزاع حرام نباشد، مانعی ندارد (آیت الله
بهجت).^۴

تشبه به اهل بیت علیهم السلام در شبیه خوانی

پرسش: آیا تشبه به اهل بیت علیهم السلام در نمایش و تعزیه و غیر آن جایز است؟
پاسخ: اگر مشتمل بر دروغ و وهن مذهب نباشد، اشکال ندارد؛ لکن
بهتر است به جای آن مجالس وعظ و خطابه برپا شود و شرکت در آن
فی نفسه اشکال ندارد (امام خامنه‌ای).^۵
تشبه به اهل بیت علیهم السلام و همچنین اگر عملی موجب کوچک شمردن
آن‌ها باشد، اشکال دارد (آیت الله نوری).^۶

اگر باعث اهانت نباشد، مانعی ندارد (آیات عظام فاضل و بهجت).^۷
اگر در شبیه خوانی کسانی می‌خواهند در نقش آن بزرگواران ظاهر شوند،
باید افراد مهذب و پاک و خوش نامی باشند و چه بهتر که آن بزرگواران

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۲، سؤال ۱۵۹۹.

۲. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۶.

۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۰، سؤال ۲۱۶۶.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۸۰، سؤال ۶۳۷۸.

۵. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۹۸۶۱۱.

۶. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۶.

۷. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۰، سؤال ۲۱۶۷؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۳۸، سؤال ۶۳۷۹.

به وضوح نشان داده نشوند (آیت الله مکارم).^۱

پوشیدن لباس زنانه توسط مردان در تعزیه و شبیه خوانی

پرسش: آیا مرد می تواند لباس زن را در تعزیه بپوشد؟

پاسخ: پوشیدن مرد لباس زن را و پوشیدن زن لباس مرد را تا زمانی که آن را به عنوان لباس برای خود انتخاب نکرده باشند و مفسده ای نداشته باشد، فی نفسه اشکال ندارد (امام خامنه ای).^۲
اشکال دارد (آیت الله بهجت).^۳

در تعزیه مرد لباس زن را نپوشد (آیات عظام فاضل و نوری و صافی).^۴
پوشیدن لباس زنانه برای مردان و پوشیدن لباس مردانه برای زنان، فی نفسه حرام نیست؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست مرد خود را به هیئت و زئی و شمایل زن درآورد یا زن خود را به هیئت و زئی و شمایل مرد درآورد (آیت الله سیستانی).^۵

پرسش: اگر از لباسی که مخصوص زن نیست و صرفاً برای پوشیدن در شبیه خوانی درست شده است، مردانی استفاده کنند که در نقش زن انجام وظیفه می کنند، چه صورت دارد؟ (این لباس از قطعه ای پارچه سیاه که تا اندازه ای شبیه چادر دوخته شده، تشکیل شده است).
پاسخ: اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).^۶

نقالی و پرده خوانی در عزاداری

پرسش: نقالی چه حکمی دارد؟

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، شبیه خوانی و مقتل خوانی، ص ۶۱، سؤال ۷۳.
۲. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۱۹۱۲۹ و ۶۹۲۰۷۸.
۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۳۹، سؤال ۶۳۸۲.
۴. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۱، سؤال ۲۱۶۹؛ حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۶؛ لطف الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۸۳۳.
۵. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.
۶. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، شبیه خوانی و مقتل خوانی، ص ۶۲، سؤال ۷۵.

پاسخ: اگر نقالی و پرده‌خوانی‌های مذهبی که زندگی پیامبران و ائمه معصومین علیهم‌السلام را از روی شمایل نقاشی شده ایشان توضیح می‌دهند، مشتمل بر حرام و منشاء انتزاع حرام نباشد، مانعی ندارد (آیت‌الله بهجت)^۱. اگر نقالی، نقل صحیح تاریخ زندگی و اخلاق و سیره انبیای عظام و ائمه طاهرین علیهم‌السلام باشد، اشکالی ندارد؛ بلکه مفید و مستحب است؛ ولی اگر از روی شمایل و نقش باشد، همان ذهنیت‌های غیرواقعی را در اذهان ترسیم می‌کند و در بعضی موارد، باعث بی‌احترامی می‌شود (آیت‌الله صافی)^۲. اگر شبیه‌خوانی و نقالی و سایر شیوه‌های رایج عزاداری مشتمل بر محرّمات، مثل غنا و کذب، نباشد و هتک حرمت مقدسات و وهن مذهب محسوب نشود و شناعت و استهجانی در نظر بینندگان نداشته باشد، راجح است و گاه عنوان تعظیم شعائر نیز بر آن بار می‌شود (آیت‌الله سیستانی)^۳.

آتش زدن خیمه‌ها در عصر عاشورا

پرسش: سوزاندن خیمه‌هایی که به‌عنوان سمبل برای مردم به نمایش گذاشته می‌شود، البته به‌طوری که فساد ایجاد نشود، چه حکمی دارد؟

پاسخ: آتش زدن خیمه در روز عاشورا بدون تعزیه‌خوانی در مراسم و در حین روضه‌خوانی و مقتل‌خوانی، اگر مستلزم مفسده یا با توجه به مقتضیات زمان، موجب وهن مذهب نشود، برای یادآوری واقعه عصر عاشورا اشکال ندارد (امام خامنه‌ای)^۴.

اگر خیمه‌ها از چیزهایی باشد که ارزان قیمت است، در فرض سؤال مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم)^۵.

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۳۹، سؤال ۶۳۸۴.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۲۷، سؤال ۱۵۷۷.

۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۹۰۰۴۹.

۵. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، شبیه‌خوانی و مقتل‌خوانی، ص ۶۴، سؤال ۸۱.

پرسش: در کیفیت مداحی چه اموری باید مراعات شود؟

۱. برخی از توصیه‌های آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار با مداحان اهل‌بیت علیهم‌السلام در محرم‌الحرام سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۶ ش که شایسته است رعایت شود، به شرح زیر است:
۱. سخنان شما عزیزان باید برگرفته از مدارک معتبر (کتاب و سنت) باشد و شأن و مقام امام‌حسین علیه‌السلام و شهدای والا مقام کربلا در محتوای اشعار به‌طور کامل حفظ شود و اهداف این قیام عظیم برای عموم تبیین شود.
۲. از آنجاکه مداحی ترکیبی از علم و هنر است، نسل‌های قدیمی باید تجربیات خود را به نسل جوان منتقل کنند و با آموزش عقاید، سطح فکر و اندیشه دینی آنان را افزایش دهند.
۳. همچنین نسل جوان احترام به پیشکسوتان را در این مجالس حفظ کنند.
۴. از چراغ سبز نشان دادن به گناه، به‌خاطر عزاداری در مجالس وعظ و مداحی اجتناب کنید و توصیه به تقوا کنید.
۵. هرچند دین از سیاست جدا نیست، غلتیدن مداحان در مسائل جناحی صلاح نیست.
۶. برخی قصد دارند خرافات را با واقعه عاشورا مخلوط کنند و دشمن نیز از این مسئله سوءاستفاده می‌کند و به دین ضربه می‌زند. پس مراقبت کنید.
۷. مراقب باشید کارهایی که بدعت‌آمیز است، وارد مقوله عزاداری نشود.
۸. آهنگ مداحان محترم نباید شباهت به آهنگ‌های مجالس لهو و فساد داشته باشد و از سبک‌های نامتناسب و مبتذل در مداحی‌ها بپرسید و دوری کنید.
۹. اجازه ندهید آلات موسیقی، آگاهانه یا ناآگاهانه، در مجالس عزاداری استفاده شود.
۱۰. از روضه و مصیبت‌های سخت، حتی‌الامکان پرهیز کنید.
۱۱. از طرح کردن مسائلی که بوی غلو درباره ائمه دین علیهم‌السلام و سایر بزرگان می‌دهد، اجتناب کنید.
۱۲. از مسائلی که بوی کفر می‌دهد، اجتناب کنید و حریم خدا، پیامبر و ائمه اطهار علیهم‌السلام را حفظ کنید.
۱۳. تقویت نظام، رهبری و مراجع را باید مدنظر قرار دهید و عشق به امام‌زمان عجل‌الله‌فرجه را در همه مجالس به‌عنوان اساسی‌ترین مطلب، زنده نگه دارید.
۱۴. اجازه ندهید در مجالس عزاداری عده‌ای برهنه شوند؛ زیرا این‌گونه عزاداری‌ها در سیره ائمه علیهم‌السلام روایت نشده است و بهانه دست دشمن ندهید.
۱۵. عزاداری به‌صورتی نباشد که آسیب جدی به بدن برسد؛ زیرا شرعاً درست نیست.
۱۶. اجازه ندهید برخی تعبیرات موهن در عزاداری به کار برده شود.
۱۷. وعاظ و مداحان محترم باید وقت نماز را رعایت کنند و در وقت نماز برنامه‌ای جز نماز نداشته باشند.
۱۸. مجالس طوری نباشد که موجب خستگی و دل‌زدگی مردم به‌ویژه جوانان شود.
۱۹. مداحان باید مناعت طبع را رعایت کنند و مواظب باشند با رفتار و گفتار خود به دین ضربه نزنند.
۲۰. اگر برای جایی دعوت شدید، هیچ‌گاه خلف وعده نکنید.
۲۱. حریم یکدیگر را در مجالس حفظ کنید.
۲۲. در عزاداری زیاده‌روی نکنید.
۲۳. سعی کنید خودستایی در برنامه‌های خود نداشته باشید. اگر تواضع کنید، بزرگ می‌شوید.
۲۴. عمل شما باید طوری باشد که متناسب با موقعیت شما باشد و بدانید قدم جای پای شاعرانی چون فردوسی می‌گذارید و متعلق به اخلاق حضرت امام‌حسین علیه‌السلام و یارانش باشید تا سخنان شما بر دل نشیند و به مصداق «کونوا دعاة للناس بغیر السنکم» (اصول کافی، باب الورع، حدیث ۱۴) همه شنوندگان از آن‌ها الگو گیرند.
- بهبین این مراسم عظیم با شرایط فوق، خاری در چشم دشمنان و سبب تقویت اسلام و مسلمانان است. موفقیت همه عزیزان را در سایه الطاف الهی و عنایات خاصه سالار شهیدان کربلا علیه‌السلام مسئلت داریم (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، بیابیه‌ها، خطاب به مداحان، ص ۱۳۹).

پاسخ: اگر مداحی به سبک موسیقی لهنوی حرام باشد یا موجب وهن مذهب یا مراسم عزاداری معصومین علیهم السلام باشد، جایز نیست و درهرحال مناسب است مؤمنین شئون عزاداری معصومین علیهم السلام، به ویژه سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیه السلام را مراعات کنند و لازم است عزاداری سالار شهیدان هرچه گرم تر و پرشورتر و به شیوه سنتی و با مضامین روشنگر و معرفت‌زا انجام گیرد (امام خامنه‌ای).^۱

آنچه لازم است در کیفیت مداحی مراعات شود، دو امر است:

۱. نحوه خواندن، بنا بر احتیاط واجب غنایی (مناسب مجالس لهنو) نباشد.

۲. نحوه خواندن یا الفاظ به کاررفته در اشعار، موجب هتک و بی‌احترامی به مجالس اهل بیت علیهم السلام محسوب نشود.

و تشخیص هر دو جهت به عهده عرف است (آیت‌الله سیستانی).^۲
اگر مداحی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام برای خدا باشد، عبادت است و اجر عظیم دارد و به همین دلیل مداح باید اهل تقوا و مقید باشد، اشعاری که می‌خواند، خلاف واقع و دروغ نباشد و این عبادات را تا می‌تواند به قصد قربت انجام دهد تا از ثنوبات آن برخوردار شود؛ هرچند گرفتن مزد در برابر آن اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۳

اشعار با مضامین مشتبه (اشعار و الفاظ نامناسب در عزاداری)

پرسش: خواندن اشعاری با مضامین مشتبه که در آن، خود را «زینب‌اللهی» یا «حسین‌اللهی» می‌دانند، چه صورتی دارد؟ آیا شرکت در چنین مجالسی جایز است؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۹۲۰۹۴.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، سخنرانان و مداحان مجلس عزاداری.

سؤال ۴۰.

پاسخ: اگر منشأ انتزاع حرام است، جایز نیست (آیت الله بهجت).^۱ این تعبیرات مناسب افراد معتقد به مکتب معصومین علیهم السلام نیست و لازم است به این اشخاص تذکر داده شود و آن‌ها را از این کار نهی کرد و برای بزرگداشت مقام آن بزرگواران راه‌های خوب و سنجیده و معقولی وجود دارد که به این حرف‌ها نیازی ندارد (آیت الله مکارم).^۲ اشعار مذکور خواندنشان جایز نیست و اعتقاد به مضمون آن کفر است و باید از آن جلوگیری شود (آیت الله صافی).^۳

پرسش: برخی از ذاکرین در مدایح اهل بیت علیهم السلام تعبیراتی، مانند «مستم من»، «هرچه بادا باد»، «علی پرستم»، «همچون زهرا مادرت»، «از همه خوشگل تری» و «یا اباصالح بیا» را به کار می‌برند که به نظر می‌رسد با شأن اهل بیت علیهم السلام منافات دارد. به کار بردن این‌گونه الفاظ چه صورت دارد؟

پاسخ:^۴ معلوم نیست ظاهر این الفاظ مرادشان باشد و در هر صورت الفاظ خوب و اشعار بهتر فراوان است. آن‌ها را بخوانند (امام خامنه‌ای). نباید مسائلی که خلاف شأن ائمه اطهار است و موجب هتک حرمت آن‌ها می‌شود، بیان شود (آیت الله فاضل).

باید در مدایح اهل بیت علیهم السلام از مدایح بهتر و رساتر که مشتمل بر مضامین صحیح و اقتباس از آیات و احادیث و نکات شعری ادیبانه و دور از غلو است، استفاده شود (آیت الله صافی).

با الفاظی که در شأن آن بزرگواران نیست، نباید مدح کنند و الفاظ مناسب‌تر فراوان است (آیت الله بهجت).

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۱، سؤال ۶۳۹۵.
۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، اشعار مدیحه و نوحه، ص ۷۲، سؤال ۹۶. شایان ذکر است آیت‌الله مکارم می‌فرمایند: «اگر تأثیر نداشت، مجلس را ترک کنید» (سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۴، ص ۱۱۲).
۳. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۴، غلو درباره اهل بیت، ص ۱۱۱.
۴. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۱، مدایح اهل بیت، ص ۴۱.

عزاداری خامس آل عبا علیهم السلام از شعائر مهم دینی است و هیچ‌کدام از این اشعاراً مناسب مقام باعظمت سالار شهیدان کربلا نیست. همچنین این‌گونه تعبیرات شایسته عزاداران حسینی نیست؛ لذا باید از سخنان و اشعاری که متناسب با عزاداران اهل بیت نیست، جداً خودداری شود؛ زیرا حضرت سیدالشهدا علیه السلام از این‌گونه امور بیزار است (آیت‌الله مکارم).^۲

پرسش: مداحی و خواندن اشعار غلوآمیز، مثل «حسین‌اللهی‌ام» و «لا اله الا حسین»، در مجالس مذهبی چه حکمی دارد؟

پاسخ: خواندن این قبیل اشعار یا مضامین که مشتمل بر غلو است، صحیح نیست و هر شعری یا مضمونی که مشعر بر غلو است، نباید خوانده شود و با وجود فراوانی اشعار غرا و قصاید شیوا و پرمعنا در مدح یا سوگ ائمه هدی علیهم السلام، به این‌گونه اشعار یا مضامین که موجب سوءتفاهم یا سوءاستفاده می‌شود، نیازی نیست.

به‌طورکلی اشعاری که در ظاهرش معانی خلاف شرع وجود دارد، خواندن و نشرش در مجالس مذهبی اشکال دارد؛ هرچند گوینده یا خواننده آن در باطن معنای صحیحی را اراده کرده باشد.

شایسته است ذاکرین اهل بیت علیهم السلام در ذکر مدایح اهل بیت و ائمه هدی علیهم السلام از مدایح بهتر و رساتر که مشتمل بر مضامین صحیح و مقتبس از آیات قرآن و احادیث معصومین علیهم السلام و نکات شعری ادیبانه است، استفاده کنند و دیگران را نیز بر رعایت این امر تشویق و ترغیب کنند (آیت‌الله سیستانی).^۳

پرسش: آیا خواندن اشعار و سبک‌هایی که در آن شأن ائمه علیهم السلام رعایت نمی‌شود، یا گفتن جملات ناشایست که عرف جامعه آن را برای عزاداری

۱. اشعاری مانند «قدناقه حسین شرف عرش اعظم است»، «صد مرده زنده می‌شود از ذکر یا حسین»، «من عبد حسین گردیدم» و «من سگ حسینم».

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، اشعار مدیحه و نوحه.

۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

نمی‌پسندد، جایز است؟

پاسخ: از این‌گونه جملات ناشایست اجتناب شود و اگر نعوذ بالله، موجب هتک حضرات معصومین یا مجلس اهل بیت علیهم‌السلام شود، حرام است. شایسته است مؤمنین به نحو آتم و اکمل، شأن مجلس عزارا رعایت کنند و از انجام دادن هر کاری که شائبه سوء برداشت یا سوء استفاده دیگران شود، اجتناب کنند و عزاداری حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام را که از بهترین عبادات است، به شکل سنتی همراه با استفاده از مضامین پرمحتوا برگزار کنند (آیت‌الله شبیری).^۱

پرسش: در بعضی از مجالس اهل بیت علیهم‌السلام و سینه‌زنی، نام مقدس اهل بیت علیهم‌السلام بسیار عادی و عامیانه گفته می‌شود. نظر حضرت‌عالی در این باره چیست؟

پاسخ: تا حدی که موجب هتک نباشد، مانعی ندارد (آیت‌الله بهجت).^۲

حکم غنا در مداحی

پرسش: مداحی‌هایی که حالت غنا دارد، چه حکمی دارد؟

پاسخ: هرگاه آن صدا مناسب مجالس لهو و فساد باشد، جایز نیست (آیت‌الله مکارم).^۳

حرام است (آیت‌الله صافی).^۴

پرسش: غنا چیست و مداحی یا مرثیه‌خوانی غنایی چه حکمی دارد؟

پاسخ: غنا یعنی ترجیع صدا به نحوی که مناسب با مجالس لهو و گناه باشد که بر خواننده و شنونده حرام است و مداحی اگر به صورت غنا باشد،

۱. سیدموسی شبیری زنجان، سایت، استفتانات، سؤال ۵۰۲.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۳۹، سؤال ۶۳۸۵.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، اشعار مدیحه و نوحه، ص ۶۸، سؤال ۸۶.

۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، سخنرانان و مداحان مجلس عزاداری، سؤال ۴۲.

جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۱

غنا حرام است و آن عبارت است از سخنان لهوی؛ چه شعر، چه نثر که با سبک‌ها و لحن‌ها و آوازهای مرسوم و معمول نزد اهل لهو خوانده می‌شود و در این باره فرقی بین غنای شاد و غنای غم‌انگیز و محزون نیست. شایان ذکر است معیار تشخیص غنا و اینکه کدام آواز در نزد اهل لهو مرسوم است و کدام نیست، عرف مردم است؛ مثلاً آوازی که در آن صدا را طوری در گلو بگردانند و بکشند که با مجالس لهو مناسب باشد، حرام است. و اما صداهایی که محتوا و متن غیرلهوی دارد، ولی سبک خواندن آن مناسب با مجالس لهو است، در صورتی که:

الف. قرآن و دعا و اذکار باشد، خواندن آن با لحن غنایی حرام است.
ب. سایر سخنان (غیر از قرآن و دعا و اذکار) که با سبک لهوی خوانده می‌شود، چه شعر باشد و چه نثر مثل قصیده، غزل اسلامی، مدیحه و مرثیه، کلمات حکمت‌آمیز و مانند آن، بنا بر احتیاط واجب جایز نیست (آیت‌الله سیستانی).^۲

مداحی‌های مشکوک به غنا

پرسش: حکم مداحی‌های مشکوک به غنا چیست؟

پاسخ: اگر در موردی شک شود که نحوه خواندن غناست یا نه، برای کسی که معنای فقهی غنا و لهو را می‌داند، حرام نیست؛ ولی خلاف احتیاط است.

به این تذکر که مضمون احادیث شریفه است، یادآور می‌شویم: «حلال پین و حرام پین» یعنی کار حلالی است که حلال بودن آن ظاهر است و ارتکاب آن هیچ اشکال و خطر و مسئولیتی ندارد و کار حرامی است

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۵۵۳۰۸ و ۷۰۳۷۷۶.
۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

که حرمت آن آشکار است و از آن کار باید جداً اجتناب کرد. در این میان مشتبهات، کارهایی است که شبهه و احتمال حرمت در آن‌ها وجود دارد؛ «فمن ترك الشُّبُهَاتِ نجا من المحرّمات و من ارتكب الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي المحرّمات» (هرکس کارهای شبهه‌دار را ترک کند، از وقوع در ارتکاب کارهای حرام نجات پیدا می‌کند و هرکس کارهای شبهه‌دار را انجام دهد، گرفتار ارتکاب کارهای حرام می‌شود).

از خداوند متعال خواستاریم که همگان را در حرکت در راه تقوا و پرهیزکاری نصرت و یاری عطا فرماید. ﴿فَإِنَّ خَيْرَ الرِّزَادِ التَّقْوَى﴾^۱ و ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾^۲ (آیت الله سیستانی).^۳

موسیقی در عزاداری

آلات موسیقی و لهو در عزاداری

پرسش: استفاده از آلات موسیقی در مراسم عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: استفاده از آلات موسیقی، مناسب با عزاداری سالار شهیدان نیست و شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده، برگزار شود (امام خامنه‌ای).^۴

استفاده از ابزار و آلات موسیقی که مختص مجالس لهو و لعب است، جایز نیست (آیت الله فاضل).^۵

استعمال آلات موسیقی در عزاداری خالی از اشکال نیست (آیت الله بهجت).^۶

۱. بقره، ۱۹۷.

۲. اعراف، ۱۲۸؛ قصص، ۸۳.

۳. سیدعلی سیستانی، استفنای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۹.

۵. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۳، سؤال ۲۱۷۶.

۶. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، آلات موسیقی در عزاداری، ص ۳۹.

نواختن شیپور و فلوت و نی در عزاداری

پرسش: استفاده از شیپور و فلوت و نی در عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر از آلات لهو و لعب نباشد و وهن مذهب هم نشود، مانع ندارد (حضرت امام).^۱

استفاده از شیپور به نحو متعارف اشکال ندارد (امام خامنه‌ای).^۲

از نی زدن اجتناب شود (آیت‌الله مکارم).^۳

استعمال آن در مجالس سوگواری و عزاداری اگر به نحو لهوی باشد، جایز نیست و در مواردی که کیفیت نواختن غیر لهوی است، در صورتی که هتک عزاداری باشد و با شأن و منزلت عزاداری و سوگواری اهل بیت علیهم‌السلام ناسازگار باشد، باید از آن اجتناب شود. شایسته است مؤمنان و شیعیان مخلص اهل ولاء در ترویج شعائر حسینی و برگزاری مراسم عزاداری، به نحوی که معهود و معروف بین طائفه بر حق شیعه است، عمل کنند که مشتمل بر مجلس وعظ و بیان احکام و معارف و روضه خوانی و سینه زنی و... است و از سیره‌ای که از سلف صالح درباره عزاداری اهل بیت علیهم‌السلام رسیده، تخلف نکنند (آیت‌الله سیستانی).^۴

به احتیاط واجب، نوحه خوانی در مساجد، همراه نی زدن نباشد (آیت‌الله نوری).^۵

نی از آلات لهو است و زدن آن حرام است (آیت‌الله صافی).^۶

استعمال نی و شیپور در عزاداری اشکال دارد (آیت‌الله بهجت).^۷

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۵۸۳، سؤال ۴۵.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۱.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۳، سؤال ۳۱. شایان ذکر است معظم له در استفتای دیگری درباره نی زدن هم‌زمان با مداحی می‌فرماید: «هرگاه آهنگ آن، مناسب مجالس لهو و فساد باشد، جایز نیست» (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۵، سؤال ۳۴).

۴. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۵. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۶۰۵.

۶. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۲۹، سؤال ۱۵۸۶.

۷. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۲۷، سؤال ۶۳۴۱ و ص ۵۴۶، سؤال ۶۴۱۴.

اگر به صورت مطرب و مناسب مجالس خوش‌گذرانی نواخته شود یا به نوعی وهن و هتک محسوب شود، جایز نیست (آیت‌الله فاضل).^۱

طبل و سنج در عزاداری

پرسش: استفاده از طبل و سنج در مراسم عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر از آلات لهو و لعب نباشد و وهن مذهب هم نشود، مانع ندارد (حضرت امام).^۲

استفاده از طبل و سنج به نحو متعارف اشکال ندارد (امام‌خامنه‌ای).^۳
استفاده از طبل و سنج که از آلات لهو نیست و برای نظم‌بخشیدن به حرکت سینه‌زنان و زنجیرزنان است، مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۴
استفاده از طبل در عزاداری، اگر مناسب مجالس لهو نباشد، اشکالی ندارد (آیت‌الله سیستانی).^۵

استفاده از آلات موسیقی، مثل طبل، سنج، نی، ارگ و مانند آن‌ها، در خلال عزاداری جایز نیست (آیت‌الله صافی).^۶

استفاده از آلات موسیقی، مثل طبل و سنج در مراسم عزاداری، اگر نوعاً مطرب باشد، جایز نیست و در غیر این صورت نیز از اموری که در شأن اهل بیت علیهم‌السلام نیست، اجتناب شود و سزاوار است مراسم عزاداری به‌شکلی که از سابق مرسوم بوده است، برگزار شود (آیت‌الله شبیری).^۷

۱. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، استفاده از نی در عزاداری، ص ۱۲۵.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۵۸۳، سؤال ۴۵.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۱.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۵۱، سؤال ۵۱۶؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۳، سؤال ۳۱.

۵. سیدعلی سیستانی، استفتای خصوصی، استفتانات نجف، سؤال ۲۸۷۲.

۶. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، آلات موسیقی در عزاداری، سؤال ۵۴ و رسالت عاشورایی، فقه عزاداری، آلات موسیقی در عزاداری. شایان ذکر است در استفتای دیگری معظم‌له می‌فرماید: «در زمان عزاداری سالار شهیدان، استفاده از طبل و سنج برای هماهنگی عزاداران اشکال دارد» (لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، آلات موسیقی در عزاداری، سؤال ۵۵).

۷. سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتانات، سؤال ۵۰۵.

استفاده از طبل، دهل و چنگ در عزاداری، در حدی که معمول است، اشکال ندارد (آیت‌الله نوری).^۱

استفاده از ابزار و آلات موسیقی که مختص مجالس لهو و لعب است، جایز نیست؛ ولی طبل و دهل و امثال آن‌ها جزء این آلات نیست (آیت‌الله فاضل).^۲

استعمال طبل و سنج در عزاداری اشکال دارد (آیت‌الله بهجت).^۳ طبری که در عزاداری‌ها استفاده می‌شود، از آلات لهو نیست و استفاده از آن، زمانی که همراه با حرام دیگری نباشد، فی‌نفسه اشکال ندارد (آیت‌الله خویی).^۴

دَمَام^۵ زنی در عزاداری

پرسش: نواختن سازهایی، همانند سنج و دمام در مسجد و در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام چه حکمی دارد؟

پاسخ: استفاده از دمام و راه‌انداختن دسته‌های عزاداری با دمام، اگر به سبک موسیقی لهوی حرام باشد یا موجب وهن مذهب یا مراسم عزاداری معصومین علیهم السلام باشد، جایز نیست و در هر حال لازم است مؤمنین شئون عزاداری معصومین علیهم السلام، به‌ویژه سید و سالار شهیدان، اباعبدالله‌الحسین علیه السلام را مراعات کنند (امام‌خامنه‌ای).^۶

در مسجد جایز نیست؛ ولی در دستجات سینه‌زنی و عزاداری مانعی ندارد؛ البته به‌صورتی که مایهٔ آزار مردم نشود (آیت‌الله مکارم).^۷

۱. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۶۰۴.
۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۳، سؤال ۲۱۷۵ و سؤال ۲۱۷۶.
۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۲۷، سؤال ۶۳۴۱ و ص ۵۴۶، سؤال ۶۴۱۴.
۴. ابوالقاسم خویی، صراط النجاة (المحشى للخوافی)، ج ۲، ص ۴۴۳، سؤال ۱۳۹۴.
۵. یک نوع ساز کوبه‌ای ایرانی که استفاده از آن در جنوب ایران رایج است.
۶. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۳۷۳۵.
۷. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۵، سؤال ۳۵.

نوحه همراه با موسیقی

پرسش: نوارهای نوحه‌ای اخیراً رایج شده که نوحه همراه با موسیقی خوانده می‌شود و برخی از آن‌ها بسیار تأثیرگذار است. آیا تولید، پخش، خرید و فروش و شنیدن چنین نوارهایی جایز است؟
پاسخ: جایز نیست (آیت‌الله بهجت).^۱

آسیب‌های عزاداری

خرافات و عزاداری

پرسش: نظر جناب عالی درباره مراسم تشنه‌گذاری که پیش از فرارسیدن محرم الحرام در بسیاری از مناطق آذری‌زبان ایران منعقد می‌شود، چیست؟

پاسخ: فی‌نفسه اشکال ندارد. شایسته است عزاداری به شیوه مرسوم و سنتی برگزار شود؛ بلکه مستحسن است و از هرگونه کاری که موجب وهن مذهب باشد، پرهیز شود (امام خامنه‌ای).^۲

این کار بدعت است، از آن پرهیزید (آیت‌الله مکارم).^۳

پرسش: در بعضی از نقاط کشور، درخت‌هایی از قبیل درخت گز و انگور مشاهده می‌شود که عده‌ای از عوام، نخ‌هایی به آن‌ها گره می‌زنند و اعتقاد به تقدس یا شفاگرفتن یا روان‌شدن حاجت و بعضاً شفاعت توسط آن درختان را دارند و می‌گویند: «در صورت سست اعتقادی و شک به درخت، حادثه ناگواری برای شخص پیش می‌آید!» عده‌ای درختان مزبور را متعلق به امام علی علیه السلام یا حضرت ابوالفضل علیه السلام یا دیگر اولیای الهی می‌دانند و می‌گویند: «ما به این درخت‌ها معتقدیم و توسل جسته‌ایم و

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۲، سؤال ۶۳۹۷.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۱۳۸۹.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، خرافات در عزاداری، ص ۹۱، سؤال ۱۲۲.

حاجت گرفته‌ایم و کسانی که درختان مزبور را سوزانده‌اند، مصیبتی به آن‌ها یا فرزندان یا بستگان‌شان رسیده است یا بیمار شده‌اند.» خواهشمند است بفرمایید:

اولاً: عقیده به تقدس این‌گونه درخت‌ها چه حکمی دارد؟
ثانیاً: آیا گره‌زدن نخ یا بستن پارچه به این درخت‌ها و گرفتن حاجت از آن‌ها جایز است؟

ثالثاً: آیا سوزاندن یا ازبین بردن چنین درختانی، به‌عنوان مبارزه با خرافات، باعث گرفتاری و مصیبتی برای سوزاننده یا بستگان او خواهد شد؟
پاسخ: این اعتقادات قطعاً از خرافات است و حاجت‌خواستن از آن‌ها نوعی شرک است و بر همه لازم است نهی‌ازمنکر کنند و پاداش خود را از خداوند بخواهند (آیت‌الله مکارم).^۱

عزاداری همراه با گناه

پرسش: اگر شرکت در عزاداری توأم با گناه باشد، مثل نگاه به نامحرم یا خودنمایی، چه حکمی دارد؟

پاسخ: چنانچه با گناه باشد، حرام است (آیت‌الله بهجت).^۲

ریا در عزاداری

پرسش: آیا ریا^۳ کردن در شعائر و عزاداری حضرت امام حسین علیه السلام جایز است؟

پاسخ: ریا در عبادت موجب بطلان آن می‌شود. همچنین ریا در کار مستحبی، مثل گریه در مصیبت امام حسین علیه السلام هم جایز نیست و عمل

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، خرافات در عزاداری، ص ۹۱، سؤال ۱۲۱.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۱، سؤال ۶۳۹۲.

۳. ریا، یعنی انجام‌دادن کار خیر و عبادت برای غیرخدا و به‌منظور خودنمایی و کسب شأن و منزلت در بین مردم (سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۰۸۷۴۴).

را باطل می‌کند (امام خامنه‌ای).^۱

ریا در هر عبادتی حرام است (آیت‌الله مکارم).^۲

ریا در عزاداری و اقامهٔ مجالس حسینی و مانند آن جایز نیست و نوعی از شرک خفی محسوب می‌شود و شئون مرتبط با حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام نسبت به سایر شئون، سزاوارتر به رعایت قصد قربت است (آیت‌الله سیستانی).^۳

ریا در هیچ عملی صحیح نیست؛ ولی تباکی به نحو عزاداری و به قصد تعظیم امر شعائر ریا نیست (آیت‌الله صافی).^۴

پرسش: آیا سینه‌زدن و زنجیرزدن ریایی جایز است؟

پاسخ: ان شاء الله از ریا خودداری کنند (آیت‌الله فاضل).^۵

تظاهر در عزاداری

پرسش: آیا تظاهر به عزاداری در مجالس عزاداری ریا محسوب نمی‌شود؟

پاسخ: تظاهر به حزن و عزا، مثل حالت تباکی به قصد قربت، ریا محسوب

نمی‌شود؛ بلکه رجحان دارد و مطلوب است (آیت‌الله سیستانی).^۶

تظاهر به عزاداری حضرت امام حسین علیه السلام و تعظیم شعائر دین به قصد قربت، جایز بلکه مستحب است؛ مثل صدقه دادن آشکار، با نیت قربت الی الله، برای تشویق دیگران؛ چنان‌که در قرآن آمده است (آیت‌الله مکارم).^۷

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۳۶۷۱۲ و ۷۴۷۴۸۴.
۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۵۰۳، سؤال ۱۶۳۸؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۰، سؤال ۱۹.
۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی حرم مطهر.
۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، آداب و اخلاق عزاداری، سؤال ۲۵.
۵. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۷۹، سؤال ۲۱۶۴.
۶. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی حرم مطهر.
۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۵۰۳، سؤال ۱۶۳۸؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۰، سؤال ۱۹.

اجازة شوهر برای برگزاري مراسم در منزل

پرسش: آیا برپا کردن مجلس جشن میلاد ائمه علیهم السلام یا مجلس عزاداری یا مهمانی گرفتن، بدون اجازه و رضایت شوهر، جایز است؟

پاسخ: بدون اجازه شوهر جایز نیست و دعوت افراد بیگانه و اجازه ورود به منزل شوهر، بدون اجازه از وی جایز نیست؛ مگر احراز رضایت شود (آیت الله فاضل).^۱

چنانچه منزل مال شوهر باشد، لازم است دعوت افراد و برگزاري مراسم عزاداری با اذن شوهر باشد، مگر با اطمینان به رضایت وی و نیز برای هزینه کردن اموال شوهر در عزاداری احراز رضایت وی لازم است؛ همچنین در صورتی که برگزاري مراسم عزاداری مستلزم خروج زن (که عقد دائم است) از منزل باشد، لازم است با اذن شوهر باشد (آیت الله سیستانی).^۲

ادامه حرکت دسته های عزاداری تا نیمه شب

پرسش: حرکت دسته های عزاداری در شب های محرم تا نیمه شب، همراه با استفاده از طبل و امثال آن، چه حکمی دارد؟

پاسخ: به راه انداختن دسته های عزاداری برای سیدالشهدا و اصحاب او علیهم السلام و شرکت در امثال این مراسم امر بسیار پسندیده و مطلوبی است و از اعمال بزرگ [و پسندیده ای] است که انسان را به خداوند نزدیک می کند؛ ولی باید از هر عملی که باعث اذیت دیگران می شود یا فی نفسه از نظر شرعی حرام است، پرهیز کرد (امام خامنه ای).^۳

هرگاه در زمان های مناسبی طبل بزنند که مردم معمولاً در خواب نیستند و اعتدال را نیز رعایت کنند، مانعی ندارد (آیت الله مکارم).^۴

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۴، سؤال ۲۱۸۲.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.

۳. سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۸.

۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۴، سؤال ۳۳.

سعی شود عزاداری موجب مزاحمت دیگران نشود (آیت‌الله سیستانی).^۱
ایذاء و مزاحمت مؤمنین جایز نیست و طبل زدن هم که مطلقاً اشکال دارد (آیت‌الله بهجت).^۲
پرسش: ادامه حرکات دستجات تا نیمه شب اگر سبب مزاحمت شود، چه حکمی دارد؟

پاسخ: درعین حال برپایی و اقامه شعائر اسلامی و مراسم عزاداری، باید ترتیبی اتخاذ شود که باعث مزاحمت برای دیگران نشود و عزت و شأن این برنامه‌ها خود مقتضی است که مزاحمت فراهم نشود و می‌توان با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و دقت متولیان امر در ایجاد نکردن مزاحمت برای دیگران، از بروز مشکلات و مفاسد این‌چنینی اجتناب کرد. شایسته است مؤمنین درباره هیئات و جلسات مذهبی و دستجات عزاداری و اماکن مذهبی و حسینیه‌ها (از جهت ایجاد نکردن مزاحمت برای همسایگان و دیگران در مراسم مذهبی، رفت‌وآمدها، پارک خودروها و تنظیم صدای بلندگوها و باندها و...) طوری عمل کنند که نه تنها وجود آنان در همسایگی یا مجاورت افراد باعث ناراحتی آنان نشود، بلکه به این امر راغب و مشتاق نیز باشند (آیت‌الله سیستانی).^۳
پرسش: عزاداری در نیمه شب که موجب برهم زدن آسایش و خواب مردم می‌شود، از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

پاسخ: به طور کلی مزاحمت و آزار اشخاص چه در خواب باشند، چه در بیداری جایز نیست. این مراسم باید در حد معمول و متعارف انجام شود و در بعضی موارد مثل شب عاشورا، صدق اذیت نمی‌کند (آیت‌الله صافی).^۴

۱. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، عزاداری و رعایت حال مردم، ص ۱۱۷.
۲. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، عزاداری و رعایت حال مردم، ص ۱۱۷.
۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.
۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، آداب و اخلاق عزاداری، سؤال ۳۱.

تضییع حقوق دیگران

پرسش: اگر عزاداری برای امام حسین علیه السلام باعث تضییع حقوق دیگران شود، آیا موجب ضمان خواهد شد؟ به طور کلی آیا در این موضوع خاص رعایت حقوق دیگران واجب است؟

پاسخ: عزاداری یکی از مستحبات مهم است؛ ولی حفظ حقوق دیگران از واجبات است. بنابراین باید طوری عزاداری کرد که حقوق کسی ضایع نشود (آیت الله مکارم).^۱

بلند بودن صدای بلندگو

پرسش: از ساختمان حسینیّه، صدای قرائت قرآن و مجالس حسینی بسیار بلند پخش می شود؛ به طوری که صدای آن از بیرون شهر هم شنیده می شود و این امر باعث سلب آسایش همسایگان شده است و مسئولان و سخنرانان حسینیّه اصرار به ادامه آن دارند. این عمل چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگرچه اقامه مراسم و شعائر دینی در زمان های مناسب در حسینیّه از کارهای ارزشمند و جزو مستحبات مؤکد است، واجب است برگزارکنندگان مراسم و عزاداران تا حد امکان از اذیت و ایجاد مزاحمت برای همسایگان بپرهیزند؛ هرچند با کم کردن صدای بلندگو و تغییر جهت آن به طرف داخل حسینیّه باشد (امام خامنه ای).^۲

سد معبر مانند خیمه زدن در پیاده روها

پرسش: بعضی از هیئات عزاداری برای برپایی دسته عزاداری، معبر عمومی را برای اقامه عزا یا حرکت هیئت می بندند. این در حالی است که معبر دیگری برای رفت و آمد وجود دارد. آیا چنین کاری جایز است؟ اگر

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۱، سؤال ۲۴.

۲. سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۷.

کوچه بن بست باشد، حکم چیست؟ و اگر همسایگان به این کار رضایت دهند، در این صورت حکم شرعی چیست؟

پاسخ: ۱. در هر حال تخلف از قوانین و مقررات دولت اسلامی جایز نیست.

۲. در کوچه‌های بن بست باید رضایت همسایگان داخل کوچه را جلب کنند (امام خامنه‌ای).^۱

پرسش: خیمه‌زدن در پیاده‌روها برای دادن نذری و راه‌بندان خیابان‌ها برای هیئات، در عزاداری ائمه معصومین علیهم‌السلام و مخصوصاً حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام چه حکمی دارد؟

پاسخ: چنانچه به نحوی باشد که موجب ایذای دیگران شود یا تخلف از قانون باشد، جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۲

با توجه به اینکه این‌گونه مجالس به صورت موقت بوده، برای کل جامعه مفید و ثمربخش است و جزء شعائر محسوب می‌شود، سد معبر به مقدار متعارف اشکالی ندارد؛ ولی بهتر است به گونه‌ای باشد که موجب مزاحمت برای همسایگان و عابران نباشد (آیت‌الله مکارم).^۳

پرسش: آیا می‌توان به دلیل شادی یا عزاداری کردن شرعی و برپایی شعائر اسلامی، خیابان را بست؟

پاسخ: در عین حال برپایی و اقامه شعائر اسلامی، باید ترتیبی اتخاذ شود که راه عبور و مرور مسدود نشود (آیت‌الله سیستانی).^۴

پرسش: بعضی از مؤمنان در ایام ولادت و شهادت ائمه اطهار علیهم‌السلام با گذاشتن سماور و چای و دادن غذای نذری در کوچه و بازار و خیابان از عزاداران و مؤمنان پذیرایی می‌کنند. اگر این کار باعث اشکال در

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۴۲۰۷۳۵.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۹۹۴۳۶.

۳. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، کد ره‌گیری ۹۵۰۷۰۴۰۰۱۸.

۴. سیدعلی سیستانی، استفتانات، سؤال ۴۶۸، ص ۶۷.

عبور و مرور... شود، آیا شرعاً اشکال دارد؟

پاسخ: اگر موجب سد معبری نشود که مردم به آن رضایت ندارند، بلامانع است؛ ولی اگر با برگزارشدن این شکل، عده‌ای اذیت شوند و با برگزارنشدن آن هم عده دیگری اذیت شوند، باب تزاحم است و حقوق اکثریت مقدم است؛ البته چه نیکوست شیوه عزاداری به گونه‌ای باشد که تا آنجا که امکان دارد، موجب نارضایتی کسی نشود. نکته: مراد از اذیت، اذیت‌شدنی است که شخص به صورت متعارف اذیت می‌شود یا قصد اذیت‌کردن وی وجود دارد؛ نه اینکه شخص بدون اینکه قصد اذیت او در میان باشد، به صورت غیرمتعارف اذیت شود (آیت‌الله شبیری).^۱

پرسش: بعضی عزاداری‌ها و هیئات به صورت چادر و خیمه در کوی و خیابان برپا می‌شود و برخی از همسایگان به این کار رضایت ندارند. اقامه مجلس به این شکل و شرکت در آن چه حکمی دارد؟

پاسخ: این مراسم را به نحوی برگزار کنند که موجب زحمت عابران و همسایگان نشود (آیت‌الله صافی).^۲

راه‌بندان خیابان برای دسته‌های عزاداری

پرسش: اگر حرکت دسته‌های عزاداری در خیابان‌ها موجب ترافیک شود، به غیر از تاسوعا و عاشورا و ایامی که مردم با اجتماع آن آشنا هستند، حکم آن چیست؟

پاسخ: به راه‌انداختن دسته‌های عزاداری برای سیدالشهدا و اصحاب او علیهم‌السلام و شرکت در امثال این مراسم، کار بسیار پسندیده و مطلوبی است و از اعمال بزرگ [و ارزشمندی] است که انسان را به خداوند نزدیک می‌کند و شایسته و بلکه مستحسن است عزاداری به شیوه مرسوم و سنتی برگزار شود؛

۱. سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتانات، سؤال ۵۰۳.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۲، فقه عاشورایی، آداب و اخلاق عزاداری، سؤال ۲۹.

ولی باید از هرگونه کاری که باعث اذیت دیگران می‌شود یا فی‌نفسه از نظر شرعی حرام است یا موجب وهن مذهب است، پرهیز شود (امام خامنه‌ای).^۱ راه‌اندازی دسته‌های عزاداری در کوچه و خیابان که باعث ترافیک می‌شود، در حد متعارف ایام عزاداری اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۲

احکام مسجد و حسینیه

گذشتن علم‌ها و وسایل عزا در مساجد

پرسش: آیا گذاشتن علم‌های عزا در مساجد جایز است؟

پاسخ: اگر قراردادن آن‌ها در مسجد با شئون عرفی مسجد منافات داشته باشد یا برای نمازگزاران مزاحمت ایجاد کند، اشکال دارد (امام خامنه‌ای).^۳ گذاشتن وسایل هیئت عزاداری امام حسین علیه السلام در مساجد، اگر در کناری باشد و برای نمازگزاران مزاحمت نداشته باشد، اشکال ندارد (آیت‌الله بهجت).^۴

برگزاری مراسم و برپایی چادر عزا

پرسش: آیا جایز است برای مراسم عزاداری و روضه‌خوانی، در مسجد

چادر برپا کرده، پرده سیاه آویزان کنند یا وسایل پذیرایی جای ببرند؟

پاسخ: چنانچه موجب وارد آمدن خسارت به مسجد و نیز مانع از نمازخواندن نشود، اشکال ندارد (مراجع عظام تقلید).^۵

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۷۲۵۳.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، آداب و اخلاق عزاداری، سؤال ۲۸.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۲.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۵، سؤال ۶۴۱۲.

۵. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۵۰۶، مسئله ۹۰۷؛ حسین وحید

خراسانی، توضیح المسائل، ص ۱۶۳، مسئله ۹۱۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۳۷۶۷۹؛

محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۸۲، اقتباس از سؤال ۱۷۴۱ و ۱۷۴۳.

سفره‌انداختن و غذا خوردن

پرسش: غذا خوردن و سفره‌انداختن در مسجد چه حکمی دارد؟ اگر برای عزاداری حضرت امام حسین علیه السلام باشد، چطور؟
پاسخ: اگر برای نمازگزاران مزاحمت نداشته باشد و با اذن متولی باشد، به خودی خود مانعی ندارد (آیت‌الله بهجت).^۱
چنانچه موجب وارد آمدن خسارت به مسجد و نیز مانع از نماز خواندن نشود، اشکال ندارد (آیات عظام فاضل و مکارم).^۲
شایان ذکر است نظرات مراجع دیگر را می‌توان از برگزاری مراسم و برپایی چادر عزا در مسجد اقتباس کرد.

وارد شدن دسته‌های عزا با کفش به مسجد

پرسش: گاهی برخی از دسته‌ها با کفش وارد مسجد می‌شوند. آیا این بی‌احترامی به مسجد نیست؟
پاسخ: اگر موجب هتک شود، اشکال دارد (آیت‌الله نوری).^۳

تشکیل هیئت‌های مذهبی در منزل و خالی ماندن مساجد

پرسش: تشکیل هیئت‌های مذهبی در منازل و خالی کردن مساجد در مناسبت‌های مذهبی، چه حکمی دارد؟
پاسخ: اشکال ندارد و مناسب است مساجد را برای اقامه نماز و عبادات دیگر بگذارند (آیت‌الله بهجت).^۴

صدای بلندگوی مراسم عزاداری

پرسش: آیا شرعاً می‌توان بلندگوهای بیرون مسجد را برای عزاداری

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۲۸۴، سؤال ۵۹۱۴.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۵۰۶، مسئله ۹۰۷.

۳. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، عزاداری در مسجد، سؤال ۱۰۷.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۵، سؤال ۶۴۱۳.

امام حسین علیه السلام روشن گذاشت تا مردم از آن بهره بیشتری ببرند؟ اگر علم به رضایت مردم داشته باشیم، چطور؟

پاسخ: پخش اذان به نحو متعارف برای اعلام داخل شدن وقت نماز صبح به وسیله بلندگو اشکال ندارد؛ ولی پخش آیات قرآنی و دعا و غیر آن از بلندگوی مسجد، اگر موجب اذیت همسایگان شود، توجیه شرعی ندارد و بلکه اشکال دارد (امام خامنه‌ای).^۱

اگر موجب اذیت دیگران نباشد، جایز است (آیت‌الله بهجت).^۲
 بر همه مسلمانان مخصوصاً هیئت‌امنائی محترم مساجد نیز لازم است که مراعات همسایگان را بکنند؛ مخصوصاً در صورتی که بعضی از آن‌ها بیمار باشند و صدا را فقط داخل مجالس منعکس کنند؛ زیرا اذیت و ناراحت کردن مسلمانان یکی از گناهان کبیره است (آیت‌الله نوری).^۳

ورود جُنُب به حسینیه

پرسش: آیا شخصی که عذر شرعی دارد، می‌تواند وارد حسینیه شود؟
پاسخ: حسینیه حکم مسجد را ندارد (امام خامنه‌ای و آیات عظام سیستانی و مکارم).^۴

نماز و عزاداری

تقدم نماز بر عزاداری

پرسش: در ایام سوگواری ابا عبدالله الحسین علیه السلام، نماز مقدم است یا عزاداری؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، سؤال ۴۵۴.

۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۳۳، سؤال ۶۴۰۱.

۳. حسین نوری همدانی، استفتائات، ج ۲، عزاداری در مسجد، سؤال ۱۰۶.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، سؤال ۴۲۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، سؤال ۴۲۷؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام مسجد.

پاسخ: نماز اول وقت افضل است (امام خامنه‌ای).^۱
بهتر آن است که نماز را مقدم دارند؛ همان طور که حضرت امام حسین علیه السلام
در روز عاشورا هنگام ظهر، نماز ظهر اقامه کردند (آیت الله فاضل).^۲
نماز اول وقت را در اولویت قرار دهید (آیت الله بهجت).^۳
پرسش: برپاداشتن عزاداری سیدالشهدا علیه السلام در اول وقت نماز یا ادامه
عزاداری در آن وقت چه حکمی دارد؟

پاسخ: عزاداری حضرت سیدالشهدا علیه السلام مقدمه برپایی نماز و سایر
وظایف دینی است و قیام آن حضرت برای تحکیم قرآن و احکام شرع
واقع شده؛ لذا شایسته است عزاداران بیش از هر چیز به وظایف دینی که
اهم آن نماز است، اهتمام ورزند و مناسب است هیئات عزاداری آمادگی
داشته باشند تا با فرارسیدن وقت نماز، نماز را در اول وقت به نحو جماعت
برگزار کنند (آیت الله سیستانی).^۴

پرسش: در ایام عزاداری‌های مهم، مثل تاسوعا و عاشورا و ۲۸ صفر
که مردم در هنگام نماز ظهر و عصر در نهایت شور عزاداری هستند،
عزاداری تعطیل و نماز جماعت برپا می‌شود. آیا شرعاً جایز است عزاداری
سیدالشهدا علیه السلام که بقای اسلام و تشیع متوقف بر آن است و از فرایض
مهم است، تعطیل شود و از شور بیفتد و وقت آن فوت شود و نماز جماعت
که وقت آن موسع است، اقامه شود؟

پاسخ: با توجه به اهمیت فوق‌العاده‌ای که نماز مخصوصاً به صورت
جماعت دارد، چند دقیقه‌ای عزاداری را برای نماز تعطیل کردن اشکالی
ندارد؛ بلکه کار خوبی است. خداوند از شما قبول فرماید (آیت الله مکارم).^۵

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۳۹۸-۵۳ و ۶۰۷۴۶۴.

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۳، سؤال ۲۱۷۷.

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۱، سؤال ۶۳۹۱.

۴. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۵. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، نماز، نماز جماعت، اهمیت نماز جماعت.

شرکت کردن در عزاداری با قضا شدن نماز

پرسش: اگر بعضی واجبات از مکلف به سبب شرکت در مجالس عزاداری فوت شود، مثلاً نماز صبح قضا شود، آیا بهتر است بعد از این، در این مجالس شرکت نکند یا اینکه شرکت نکردن او باعث دوری از اهل بیت علیهم السلام می‌شود؟

پاسخ: بدیهی است که نماز واجب، مقدم بر فضیلت شرکت در مجالس عزاداری اهل بیت علیهم السلام است و ترک نماز و فوت آن به بهانه شرکت در عزاداری حضرت امام حسین علیه السلام جایز نیست؛ ولی شرکت در عزاداری به گونه‌ای که مزاحم نماز نباشد، ممکن و از مستحبات مؤکد است (امام خامنه‌ای).^۱

پرسش: بعضی از شب‌ها مجالس عزاداری آن قدر طولانی می‌شود که نماز صبح به خطر می‌افتد. حکم این گونه مجالس چیست؟

پاسخ: این عزیزان باید برنامه‌ها را طوری تنظیم کنند که نماز صبح آن‌ها به خطر نیفتد (آیت‌الله مکارم).^۲

پرسش: کسی که بین انجام دادن امور عزاداری تا دیروقت یا مراقبت بر قضا شدن نماز صبح مردد است، چه وظیفه‌ای دارد؟

پاسخ: مراقبت بر قضا شدن نماز واجب است (آیت‌الله صافی).^۳

اقامه نماز ظهر روز عاشورا

پرسش: با توجه به اقامه نماز ظهر روز عاشورا توسط بسیاری از هیئات مذهبی، توصیه حضرت عالی به برخی از هیئات‌ها که به این امر مهم بی‌توجه‌اند، چیست؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۵. شایان ذکر است معظم‌له در استفتای خصوصی، به شماره ۶۹۹۳۵۱ می‌فرماید: «نباید به‌نحوی برنامه‌ریزی شود که به فوت نماز واجب یا خوف فوت آن منجر شود.»

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۰، سؤال ۲۲.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، نماز و عزاداری، سؤال ۳۴.

پاسخ: ۱. اقامه نماز جماعت در روز عاشورا کار بسیار مهمی است و به یقین امام حسین علیه السلام از این عزاداری خشنود خواهد بود (آیت الله مکارم). بسیار مناسب است نماز را به وقت بخوانند و با این کار هدف اصلی از اقامه این مجالس را نشان دهند (آیت الله سیستانی).

مقتضی است که همه هیئات محترم به این امر مهم توجه کنند (آیت الله صافی).^۲

نماز بر عزاداری مقدم است و سعی شود هنگام نماز، عزاداری و سایر امور تعطیل شده، نماز اقامه شود (آیت الله فاضل).

معلوم است که نماز در اول وقت و آن هم به جماعت مورد رضایت سیدالشهدا علیه السلام است (آیت الله بهجت).

بستن راه برای برپایی نماز در روز عاشورا

پرسش: آیا برپایی نماز جماعت ظهر عاشورا در خیابان‌ها و بستن راه عبور و مرور مردم کار خوبی است؟

پاسخ: این، کار بسیار خوبی است و یادآور نماز روز عاشورای شهیدان کربلا در برابر تیرباران دشمن خصوصاً و اهمیت فوق العاده نماز عموماً است و این مقدار سد معبر مانعی ندارد (آیت الله مکارم).^۳

پرسش: برای تعظیم شعائر اسلامی، خواندن نماز ظهر عاشورا در خیابان اولویت دارد یا مسجد؟

پاسخ: در مسجد اولویت دارد (امام خامنه‌ای).^۴

۱. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، اقامه نماز ظهر عاشورا، ص ۲۷.
۲. شایان ذکر است آیت الله صافی گلپایگانی در استفتائی دیگر می‌فرمایند: «در ظهر عاشورا که عزاداران برای شور و اظهار حزن آماده می‌شوند و از طرفی وقت نماز ظهر می‌شود، باید جمع بین اغراض و کسب فضائل کرد: هم برنامه‌ای را که به صورت عزاداری برای حضرت سیدالشهدا علیه السلام انجام می‌شود، انجام دهید و هم نماز ظهر را در اول وقت به جا آورید» (لطف الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورائی، فصل ۳، فقه عاشورائی، نماز و عزاداری، سؤال ۳۳).

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۲، سؤال ۲۹.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۷۰۸۰.

گریه برای امام حسین علیه السلام در حال نماز

پرسش: گریه برای امام حسین علیه السلام در حال نماز چه حکمی دارد؟

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب، ترک شود (حضرت امام، امام خامنه‌ای و آیات عظام مکارم و نوری).^۱

جایز است (آیات عظام فاضل و بهجت).^۲

اگر با قصد قربت و نزدیک شدن به درگاه الهی باشد، اشکال ندارد (آیات عظام خویی و سیستانی و وحید).^۳

نذر و هدیه در عزاداری

محل مصرف نذر برای ائمه معصومین علیهم السلام

پرسش: نذرهایی که برای ائمه معصومین علیهم السلام می‌شود، چگونه باید مصرف شود؟

پاسخ:^۴ اگر مالی را نذر یکی از ائمه علیهم السلام یا اولاد آن‌ها کند که مقید به مصرف خاصی است، باید طبق آن عمل شود و الا جایز است در هر کار خیر، اعم از صدقه به فقرا، ساخت و تعمیر مسجد، پل و... صرف شود، با قصد اینکه ثواب آن به منذور له برگردد؛ هرچند مستحب است که صرف مخارج حرم و زائران و خادمان آن شود (امام خامنه‌ای).

اگر برای پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم یا یکی از ائمه علیهم السلام یا یکی از امامزادگان چیزی را

۱. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، مبطلات نماز، مورد ششم؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۳، ص ۸۴، سؤال ۲۴۴؛ حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، مبطلات نماز، سؤال ۱۶۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۲۴۲۸۵.

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۳، ص ۱۴۸، سؤال ۴۵۲؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۱۹۶، سؤال ۲۲۱۹.

۳. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، سؤال ۱۳۸۹؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مناقبات نماز، السادس؛ ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، مناقبات نماز، السادس؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مناقبات نماز، السادس.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۲، احکام نذر؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، احکام نذر، مسئله ۲۶۶۳.

نذر کند، چنانچه مصرف معینی را قصد کرده است، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده، باید به مصرفی برساند که نسبتی با آن حضرت علیه السلام داشته باشد؛ مثلاً برای زوار فقیر او صرف کند یا به مصارف حرم او برساند یا در امری که موجب اعلای نام اوست، صرف کند (آیت الله سیستانی).

اگر چیزی برای خود امام علیه السلام یا امامزاده نذر کرده، بی آنکه نام حرم را ببرد، می تواند علاوه بر اینکه آن را به مصارف حرم برساند، از قبیل تعمیرات و فرش و روشنایی و خدای که مشغول خدمت اند و...، صرف مجالس عزاداری و سوگواری یا نشر آثار آن بزرگواران یا کمک به زوار آن ها یا هر کار دیگری که نسبتی با آن ها دارد بکند (آیت الله مکارم).

اگر برای خود امام علیه السلام یا امامزاده ای چیزی نذر کند، چنانچه مصرف معینی را قصد کرده، باید به همان مصرف برساند؛ اما اگر مصرف معینی را قصد نکرده، ظاهراً اگر در امری صرف کند که ارتباط خاصی با امام علیه السلام یا با آن امامزاده دارد، از قبیل عزاداری و جشن ولادت یا تعمیر حرم آن امام علیه السلام یا امامزاده، کفایت می کند و نیازی نیست قصد هدیه آن امام را بنماید و اگر مثلاً در مسجد و پل مصرف کند و ثواب آن را به امام علیه السلام هدیه کند، کفایت آن محل اشکال است (آیت الله شبیری).

محل مصرف نذر برای حرم ائمه معصومین علیهم السلام

پرسش: نذرهایی که برای حرم ائمه معصومین علیهم السلام می شود، چگونه باید مصرف شود؟

پاسخ: اگر مالی را نذریکی از مشاهد مشرفه کند، باید صرف مصالح آن مکان شود (امام خامنه ای).

۱. سیدعلی خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۲، احکام نذر؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، احکام نذر، مسئله ۲۶۶۲.

اگر برای حرم یکی از امامان یا امامزادگان نذر کند و مصرف معینی را در نظر نداشته باشد، باید آن را در تعمیر و روشنایی و فرش حرم و مانند این‌ها مصرف کند و اگر ممکن نشد یا آن حرم به کلی بی‌نیاز بود، در راه کمک به زوار مستمند آن حرم مصرف کند (آیت‌الله سیستانی).

اگر برای حرم یکی از امامان یا امامزادگان چیزی نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند؛ از قبیل تعمیرات و فرش و روشنایی و خدای که مشغول خدمت‌اند و مانند آن (آیت‌الله مکارم).

اگر برای حرم یکی از امامان یا امامزادگان چیزی نذر کند و مصرف معینی را در نظر نداشته باشد، باید آن را در تعمیر و روشنایی و نظافت و فرش حرم و مانند این‌ها مصرف کند، یا به زوار و خدام آنان بدهد یا برای سکناى زائران مصرف کند و اگر این‌گونه کارها ممکن نشد، برای زائرانی صرف کند که برای مراجعت به وطن به هزینه‌ای نیازمندند (آیت‌الله شبیری).

قبول وسایل نذر مثل علم در عزاداری

پرسش: اگر شخصی علمی را برای عزاداری سیدالشهدا علیه السلام نذر کرده باشد، آیا جایز است مسئولان حسینیه از قبول آن خودداری کنند؟

پاسخ: این نذر، متولی حسینیه و هیئت‌امانی آن را ملزم به قبول علم نمی‌کند (امام خامنه‌ای).^۱

اگر صلاح ندانند، می‌توانند (آیت‌الله بهجت).^۲

استفاده از نذرهای مشکوک

پرسش: در ایامی چون دهه اول محرم، افراد زیادی نذری پخش می‌کنند.

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۳.
۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۴۳، سؤال ۶۳۹۹.

از آنجایی که ما نذرکنندگان را نمی‌شناسیم و اگر بشناسیم، ممکن است اطلاعاتی درباره نمازخوان بودن، پرداخت خمس و زکات آن‌ها نداشته باشیم، تکلیفمان درقبال این نذری‌ها چیست؟ می‌توانیم استفاده کنیم؟
پاسخ: تا زمانی که یقین به خلاف نداشته باشید، می‌توانید از آن نذرها استفاده کنید (آیت‌الله مکارم).^۱

نذر پوشیدن لباس سیاه

پرسش: آیا نذر در این موارد، مانند پوشیدن لباس سیاه برای عزاداری، منعقد می‌شود یا خیر؟
پاسخ: در مواردی که رجحان داشته باشد، نذر منعقد می‌شود (آیت‌الله نوری).^۲

نذر قمه‌زنی

پرسش: اگر کسی نذر قمه‌زنی داشته باشد، وظیفه‌اش چیست؟
پاسخ: اشکال دارد (آیت‌الله نوری).^۳
چنین نذری لازم الوفاء نیست (آیت‌الله مکارم).^۴
چنانچه در این باره نذری وجود داشته باشد، نذر واجد شرایط صحت و انعقاد نیست (آیت‌الله فاضل).^۵

نذر قمه‌زدن به فرزند

پرسش: فردی نذر کرده که اگر خداوند فرزندش را به وی عطا کرد، هر سال در روز عاشورا به سروی قمه بزند. آیا نذر او صحیح است؟

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، موقوفات و نذورات، ص ۱۰۲، سؤال ۱۳۶.
۲. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۶۰۳.
۳. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۷.
۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۲، سؤال ۵۶.
۵. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۲، سؤال ۲۱۷۳.

پاسخ: این نذر صحیح نیست؛ چون در نذر، رجحان عمل شرط است و این عمل با توجه به اینکه بهانه‌ای به دست دشمنان اسلام برای زیرسؤال بردن کل مسائل سوگواری خامس آل عبا علیهم‌السلام که از افضل قربات است می‌دهد، خالی از اشکال نیست و بر فرض رجحان این عمل، نذر دربارهٔ دیگری کردن صحیح نیست (آیت‌الله مکارم).^۱

نذر قربانی کردن در مقابل دستجات عزاداری

پرسش: آیا کشتن گوسفند جلوی دستجات عزاداری با توجه به مزاحمت‌ها و آلودگی‌هایی که تولید می‌کند، جایز است و اگر کسی چنین نذری کرده باشد، وظیفه‌اش چیست؟

پاسخ: رسم غلط کشتن گوسفند جلوی دسته‌های عزاداری، علاوه بر آلوده کردن محیط در مواردی باعث نجس شدن مساجد و حسینیه‌ها نیز می‌شود؛ لذا مقید کردن نذر قربانی به کشتن آن جلوی دسته عزاداری مشروع نیست؛ ولی اصل نذر صحیح است و باید قربانی را در محلی دیگر انجام دهند (آیت‌الله مکارم).^۲

پختن غذای نذری توسط خانمی که عذر شرعی دارد

پرسش: پختن غذای نذری توسط بانوانی که عادت ماهیانه هستند، اشکال دارد؟

پاسخ: اشکال ندارد، مگر اینکه در مسجد باشد (آیت‌الله مکارم).^۳

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۵۲، سؤال ۵۷.

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، تاریخچه، هدف و فلسفه عزاداری و موقوفات و نذورات، ناتوانی در انجام دادن نذر.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، عزاداری بانوان، ص ۷۹، سؤال ۱۰۵.

وقف و عزاداری

حق تولیت وقف‌نامه عزاداری

پرسش: شخصی املاک خود را برای مجالس عزاداری حضرت اباعبدالله‌الحسین علیه السلام در ایام محرم و غیر آن، وقف کرده است و بعد از خودش، فرزندان خود را تا ابد، متولی آن قرار داده و ثلث منافع املاک را هم برای متولی قرار داده است. اگر در زمانی، واقف، اولاد مذکر و مؤنث از طبقه اول و دوم و سوم داشته باشد، آیا تولیت وقف برای همه آنان به طور مشترک است و حق تولیت بین آنان تقسیم می‌شود؟ و بر فرض تقسیم بین همه آنان، آیا بین فرزندان مذکر و مؤنث به طور مساوی تقسیم می‌شود یا با تفاوت؟

پاسخ: اگر قرینه‌ای وجود نداشته باشد که دلالت بر ترتیب برحسب طبقات ارث و تقدیم نسل سابق بر لاحق بکند، همه طبقات موجود در هر زمانی به طور مشترک و مساوی متولی وقف‌اند و حق تولیت بدون آنکه تفاوتی بین مذکر و مؤنث باشد، به طور مساوی بین آنان تقسیم می‌شود (امام خامنه‌ای).^۱

نداشتن توانایی اقامه عزا در محل ذکرشده در وقف‌نامه

پرسش: شخصی ملک خود را برای برپایی مجالس عزاداری سیدالشهدا علیه السلام در روستا وقف کرده است؛ ولی در حال حاضر متولی وقف، توانایی اقامه عزا در روستای مذکور در وقف‌نامه را ندارد. آیا جایز است در شهری که در آن اقامت دارد، مجالس عزاداری برگزار کند؟

پاسخ: اگر وقف، مخصوص اقامه مجالس عزاداری در همان روستا باشد، تا زمانی که عمل به وقف هرچند با گرفتن وکیل برای آن در همان

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام وقف، سؤال ۲۰۳۴.

روستا ممکن باشد، حق ندارد آن مجالس را به جای دیگر انتقال دهد؛ بلکه واجب است فردی را نایب بگیرد تا در آن روستا مجالس عزاداری برپا کند (امام خامنه‌ای).^۱

وقف برای امام حسین علیه السلام

پرسش: اگر چیزی را برای امام حسین علیه السلام وقف کنند، در کجا باید صرف شود؟

پاسخ: اگر برای سیدالشهدا علیه السلام وقف کند، باید در عزاداری و مجلس عزا و روضه خوانی به هر نحو که متعارف است، صرف شود (حضرت امام).^۲
اگر چیزی را برای پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم یا یکی از ائمه علیهم السلام وقف کند، آن را در اموری مصرف کند که موجب بالابردن شأن ایشان و زنده‌نگه داشتن یاد آن‌ها می‌شود؛ مانند گرفتن مجلس برای بیان مناقب و فضایل و ظلم‌هایی که به آن‌ها شده است و هر امری که موجب شناخت و معرفت به مقام رفیع آن‌ها می‌شود (آیت‌الله سیستانی).^۳

زیادآمدن اموال وقف شده

پرسش: اگر از اموال وقف برای عزاداری، پولی اضافه آمد، آیا می‌توان در بنای حسینیه خرج کرد؟

پاسخ: همان طوری که وقف کرده‌اند، باید عمل شود. چنانچه برای وقف عزاداری است، نمی‌توانند صرف ساختن حسینیه کنند؛ ولی در صورتی که مورد نیاز عزاداری باشد، مانند اینکه توسعه حسینیه ضروری باشد یا آنکه تعمیر ضروری داشته باشد، اشکالی ندارد (آیت‌الله بهجت).^۴

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام وقف، سؤال ۲۰۴۸.

۲. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، کتاب الوقف، مسئله ۵۸؛ سیدروح‌الله خمینی، رساله نجات العباد، کتاب وقف، ص ۳۰۸، مسئله ۱۸.

۳. سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۱۵۴۷.

۴. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۲۶۵، سؤال ۵۵۳۰.

مسائل مالی عزاداری

جمع‌آوری پول در عزاداری

پرسش: آیا جایز است در ایام محرم، از افراد خیر، اموالی را جمع‌آوری کرد و با تقسیم آن‌ها به سهم‌های مختلف، قسمتی را به قاری قرآن و مرثیه‌خوان و سخنران داد و باقی‌مانده را برای برگزاری مجالس مصرف کرد؟

پاسخ: اگر با رضایت و موافقت صاحبان اموال باشد، اشکال ندارد (امام خامنه‌ای).^۱

مصرف هدیه روحانی در مخارج عزاداری

پرسش: در مجالس عزاداری، پول‌هایی برای هدیه به روحانی جمع‌آوری می‌شود. آیا می‌توان مقداری از آن را برای ساخت و تعمیر حسینیه یا مسجد و هزینه‌های عزاداری یا مصارف عام‌المنفعه هزینه کرد؟

پاسخ: خیر، نمی‌توان (آیت‌الله بهجت).^۲

مشخص کردن اجرت در عزاداری و پول گرفتن برای آن

پرسش: آیا گرفتن اجرت یا مشخص کردن اجرت برای منبر یا مداحی یا روضه‌خوانی، در عزاداری ائمه معصومین علیهم‌السلام و به‌ویژه حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام اشکال دارد؟ آیا اگر اجرتی مشخص شود، فرد اجر و بهره‌
اخروی ندارد؟

پاسخ: گرفتن اجرت برای مداحی اهل بیت علیهم‌السلام اشکالی ندارد و ان‌شاءالله از اجر و پاداش آن نیز بهره‌مند خواهند شد و هرچند تعیین

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، سؤال ۱۴۵۴.
۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۳، سؤال ۶۴۰۳.

اجرت نیز شرعاً اشکالی ندارد، این کار در شأن ذاکران اهل بیت که باید مظهر تقوا و پارسایی باشند، نیست (آیت‌الله مکارم).^۱

پرسش: مشخص کردن اجرت برای منبر یا مداحی چگونه است؟
پاسخ:^۲ تعیین مبلغ مداحی، پیش از انجام دادن کار فی‌نفسه اشکال ندارد و در مواردی که مبلغی از قبل مشخص نشده است و اختلاف به وجود بیاید، میزان اجرت با رجوع به عرف مشخص می‌شود (امام خامنه‌ای).^۳ پسندیده نیست (آیت‌الله بهجت).

مانعی ندارد؛ اگرچه کار پسندیده‌ای نیست (آیت‌الله سیستانی).
مانعی ندارد و بهتر است برای این امور قبلاً تعیین قیمت نکنند (آیت‌الله فاضل).

قرارداد حرام نیست؛ ولی این عمل شریف تبلیغ و مدیحه‌سرایی اهل بیت علیهم‌السلام سزاوار است بدون قرارداد باشد (آیت‌الله صافی).

پرسش: گرفتن پول و اعانات و نذورات در مقابل نوحه‌سرایی حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام به وسیله مداحان اهل بیت علیهم‌السلام چه حکمی دارد؟

پاسخ: نوحه‌سرایی در مجالس عزای حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام از اعظم قربات (باعث نزدیکی به خداوند) است و دریافت تبرعات و اعانات و نذورات مربوط به این کار مانع ندارد (حضرت امام).^۴

دریافت وجه توسط مداح و سخنران در قبال مداحی و سخنرانی در مجالس عزاداری سیدالشهدا علیه‌السلام جایز است (آیت‌الله صافی).^۵

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، اجرت مداحان؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۱۷۷، سؤال ۵۰۳؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۹۶، سؤال ۱۲۷.

۲. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، تعیین وجه منبر و مداحی، ص ۱۲۱.
۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۳۶۳۳۹.

۴. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۵۸۲، سؤال ۴۱.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، سخنرانان و مداحان مجلس عزاداری، سؤال ۴۳.

مرثیه سرایان خطاکار

پرسش: آیا پول دادن به مرثیه سرایانی که بعضی از مطالب بی مدرک یا ضعیف السند را می خوانند یا با غنا اشعار را می خوانند، جایز است؟
پاسخ: اگر به نحو حرام بخوانند، جایز نیست؛ مگر اینکه به عنوان مزد کار حرام نباشد (آیت الله بهجت).^۱

پرسش: آیا پول دادن به مرثیه سرایانی که در لابه لای اشعار و سخنان خود بعضی از مصائب بی مدرک یا ضعیف السند را نقل می کنند یا با غنا می خوانند، جایز است؟

پاسخ: پول را در برابر کارهای مشروع آن ها بدهند و از کارهای خلاف، نهی از منکر کنند (آیت الله مکارم).^۲

باقی مانده اموال عزاداری

پرسش: باقی مانده اموالی که به عنوان هزینه های مراسم عاشورای حضرت امام حسین علیه السلام جمع آوری می شود، در چه جایی باید خرج شود؟
پاسخ: می توان اموال باقی مانده را با کسب اجازه اهداکنندگان آن ها، در امور خیریه مصرف کرد یا آن ها را برای مصرف در مجالس عزاداری آینده نگه داشت (امام خامنه ای).^۳

پرسش: حکم اضافات نذورات نقدی و جنسی، از قبیل روغن و گوشت که بعضاً فاسدشدنی هستند، در ایام عاشورای حسینی یا دیگر ایام چیست؟
پاسخ: می توانید در مجالس دیگر مصرف کنید و اگر آن ها هم نیاز ندارند، آن را بفروشید و پول آن را در مجالس عزاداری آینده در همان مکان صرف کنید (آیت الله مکارم).^۴

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۴، سؤال ۶۴۰۶.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۹۶، سؤال ۱۲۸.

۳. سیدعلی خامنه ای، اجوبه الاستفتانات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۳.

۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، موقوفات و نذورات، ص ۱۰۴، سؤال ۱۴۱.

پرسش: آیا وجوهی را که برای منظوری خاص در عزاداری هدیه شده است، می‌توان در موارد دیگری غیر از آن، در عزاداری مصرف کرد؟ (مثل پولی که برای غذا و اطعام داده شده است، ولی به مصرف خرید لوازم برسد).

پاسخ: صرف وجوهی که مصرفشان مورد خاص است، در غیر آن مورد جایز نیست و موجب ضمان است (آیت‌الله صافی).^۱

مصرف اموال عزاداری در غیر عزاداری

پرسش: آیا جایز است از پولی که در ماه محرم برای هزینه‌های مسجد و عزاداری جمع می‌شود، برای هیئت قرآن، کلاس‌های مسجد و تخته‌سیاه و لوازم دیگر استفاده کرد؟

پاسخ: اگر برای عزاداری باشد، نمی‌شود برای کار دیگری مصرف کرد؛ ولی اگر برای هزینه‌های مسجد باشد، مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۲

خمس اموال باقی مانده

پرسش: مقداری قند و برنج و مبلغی پول برای عزاداری محرم جمع شده و زیاد آمده است که در سال آینده مصرف می‌شود. آیا پرداخت خمس آن‌ها واجب است؟

پاسخ: خیر، واجب نیست (آیت‌الله بهجت).^۳

ماه محرم و صفر و ایام شهادت معصومین علیهم‌السلام

عقد ازدواج در ماه محرم و صفر

پرسش: حکم ازدواج دائم و موقت در ماه‌های محرم و صفر چیست؟

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، اموال مربوط به اقامه عزاء، سؤال ۵۰.
۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، موقوفات و نذورات، ص ۱۰۷، سؤال ۱۴۹.
۳. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۳، ص ۲۱، سؤال ۳۴۴۶.

پاسخ: ازدواج در ماه محرم و صفر مانعی ندارد؛ بلکه گاهی ممکن است لازم هم باشد؛ ولی در هر صورت بر مؤمنین لازم است شئون ایام عزای اهل بیت علیهم السلام را مراعات کنند (امام خامنه‌ای).^۱

از نظر شرعی و قانونی، ازدواج دائم و موقت در ماه‌های محرم و صفر اشکالی ندارد. هرچند متعارف میان مردم این است که مراسم جشن عقد و عروسی را در تمام محرم و صفر به عنوان احترام ترک کنند (آیت‌الله مکارم).^۲

برپایی مجالس شادی در وفیات معصومان علیهم السلام

پرسش: برپایی مجلس عقد یا عروسی در ایام و لیالی شهادت ائمه معصومین علیهم السلام و راه‌اندازی کاروان‌های شادی که موجب هتک حرمت این ایام و مناسبت‌ها می‌شود، چه صورتی دارد؟

پاسخ:^۳ اگر موجب توهین و هتک باشد، اجتناب لازم است (امام خامنه‌ای).

جایز نیست (آیت‌الله سیستانی).

در فرض مسئله، حرام است (آیت‌الله مکارم).

این حرکات مناسب دوستان اهل بیت علیهم السلام نیست. مؤمنین باید از آن بپرهیزند (آیت‌الله صافی).

در صورت صدق عنوان هتک، حکم آن نزد متشرعه واضح است (آیت‌الله بهجت).

کارکردن در ایام عزاداری

پرسش: انجام دادن کارهای تجاری در ایام شهادت و وفات

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۴۴۲۷، ۸۰.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۲۰ و ۱۲۳، سؤال ۱۷۷ و ۱۸۱.

۳. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۲، برپایی مجلس عقد و عروسی در وفیات معصومین، ص ۴۹ و ۵۰.

معصومین علیهم‌السلام، در حالی که آن کار ضرورتی ندارد، یعنی اگر آن روز تجارت نکنیم ضرر چندانی بر ما وارد نمی‌شود، چگونه است؟

پاسخ: شایسته است مؤمنین در ایامی که مصادف با ایام شهادت و وفات حضرات معصومین علیهم‌السلام است، از بستن و تعطیلی مراکز تجاری که خود، نمادی از مشارکت در مصیبت اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام و اظهار همدردی با آنان محسوب می‌شود، در حد ممکن دریغ نکنند (آیت‌الله سیستانی).^۱

کار در این روزها مانع ندارد و حرام نیست؛ لکن شایسته است شخص به عزاداری اشتغال داشته باشد و خود را از ثواب بزرگ محروم نسازد (امام خامنه‌ای).^۲

کارکردن در روز عاشورا

پرسش: آیا کارکردن در روز عاشورا حرام است؟

پاسخ: کار در روز عاشورا مانع ندارد و حرام نیست؛ لکن شایسته است شخص به عزاداری اشتغال داشته باشد و خود را از ثواب بزرگ محروم نسازد (امام خامنه‌ای).^۳

کارکردن و کسب در روز عاشورا، مکروه است و شایسته است مؤمنین در ایامی که مصادف با ایام شهادت و وفات حضرات معصومین علیهم‌السلام است، از بستن و تعطیلی مراکز تجاری که خود، نمادی از مشارکت در مصیبت اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام و اظهار همدردی با آنان محسوب می‌شود، در حد ممکن دریغ نکنند (آیت‌الله سیستانی).^۴

در روایات ما از تلاش برای کسب روزی در روز عاشورا مذمت شده است (آیت‌الله مکارم).^۵

۱. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۷۲۳۰۰ و ۵۷۳۲۳۷.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۹۲۸۳۵.

۴. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۵. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۸، سؤال ۱۶۹.

روزه گرفتن در روز عاشورا

پرسش: روزه گرفتن در عاشورا چه حکمی دارد؟

پاسخ: روزه گرفتن در روز عاشورا کراهت دارد (حضرت امام، امام خامنه‌ای، آیات عظام سیستانی، مکارم، صافی، نوری، خوبی و فاضل).^۱
روزه روز عاشورا بنا بر احتیاط واجب جایز نیست (آیت الله وحید).^۲
روزه روز عاشورا باطل است؛ ولی روزه بقیه ایام محرم اشکالی ندارد.
مناسب است انسان بدون نیت روزه در روز عاشورا، برای شبیه شدن به حضرت سیدالشهدا علیه السلام تا عصر از خوردن و آشامیدن پرهیز کند و در عصر به چیزی افطار کند (آیت الله شبیری).^۳

طلب فرزند در ماه محرم و صفر

پرسش: آیا طلب فرزند در ماه‌های حرام همچون محرم، در نظر شرع ایراد دارد؟ آیا در فرزند تأثیر منفی می‌گذارد؟

پاسخ: هم بستری و انعقاد نطفه فی نفسه اشکال ندارد (امام خامنه‌ای).^۴
اشکالی ندارد (آیت الله مکارم).^۵
باردار شدن و ارتباط زناشویی در ایام شهادت اهل بیت علیهم السلام اشکالی ندارد (آیت الله سیستانی).^۶

ارتباط زناشویی در ایام عزا

پرسش: آیا لذت جنسی بردن از همسر در شب‌های ماه محرم یا دیگر ایام

۱. سید محمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۴۷؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۶، سؤال ۱۶۵؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام روزه، سؤال ۴ و سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۰۹۲۹.

۲. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۷۵۵.

۳. سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، توضیح المسائل جدید، مسئله ۱۷۵۵ و سایت، استفتانات روزه، سؤال ۴۱۸.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۱۶۲۲.

۵. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۲۰، سؤال ۱۷۸.

۶. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

عزاداری مکروه است؟

پاسخ: فی نفسه مانعی ندارد (امام خامنه‌ای).^۱
حرام نیست؛ ولی رعایت ادب در حد عرف خوب است؛ ملاحظه اینکه در عزای نزدیکان، مثل پدر و مادر و مانند آن چه رفتاری دارند (آیت الله مکارم).^۲
اشکالی ندارد (آیت الله سیستانی).^۳

استفاده از تخمه و آجیل در ایام عزاداری

پرسش: استفاده از تخمه و آجیل و مانند آن در ایام عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: گرچه از نظر شرعی فی نفسه اشکال ندارد، مناسب است شأن و حرمت ایام عزای اهل بیت علیهم السلام مراعات شود (امام خامنه‌ای).^۴
اشکالی ندارد؛ اما اگر در عرف محل، این کار را نشانه شادی می‌دانند، بهتر است از این کار پرهیز شود (آیت الله مکارم).^۵

تفریح و شادی در ایام عزاداری

پرسش: آیا انجام دادن تفریح‌هایی، همچون شنا و گردش در شهر و بازدید از اماکن تاریخی، یا انجام دادن بازی‌های کامپیوتری با اصل عزادار بودن برای امام حسین علیه السلام منافاتی دارد و بهتر است انجام نشود؟
پاسخ: آنچه نوشته‌اید، اشکالی ندارد؛ ولی مجالس جشن و شادی نداشته باشند (امام خامنه‌ای و آیت الله مکارم).^۶

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۱۶۲۲ و ۷۸۵۴۴۲.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۲۰، سؤال ۱۷۹.

۳. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۱۶۲۲ و ۷۸۵۴۴۲.

۵. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، احکام عزاداری، مجالس شادی در ایام عزاداری.

۶. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۳۷۹۸۵؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۸، سؤال ۱۷۲.

تقارن ایام عزاداری با عید نوروز

پرسش: نظر حضرت عالی درباره کیفیت احسن جمع بین اقامه عزای حسینی و برپایی مراسم عید نوروز چیست؟

پاسخ: برخوردار عید نوروز با ایام عزای امام حسین علیه السلام گاهی اتفاق می افتد و در چنین وضعیتی بهتر آن است که آنچه آثار شادی و خوش حالی است اظهار نکنند؛ ولی صلۀ رحم و دیدوبازدید و خانه تکانی و نظافت و مانند آن مانعی ندارد (آیت الله مکارم).^۱

پوشیدن لباس سفید در محرم

پرسش: آیا پوشیدن پیراهن سفید در ماه محرم اشکال دارد؟

پاسخ: اگر به قصد اعراض از عزاداری سیدالشهدا علیه السلام نباشد، اشکال ندارد (آیت الله صافی).^۲

پوشیدن لباس مشکی در ایام عزاداری و سوگواری

پرسش: آیا پوشیدن لباس سیاه در ایام سوگواری و سالروز شهادت معصومین علیهم السلام کراهت دارد؟

پاسخ: پوشیدن لباس سیاه در عزای اهل بیت علیهم السلام، خصوصاً سیدالشهدا علیه السلام، برای تعظیم شعائر و به عنوان اظهار تأثر مستحسن است و در فرض سؤال کراهتی ندارد (امام خامنه ای).^۳

سیاه پوشیدن از مصادیق عرفی عزاداری بر حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و سایر ائمه هدی علیهم السلام است که امری مستحب بوده، به آن ترغیب اکید شده است (آیت الله سیستانی).^۴

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، تاریخچه، هدف و فلسفه عزاداری.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۱، سؤال ۱۵۹۲.

۳. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، پوشیدن لباس سیاه در سوگ ائمه هدی علیهم السلام، ص ۱۹.

۴. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.

پوشیدن لباس مشکی در ایام عزاداری، مصداق تعظیم شعائر است؛ لذا از نظر شرع رجحان پیدا می‌کند (آیت‌الله مکارم).^۱

پوشیدن لباس سیاه به‌عنوان عزاداری برای معصومین و ائمه هدی علیهم‌السلام به‌ویژه حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام مانعی ندارد؛ بلکه به‌عنوان اعلان حزن و اندوه در مصیبت امام حسین علیه‌السلام و سایر ائمه معصومین علیهم‌السلام رجحان هم دارد (آیت‌الله نوری).^۲

پوشیدن لباس سیاه‌رنگ در عزاداری، به‌عنوان عزا و اظهار حزن در مصیبت اهل بیت علیهم‌السلام رجحان دارد (آیت‌الله صافی).^۳

در بعضی از روایات از پوشیدن لباس سیاه نهی شده است و مشهور آن را مکروه می‌دانند؛ ولی عزاداری حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام و مظاهر مرتبط به آن از اهم شعائر دینی است و کراهت پوشیدن لباس مشکی در این فرض ثابت نیست (آیت‌الله شبیری).^۴

چنان‌که مرحوم صاحب حدائق فرموده، پوشیدن لباس سیاه در عزای امام حسین و دیگر ائمه علیهم‌السلام از مصادیق تعظیم شعائر است و واجد رجحان شرعی است و عملاً بزرگانی چون مرحوم آیت‌الله العظمی آقای بروجردی رحمته‌الله‌علیه در روز عاشورا از قبای سیاه استفاده می‌کردند (آیت‌الله فاضل).^۵

پوشیدن لباس سیاه در ایام سوگواری ائمه اطهار علیهم‌السلام چون رجحان دارد، کراهت ندارد (آیت‌الله بهجت).^۶

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، لباس سیاه. شایان ذکر است در سؤال دیگری معظم‌له می‌فرمایند: «با توجه به اینکه سبب تعظیم شعائر می‌شود، کراهت آن تحت الشعاع قرار گرفته، رنگ استحباب به خود می‌گیرد» (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، لباس مشکی، ص ۵۶، سؤال ۶۷).

۲. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۶۰۲.
۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۱، سؤال ۱۵۹۰. شایان ذکر است معظم‌له در استفتایی دیگر می‌فرمایند: «پوشیدن لباس سیاه به‌عنوان عزا برای سرور و سالار شهیدان حضرت امام حسین علیه‌السلام مطلوب است؛ ولو در تمام ماه محرم باشد» (لطف‌الله صافی گلپایگانی، سایت، استفتانات، پوشیدن لباس مشکی در عزای امام حسین علیه‌السلام).

۴. سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتانات، سؤال ۲۸۴.

۵. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۱، سؤال ۲۱۷۱.

۶. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۸، سؤال ۱۶۲۲.

کراهت نماز با لباس سیاه در ایام عزاداری

پرسش: با توجه به کراهت پوشیدن لباس سیاه در هنگام نماز^۱ و از طرفی استحباب پوشیدن لباس عزا در ایام عزاداری، نمازخواندن با لباس سیاه در ایام عزاداری چه حکمی دارد؟

پاسخ: پوشیدن لباس مشکی در ایام عزاداری خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام، به منظور تعظیم شعائر الهی و اظهار حزن و اندوه، ولو در نماز، اشکالی ندارد و موجب ثواب است (امام خامنه‌ای).^۲

چون به عنوان اظهار حزن پوشیده و از این جهت رجحان دارد، ممکن است درباره سؤال، کراهت آن مرتفع شود (آیت الله صافی).^۳

چون لباس سیاه علامت عزاداری سیدالشهدا علیه السلام است و عزاداری آن حضرت کمال رجحان دارد، نمازخواندن با آن نیز مکروه نیست (آیت الله فاضل).^۴

۱. سیدروح الله خمینی، ابوالقاسم خوبی، حسین نوری همدانی و محمد فاضل لنکرانی: «پوشیدن لباس سیاه هنگام نماز مکروه است، مگر در چادر و عبا و عمامه» (سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، کتاب الصلوة، فصل فی الستر و الساتر، فصل فیما یکره من اللباس حال الصلوة).

سیدعلی سیستانی: «جمعی از فقها چند مورد را در لباس نمازگزار مکروه دانسته‌اند که از جمله آن‌ها پوشیدن لباس سیاه است؛ البته عبا، چادر، عمامه سادات و موردی که تعظیم شعائر محسوب می‌شود، مثل عزاداری امام حسین علیه السلام استثنا می‌شود» (توضیح المسائل جامع، ج ۱، مسئله ۱۰۲۱).

ناصر مکارم شیرازی: «ترک چند چیز در لباس نمازگزار به امید ثواب مطلوب است؛ از جمله پوشیدن لباس سیاه مگر در تعظیم شعائر، چادر، عبا و عمامه سادات» (سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۷۸، مسئله ۸۶۵).

محمدتقی بهجت: «اگر نمازگزار چند چیز را به امید اینکه ثواب نمازش زیاد شود ترک کند، خوب است؛ از جمله پوشیدن لباس سیاه غیر از عمامه و چادر و عبا» (سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۷۸، مسئله ۸۶۵ و استفتانات، ج ۲، ص ۴۸، سؤال ۱۶۱۹).

لطف‌الله صافی گلپایگانی، سیدموسی شیرازی و حسین وحید خراسانی: «پوشیدن لباس سیاه هنگام نماز مکروه است» (سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۸۶۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، مسئله ۸۷۲).

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۱۱۱۴۵.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۱، سؤال ۱۵۹۱. شایان ذکر است معظم‌له می‌فرماید: «پوشیدن لباس سیاه در عزاداری سالار شهیدان مطلوب است و کراهت آن جبران می‌شود» (لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفتمان عاشورایی، فصل ۳، فقه عاشورایی، پوشش عزا، سؤال ۳).

۴. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۱، سؤال ۲۱۷۲.

پوشیدن لباس سیاه در دو ماه محرم و صفر

پرسش: پوشیدن لباس مشکی از دهه اول محرم تا آخر ماه صفر چه حکمی دارد؟

پاسخ: پوشیدن لباس مشکی در ایام عزاداری خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام به منظور تعظیم شعائر الهی و اظهار حزن و اندوه موجب ترتب ثواب الهی است (امام خامنه‌ای).^۱
مانعی ندارد (مکارم).^۲

اصلاح و آرایش در ایام عزاداری

اصلاح آقایان

پرسش: کوتاه کردن موی سر و محاسن آقایان در ماه محرم و صفر چه حکمی دارد؟

پاسخ: فی نفسه مانعی ندارد (امام خامنه‌ای).^۳
حرام نیست (آیت الله مکارم).^۴

آرایش بانوان

پرسش: آیا آرایش کردن بانوان در دو ماه محرم و صفر حرام است؟

پاسخ: فی نفسه اشکالی ندارد (امام خامنه‌ای).^۵
حرام نیست؛ ولی سزاوار است در ایام شهادت، احترام را رعایت کنند و در روزهای عزا از این کار پرهیز شود (آیت الله مکارم).^۶

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۱۲۷۷۴.
۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، لباس مشکی، ص ۵۶، سؤال ۶۹.
۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۰۳۲۴۴.
۴. ناصر مکارم، احکام عزاداری، ص ۱۱۹، سؤال ۱۷۳.
۵. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۵۷۲۵ و ۸۰۵۷۹۲.
۶. ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، مسائل متفرقه، سؤال ۸۹۴ و ۸۹۵؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۹، سؤال ۱۷۳.

سرمه کشیدن و حنابستن

پرسش: آیا سرمه کشیدن و حنابستن در ایام عزاداری نیز مستحب است، یا ترک آن در این گونه ایام بهتر است؟

پاسخ: سرمه کشیدن مانعی ندارد؛ ولی حنابستن چون نشانه شادی است، بهتر است در ایام عزاداری ترک شود (آیت الله مکارم).^۱
حنابستن معمولاً برای مجالس شادی و ایام شادی استفاده می شود و مناسب است ترک شود (آیت الله سیستانی).^۲

آرایش زنان در مجالس اهل بیت علیهم السلام

پرسش: در برخی از مجالس اهل بیت علیهم السلام زنان در مجالس زنانه، خود را آرایش می کنند. آیا این عمل جایز است؟

پاسخ: اگر در برابر نامحرم قرار نگیرد یا اینکه از نامحرم بیپوشاند، اشکال ندارد؛ ولی مناسب است شئون عزاداری معصومین علیهم السلام به ویژه سید و سالار شهیدان، اباعبدالله الحسین علیه السلام را مراعات کنند (امام خامنه ای).^۳
اگر در مقابل نامحرم نباشد و مستلزم حرامی نباشد، جایز است (آیت الله بهجت).^۴

پرسش: آرایش زنان در مجالس عزاداری اهل بیت علیهم السلام چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر آرایش زنان در مجالس عزاداری اهل بیت علیهم السلام موجب وهن یا هتک حرمت مجلس اهل بیت علیهم السلام محسوب نشود، اشکال ندارد. همچنین شایسته است مؤمنین و مؤمنات ایام مصیبت اهل بیت علیهم السلام را ایام حزن خویش و خانواده شان قرار دهند و از نمادها و مظاهر حزن، مثل پوشش لباس سیاه و ترک تزئین استفاده کنند و از استعمال نمادها

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۹، سؤال ۱۷۴.

۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گوی حرم مطهر.

۳. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۶۵۹۳.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۵۴۶، سؤال ۶۴۱۶.

و مظاهر سرور اجتناب کنند که شیعیان با حزن اهل بیت علیهم السلام محزون می‌شوند و در شادی آنان شاد می‌شوند (آیت‌الله سیستانی).^۱

عزاداری بانوان

تشکیل جلسات مخصوص بانوان

پرسش: خواهران در ایام عاشورا یا مناسبت‌های دیگر، به جای راه‌افتادن دنبال هیئت‌های عزاداری، جلسات مخصوص خواهران را در تکایا و حسینیه‌ها تشکیل داده‌اند و مستقلاً به روضه‌خوانی و عزاداری می‌پردازند تا از عوارض منفی حضور آنان در منظر نامحرم کاسته شود. آیا این روش را تأیید می‌کنید؟

پاسخ:^۲ مداحی زن یا خواندن زیارت توسط وی، در جایی که می‌داند نامحرم صدای او را نمی‌شنود، فی‌نفسه اشکالی ندارد (امام‌خامنه‌ای).^۳ اشکالی ندارد؛ بلکه از جهاتی امتیاز دارد (آیت‌الله مکارم). بدون شک بهتر همین است که در منظر نامحرم‌ان قرار نگیرند (آیت‌الله سیستانی).

روش مذکور فی حدّ نفسه اشکال ندارد؛ مگر اینکه تبعات سوء داشته باشد (آیت‌الله صافی).

مانعی ندارد؛ بلکه مطلوب است (آیت‌الله بهجت). فی‌الجمله خوب است و باید جلسات خواهران طوری باشد که مشتمل بر جلسات احکام و وعظ و ارشاد و مناقب و فضایل اهل بیت علیهم السلام باشد (آیت‌الله فاضل).

۱. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت‌علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.
۲. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۱، برپایی جلسات مخصوص بانوان، ص ۱۹۷ و ۱۹۸.
۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۱۳۳۸۸.

حضور بانوان همراه دسته‌های عزاداری

پرسش: شرکت بانوان به همراه هیئت‌های عزاداری در کوچه و خیابان چه حکمی دارد؟

پاسخ: عزاداری خامس آل عبا علیهم‌السلام و سایر معصومین علیهم‌السلام از افضل قربات است؛ ولی مردان و زنان باید طوری رفتار کنند که با خلاف شرع آمیخته نشود و حضور خواهران با رعایت حجاب کامل در پشت دسته‌های عزاداری در کوچه و خیابان، اشکال ندارد (آیت‌الله مکارم).^۱

اگر همراه با حرام نباشد، جایز است. بانوان محترم باید سعی کنند ضمن شرکت در عزاداری‌ها، حجاب و عفاف خود را کاملاً رعایت کنند (آیت‌الله نوری).^۲

با توجه به اینکه وجوبِ مثل نماز جمعه، از بانوان ساقط است و یکی از حکمت‌های آن حضور نیافتن در این مجامع عمومی است، اگر بانوان همراه دستجات نباشند، به سفارش‌ها و سنت‌های اسلامی نزدیک‌تر است و اگر حضور آن‌ها در معرض مفسده و نظر اجانب باشد، جایز نیست (آیت‌الله صافی).^۳

اگر حاضر شوند، واجب است با رعایت حجاب و سایر شئون شرعی باشد (آیت‌الله سیستانی).^۴

اگر به قسمت‌هایی از بدن که معمولاً پوشیده است، نگاه نشود و مفسده دیگری هم نداشته باشد، حرام نیست؛ ولی شایسته است حتی المقدور از همراهی کردن مردان در محیط‌هایی که احتمال برخورد با نامحرم یا نگاه وی وجود دارد، اجتناب شود (آیت‌الله شبیری).^۵

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، عزاداری بانوان، ص ۷۷، سؤال ۱۰۰ و ۱۰۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۱۷۷، سؤال ۵۰۴.

۲. حسین نوری همدانی، استفتانات، ج ۲، احکام عزاداری، سؤال ۵۹۳.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۲، سؤال ۱۵۹۸.

۴. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۱، برایی جلسات مخصوص بانوان، ص ۱۹۷ و ۱۹۸.

۵. سیدموسی شبیری زنجان، سایت، استفتانات، سؤال ۵۰۶.

پرسش: آیا جایز است زنان با حفظ حجاب و پوشیدن لباس خاصی که بدن آنان را بپوشاند، در دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی شرکت کنند؟
پاسخ: شرکت زنان در دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی شایسته نیست (امام خامنه‌ای).^۱

سینه‌زدن زنان با حفظ حجاب اشکال ندارد (آیت‌الله بهجت).^۲

پیاده‌روی اربعین برای خانم‌ها

پرسش: فتوای رهبری درباره پیاده‌روی اربعین برای خانم‌ها چیست؟ با توجه به اینکه شلوغ است و نامحرم زیاد است.
پاسخ: اگر ضوابط شرعی از جهت پوشش در برابر نامحرم یا اجازه شوهر برای خروج از خانه رعایت شود، پیاده‌روی اربعین برای خانم‌ها اشکالی ندارد (امام خامنه‌ای).^۳

ورود مداح مرد در بین عزاداران خانم

پرسش: با وجود سخنرانان و مداحان برجسته میان بانوان، استفاده از سخنران و مداح مرد در جلسات خانم‌ها چه صورتی دارد؟
پاسخ: ^۴ فی حد نفسه مانعی ندارد (آیت‌الله سیستانی).
با رعایت کامل موازین شرعی مانعی ندارد (آیات عظام مکارم و فاضل).
در مجالس زنانه، با حفظ حدود شرعی اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).
چه در صورت استفاده از مرد و چه زن، احکام شرعی باید مراعات شود (آیت‌الله بهجت).

پرسش: آیا ورود مداح مرد در بین عزاداران خانم اشکال دارد یا خیر؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۵.

۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۴۰، سؤال ۶۳۸۸.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات، شماره ۸۲۸۰۷۱ و ۶۶۱۶۱۹.

۴. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۴، حضور سخنران و مداح مرد در مجلس زنانه، ص ۳۱.

هم‌نوایی خانم‌ها در این جمع چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر مداح مرد جهات شرعی را رعایت کند، (در گوینده و مستمع) مانعی ندارد؛ ولی هم‌نوایی با او اشکال دارد (آیت‌الله مکارم).^۱

مداحی و مرثیه خوانی بانوان

پرسش: آیا خواندن زن در مجالس عزاداری با علم او به اینکه مردان نامحرم صدای او را می‌شنوند، جایز است؟

پاسخ: اگر خوف مفسده باشد، باید از آن اجتناب شود (امام‌خامنه‌ای).^۲ باید به شکلی بخوانند که صدای آن‌ها را نامحرم نشنود (آیت‌الله مکارم).^۳

روضه خوانی زنان در مجالس زنان، در صورتی که نامحرم صدای آن‌ها را نشنود، مانعی ندارد (آیت‌الله صافی).^۴

اگر شنیدن صدای ایشان شنونده را در معرض ریبه و التذاذ (گناه) قرار ندهد، حرام نیست؛ ولی با اینکه خداوند متعال می‌فرماید ﴿فَسَلُّوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾^۵، خوب است مجالس زنانه خصوصاً مجالس عزاداری و مداحی

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، عزاداری بانوان، ص ۷۸، سؤال ۱۰۲.
۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۹. شایان ذکر است در استفتای دیگری از معظلمه این گونه نقل شده است: «صدای زن اگر به صورت غنا باشد یا در جایی که می‌داند نامحرم صدای او را می‌شنود، چنانچه موجب جلب توجه و تهییج نامحرم بوده یا مستلزم مفسده دیگری شود، جایز نیست» (سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتائات، شماره ۶۱۸۳۷۰).
۳. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، احکام عزاداری.
- پرسش: اگر خواهی که مداحی می‌کنند، صدایشان از خانه بیرون برود و نامحرم صدای آن‌ها را بشنود، چه حکمی دارد؟ مثلاً مولودی خواندن و دست زدن در خانه اشکالی دارد؟
- پاسخ: باید به شکلی بخوانند که صدای آن‌ها را نامحرم نشنود.
- پرسش: شغل بعضی از خانم‌ها، ذکر توسل به اهل بیت علیهم‌السلام در مجالس زنانه است. گاهی اوقات در زمانی که مشغول روضه خوانی هستند، مرد یا بچه‌هایی که خوب و بد را می‌فهمند، وارد حیاط آن خانه می‌شوند و صدای این خانم را می‌شنوند. حکم این قبیل روضه‌خوانی‌ها چیست؟
- پاسخ: در این باره که نوشته‌اید، صدای خود را آهسته‌تر کنی یا بدون تکیه به صوت بخواند (ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، عزاداری بانوان، ص ۷۸، سؤال ۱۰۳).
۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۳۰، سؤال ۱۵۸۹.
۵. احزاب، ۵۳.

- اهل بیت علیهم السلام طوری باشد که کاملاً مراعات عفت بشود (آیت الله فاضل).^۱
- مرثیه خوانی بانوان با شرایط ذیل اشکال ندارد:
۱. کیفیت خواندن، بنا بر احتیاط واجب غنایی (مناسب مجالس لهو) نباشد.
 ۲. نحوه خواندن یا الفاظ به کاررفته در اشعار و مرثی موجب هتک و بی احترامی به مجالس اهل بیت علیهم السلام محسوب نشود.
 ۳. مشتمل بر کذب یا قول به غیر علم یا حجت و سایر محرّمات نباشد.
 ۴. چنانچه با تلطیف و ترقیق صدا یا مد و ترجیع همراه است، به گونه ای که عادتاً موجب تهییج شنونده می شود، لازم است از رساندن صدا به نامحرم پرهیز شود (آیت الله سیستانی).^۲

پرشان کردن مو

پرسش: در هیئت های عزاداری، خانم ها سینه زنی می کنند. بعضی از آن ها در محیط مربوط به خانم ها روسری های خود را درآورده و موهای خود را پریشان می کنند. آیا این کارها اشکال شرعی دارد؟

پاسخ: در مجالس مخصوص به خودشان اشکالی ندارد؛ مشروط به آنکه آسیبی به بدن نرسانند (آیت الله مکارم).^۳

پرسش: گروهی از خانم ها برای عزاداری امام حسین علیه السلام به بدن خود لطمه می زنند؛ به این صورت که موهای خود را شانه کرده، موی خود را باز و پریشان می کنند و دور می ایستند و با حرکاتی موزون به سمت جلو خم می شوند و بعد به سرعت به عقب برمی گردند و موهای آن ها به بالا و پایین افشان می شود و با دست به صورت هایشان می زنند و افراد زیادی از خانم ها هم دور آن ها می ایستند و آن ها را تماشا می کنند. آن ها

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۴، سؤال ۲۱۸۳.
۲. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ گویی حرم مطهر.
۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، عزاداری بانوان، ص ۷۸، سؤال ۱۰۴.

دلیل کارشان را موپیشانی اهل بیت امام حسین و لطمه زدن حوریان به صورت‌هایشان با توجه به زیارت ناحیه مقدسه می‌دانند. می‌خواستم حکم آن را بدانم.

پاسخ: لطمه زدن در عزاداری اگر ضرر قابل توجهی به بدن وارد کند یا موجب وهن مذهب یا مؤمنین یا مراسم عزاداری معصومین علیهم‌السلام باشد، جایز نیست و درهرحال بهتر است مؤمنین شئون عزاداری معصومین علیهم‌السلام به‌ویژه سید و سالار شهیدان، اباعبدالله‌الحسین علیه‌السلام را مراعات کنند (امام‌خامنه‌ای).^۱

نگاه زن به بدن نامحرم در هنگام عزاداری

پرسش: با توجه به اینکه بعضی از عزاداران به صورت برهنه سینه‌زنی می‌کنند، آیا بانوان می‌توانند به بدن مرد نامحرم در هنگام سینه‌زنی نگاه کنند؟

پاسخ: به‌طورکلی نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم با شهوت و ترس از وقوع در حرام، حرام است؛ بلکه بنا بر احتیاط واجب، بدون آن نیز نباید نگاه کند؛ مگر به جاهایی از بدن که معمولاً مردها نمی‌پوشانند، مثل سر و دست‌ها و قدم پاها که نگاه کردن زن به این جاها اگر بدون شهوت و خوف وقوع در حرام باشد، اشکال ندارد (آیت‌الله سیستانی).^۲

نگاه کردن خانم‌ها به بدن مردان نامحرم جایز نیست (آیت‌الله صافی).^۳

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۰۴۹۲۴.

۲. سیدعلی سیستانی، منهاج‌الصالحین، ج ۳، ص ۱۲، فصل فی النکاح، الفصل الأول فی استحبابه و آدابه و احکام النظر و اللمس و التستر و ما یلحق بها، مسئله ۱۵؛ سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی اداره پاسخ‌گویی حرم مطهر.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌مان عاشورایی، فصل ۲، فقه عاشورایی، عزاداری بانوان، سؤال ۳۸.

سند زیارت عاشورا

پرسش: برخی افراد در مدرک زیارت عاشورا و مضامین آن ایجاد شبهه و تردید می‌کنند. نظر حضرت عالی دربارهٔ مدرک این زیارت و قرائت آن چیست؟^۱

پاسخ: معتبر و مرغوب فیه است (آیت‌الله بهجت).
به این تردیدها توجه نشود (آیت‌الله سیستانی).
مدرک معتبر دارد و خواندن آن موجب اجر و پاداش زیاد است (آیت‌الله نوری).

گذشته از تأییدات غیبی معتبر که مؤید زیارت عاشورایند، سندی که در کتاب مصباح‌المجتهد برای آن ذکر شده، سندی صحیح است (آیت‌الله شبیری).

در این باره در کتاب مفاتیح نوین بحث کرده‌ایم (آیت‌الله مکارم).^۲
برای اسناد تاریخی به کتبی که در شرح زیارت عاشورا نوشته شده است، مثل شفاء الصدور یا کتاب‌های مزار، مثل مصباح‌الشیخ و کامل‌الزیارات و مصباح‌کفعمی مراجعه شود (آیت‌الله وحید).^۳

۱. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۶، اعتبار زیارت عاشورا، سؤال ۲۲۳.
۲. در فضیلت این زیارت همین بس که برخلاف سایر زیارات که از معصومین علیهم‌السلام نقل شده، این زیارت به شکل حدیث قدسی روایت شده است؛ یعنی ائمه هدی علیهم‌السلام آن را از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نقل کرده‌اند که جبرئیل امین آن را از سوی خداوند برای او آورده است. افزون بر این، طبق روایتی از امام صادق علیه‌السلام، آن حضرت و اجداد معصومش علیهم‌السلام ضمانت کرده‌اند هرکس این زیارت را و دعای بعد از آن را بخواند، زیارتش مقبول درگاه خداوند و دعایش مستجاب و اهل بهشت خواهد بود و حتی شفاعتش در حق دیگران پذیرفته خواهد شد.
جناب علقمه از امام باقر علیه‌السلام زیارتی را نقل می‌کند که هر جا از زیارت عاشورا و آثار و برکات آن چیزی گفته شده یا می‌شود، مقصود همین زیارت است. این زیارت که می‌توان از دور و نزدیک آن را خواند، از آثار و برکات فوق‌العاده‌ای برخوردار است. سند این روایت به علقمه اختصاص ندارد؛ بلکه به سه طریق دیگر نیز نقل شده است:
۱. محمدبن اسماعیل از صالح بن عقبه از مالک جهنی از امام باقر علیه‌السلام؛ ۲. محمدبن اسماعیل از صالح بن عقبه از پدرش از امام باقر علیه‌السلام؛ ۳. روایت معروف صفوان از امام صادق علیه‌السلام (ناصر مکارم شیرازی، مفاتیح نوین، زیارت، زیارت امام حسین علیه‌السلام زیارت عاشورا).
۳. حسین وحید خراسانی، سایت، استفتانات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی، سؤال ۶.

استحباب خواندن زیارت عاشورا

پرسش: آیا خواندن زیارت عاشورا مستحب است؟

پاسخ: خواندن زیارت عاشورا مستحب است (امام خامنه‌ای).^۱

پرسش: آیا ادعیه و زیارات ندبه، کمیل، توسل، دعای امام حسین علیه السلام در عرفه، مناجات خمس عشر، زیارت جامعه کبیره، زیارت جامعه صغیره، امین الله و عاشورا مستحب است؟

پاسخ: بعضی از ادعیه و زیارات مذکور، مثل زیارت جامعه و زیارت عاشورا و زیارت امین الله و دعای ندبه و دعای عرفه علاوه بر اعتبار، مشتمل بر مضامین عالییه و معارف اسلامی است. استحباب مطلق همه آن‌ها ثابت است و به‌ویژه بعضی از آن‌ها نیز وارد و مستحب‌اند (آیت الله صافی).^۲

مداومت بر خواندن زیارت عاشورا

پرسش: آیا مداومت بر زیارت عاشورا مستحب است؟

پاسخ: به‌طور کلی خواندن زیارت حضرت سیدالشهدا علیه السلام و من جمله زیارت عاشورا فی نفسه عملی شایسته است و ثواب عظیمی دارد و مداومت بر آن، آثار فراوان دارد (امام خامنه‌ای).^۳

اینکه مشاهده می‌شود بعضی از متدینین و عاشقان امام حسین علیه السلام هر روز این زیارت را می‌خوانند و بر مداومت بر آن اصرار می‌ورزند، بی‌دلیل نیست؛ چون ابن قولویه در پایان روایت علقمه، از خود علقمه نقل می‌کند که امام باقر علیه السلام فرمود: «اگر توان داری که هر روز امام حسین علیه السلام را با این زیارت، زیارت کنی، چنین کن که تمام آنچه از ثواب گفته شد، برایت نوشته می‌شود ان شاء الله تعالی.» البته با توجه به اینکه در روایت علقمه، دعای بعد از زیارت وجود ندارد، از سنگینی مداومت بر این زیارت، کاسته می‌شود. از بعضی از

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۴۷۲۹۱.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، معارف دین، ج ۲، ص ۲۶۱.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۱۳۱۸۸.

قضایا نیز به دست می‌آید که ادامه دادن بر این زیارات، آثار و برکات ویژه‌ای را به دنبال دارد؛ حتی سبب می‌شود دوستان و همسایگان چنین کسی، مشمول برکات و نتایج آن شوند و الطاف الهی شامل حال آن‌ها شود.

نکته درخور توجه این است که در پایان این روایت آمده است: «ای صفوان، هرگاه حاجتی به تو روی آورد، با این زیارت در هر مکانی که هستی، زیارت کن و این دعا را بخوان و حاجتت را بخواه که از جانب خدا برآورده خواهد شد و خداوند از وعده جود و بخششی که به رسولش داد، تخلف نمی‌کند و الحمدلله.» خلاصه هر قدر در فضیلت این زیارت گفته شود، کم است؛ ولی نباید فراموش کرد که شرط گرفتن نتیجه این است که محتوای زیارت را درک کند و در مسیر آن حرکت کند (آیت‌الله مکارم).^۱

خواندن زیارت عاشورا به صورت گروهی و فردی

پرسش: آیا زیارت عاشورا باید یک نفره خوانده شود یا می‌شود دسته جمعی خوانده شود؟

پاسخ: خواندن آن به هر دو صورت مانعی ندارد (امام خامنه‌ای).^۲

خواندن دعای علقمه بعد از زیارت عاشورا

پرسش: شکل صحیح و معتبر زیارت عاشورا را به طور کامل با تمام موارد بیان فرمایید.

پاسخ: یکی از کیفیت‌های کامله زیارت عاشورا همان کیفیتی است که در مفاتیح الجنان با صد لعن و سلام و دعای علقمه نقل شده است (آیت‌الله وحید).^۳

پرسش: آیا دعای علقمه بعد از زیارت عاشورا خوانده شود؟

۱. ناصر مکارم شیرازی، مفاتیح نوین، زیارات، زیارت امام حسین، زیارت عاشورا.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۱۳۸، ۳۹۰.

۳. حسین وحید خراسانی، سایت، استفتانات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی، سؤال ۶.

پاسخ: لازم نیست؛ یعنی ترتب ثواب بر اصل زیارت عاشورا مشروط به این دعا نیست؛ ولی ترک آن با ثواب‌های بزرگی که صفوان از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده، سزاوار نیست (آیت‌الله صافی).^۱

پرسش: آیا حتماً باید دعای بعد از زیارت عاشورا را که به دعای صفوان (دعای علقمه) معروف است، بخوانیم یا در اصل، زیارت عاشورا بدون این دعا وارد شده است؟

پاسخ: این دعا یک دعای مستقل است (آیت‌الله مکارم).^۲

گفتن «بسم‌الله» ابتدای زیارت عاشورا

پرسش: برای شروع زیارت، گفتن «بسم‌الله الرحمن الرحیم» هرچند که در ابتدای خود زیارت منظور نشده، چه حکمی دارد؟

پاسخ: گفتن «بسم‌الله» در شروع هر امری که از جمله آن‌ها این زیارت شریفه است، در روایات ترغیب و تعلیل شده که برای اینکه آن کار ابتر و بی‌نتیجه نماند، «بسم‌الله» گفته شود (آیت‌الله وحید).^۳

گفتن تکبیر اول زیارت عاشورا

پرسش: گفتن «الله اکبر» در ابتدای قرائت زیارت عاشورا چگونه است؟

پاسخ: به امید ثواب اشکال ندارد و در بعضی روایات وارد شده است (آیت‌الله وحید).^۴

۱ . لطف‌الله صافی گلپایگانی، معارف دین، ج ۲، ص ۳۱۱، سؤال ۴۰.
۲ . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، اموات، عزاداری، ادعیه و زیارات، خواندن دعای علقمه. شایان ذکر است معظم‌له در کتاب مفاتیح نوین می‌فرماید: «در اسنادی که به امام‌باقر علیه السلام منتهی می‌شود، زیارت عاشورا بدون دعا نقل شده است؛ اما در سند صفوان که به امام‌صادق علیه السلام منتهی می‌شود، دعایی نیز برای بعد از زیارت ذکر شده که همان گونه که گذشت، به اشتباه به نام دعای علقمه مشهور شده است؛ درحالی که صحیح این بود که به دعای صفوان نام‌گذاری می‌شد» (ناصر مکارم شیرازی، مفاتیح نوین، زیارات، زیارت امام‌حسین علیه السلام زیارت عاشورا).

۳ . حسین وحید خراسانی، سایت، استفتائات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی، سؤال ۷.

۴ . حسین وحید خراسانی، سایت، استفتائات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی، سؤال ۸.

حکم سجده زیارت عاشورا

پرسش: آیا سجده زیارت عاشورا واجب است؟

پاسخ: سجده زیارت عاشورا واجب نیست (امام خامنه‌ای و آیت‌الله مکارم).^۱

در کتب روایی که زیارت عاشورا را نقل کرده، امر به سجده در پایان زیارت وارد شده است و کسی که می‌خواهد فضیلت زیارت کامل را درک کند، باید سجده آن را نیز انجام دهد (آیت‌الله وحید).^۲

آداب سجده زیارت عاشورا

پرسش: آیا در سجده زیارت عاشورا، مراعات آنچه برای سجده واجب ذکر شده، لازم است؟

پاسخ: در سجده مستحبی مراعات آنچه برای سجده واجب ذکر شده، لازم نیست (امام خامنه‌ای).^۳

پرسش: اگر برای سجده آخر زیارت عاشورا مهر وجود نداشت، بر چه چیزی می‌توان سجده کرد؟

پاسخ: سجده بر زمین و آنچه از زمین می‌روید (غیرخوراکی و پوشاکی)، صحیح است. همچنین سجده بر سنگ‌های معدنی، مانند سنگ مرمر و سنگ‌های سفید و سیاه و حتی عقیق اشکال ندارد و می‌توان بر روی کاغذ سجده کرد (آیت‌الله مکارم).^۴

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۶۵۵۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ادعیه و زیارات، گوش‌دادن به دعا در حال انجام‌دادن کارهای روزمره.

۲. حسین وحید خراسانی، سایت، استفتانات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی، سؤال ۱۰.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۲۸۲۸۴۵. شایان ذکر است معظم‌له در استفتایی دیگر می‌فرمایند: «اگر بخواهید به ثواب سجده مستحب برسید، باید پیشانی را بر چیزی که سجده بر آن صحیح است، قرار دهید» (سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۲۸۸۷۳).

۴. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، ادعیه و زیارات، شرایط سجده زیارت عاشورا.

حکم نماز زیارت عاشورا

پرسش: آیا نماز زیارت عاشورا جزئی از زیارت عاشوراست و اگر خوانده نشود، زیارت عاشورای کامل محقق نشده است؟

پاسخ: خواندن نماز مانند اصل زیارت عاشورا یک امر استحبابی است و امر در مستحبات سهل و آسان است؛ یعنی اگر کسی آن را بخواند، به ثواب بیشتری دست پیدا خواهد کرد. به هر حال بردن ثواب کامل در گرو رعایت تمام آداب زیارت است (امام خامنه‌ای).^۱

زمان خواندن نماز زیارت عاشورا

پرسش: دربارهٔ زیارت عاشورای معروفه که نمازش شرط کمال زیارت است، آیا نمازش را قبل از زیارت باید خواند یا بعد از سجدهٔ شکر زیارت؟ برای مثال علامه محمدباقر مجلسی در بحار الانوار، شیخ مفید در مزار، علامه میرزا ابوالفضل تهرانی در شفاء الصدور فی شرح زیارت العاشور می‌فرمایند: «نماز زیارت عاشورا بعد از سجدهٔ شکر زیارت عاشورا خوانده می‌شود.» عده‌ای هم فرمودند: «نماز زیارت عاشورا قبل از زیارت عاشورا خوانده می‌شود.» عده‌ای هم از جمله مرحوم کفعمی در مصباح تصریح می‌کنند: «زیارت عاشورا دو نماز دارد: یکی قبل از زیارت و دیگری بعد از زیارت.» نظر شریف حضرت عالی چیست؟

پاسخ:^۲ می‌توانید رجائاً ابتدا نماز بخوانید و بعد از آن با انجام دادن آداب، زیارت عاشورا را به جا آورید و سپس نماز زیارت انجام دهید (امام خامنه‌ای).

در روایت آمده است که دو رکعت نماز زیارت قبلش می‌خوانند و سپس

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۰۵۴۸۹.
۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۰۶۹۵۸؛ شایان ذکر است معظم‌له در استفتای دیگری می‌فرماید: «نماز زیارت عاشورا بعد از زیارت عاشورا خوانده می‌شود» (سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۲۴۴۰۲).
استفتای کتبی از سیدعلی سیستانی (شماره ۳۷۹۷)، ناصر مکارم شیرازی (شماره ۵۴۲۲۵)، لطف‌الله صافی گلپایگانی (شماره ۱۹۷) در تاریخ ۲۰ فروردین ۱۳۸۹.

مشغول زیارت عاشورا می‌شوند (آیت‌الله مکارم). هرکدام را بخوانید، کافی است (آیت‌الله سیستانی). همان گونه که در مفاتیح الجنان مرحوم حاج شیخ عباس قمی رحمۃ اللہ علیہ مذکور است، نماز زیارت خوانده شود (آیت‌الله صافی). نماز زیارت عاشورا در بعضی روایات قبل از زیارت و در بعضی بعد از زیارت نقل شده است و در هر صورت اگر کسی بخواهد به ثواب آن زیارت با نماز آن برسد، نماز آن را هم بخواند؛ خصوصاً اگر هم قبل از زیارت و هم بعد از آن، نماز بخواند، اولی است (آیت‌الله وحید).^۱

اضافه کردن به زیارت عاشورا

پرسش: آیا می‌توان در زیارت عاشورا به جای «بأبی انت و امی» بگوییم «بأبی انت و امی و نفسی و مالی» یا بعد از فراز «السلام علی الحسین» جملاتی مثل «و علی عباس اخ الحسین» یا «و علی انصار الحسین» را اضافه کرد؟

پاسخ: شایسته است دعا را همان گونه که وارد شده، بخوانید و چیزی بر آن اضافه یا از آن کم نکنید (امام خامنه‌ای).^۲

تکرار عبارات زیارت عاشورا

پرسش: آیا تکرار یک فراز زیارت عاشورا به صورت دسته جمعی بدون آنکه توصیه شده باشد، بدعت است؟

پاسخ: بدعت نیست. بدعت یعنی چیزی که از دین نیست، وارد دین کند و اظهار کند که آن چیز از دین است (امام خامنه‌ای).^۳

۱. حسین وحید خراسانی، سایت، استفتانات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۰۸۷۹۸ و ۴۲۷۷۱۱.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۶۰۷۱۹.

پرسش: آیا تکرار یک فراز زیارت عاشورا اشکالی ندارد؟

پاسخ: آنچه به خصوص در این زیارت وارد شده، یک مرتبه است؛ ولی تکرار آن بدون قصد ورود برای حصول حال توجه بیشتر، به قدری که موجب خروج از صورت قرائت زیارت عاشورا نشود، مانعی ندارد (آیت الله صافی).^۱

پرسش: در اثنای قرائت دعاهایی همچون دعای کمیل و ندبه و توسل، خواننده یا شرکت‌کنندگان جملاتی از آن را با خود زمزمه و حتی بعضی کلمات دعا را چند بار تکرار می‌کنند؛ درحالی‌که در دعا تکرار نشده است. این کار چه حکمی دارد؟

پاسخ: بهتر است دعاها را به همان صورتی که از ائمه علیهم‌السلام رسیده، بخوانند (آیت‌الله مکارم).^۲

خواندن مداحی در بین زیارت عاشورا

پرسش: آیا خواندن مداحی بین زیارت عاشورا جایز است؟

پاسخ: فی‌نفسه اشکالی ندارد (امام خامنه‌ای).^۳

پرسش: آیا صحبت کردن و خواندن اهل بیت علیهم‌السلام بین ادعیه جایز است؟

پاسخ: بهتر است ادعیه را به همان صورت وارده بخوانید و قبل یا بعدش ذکر مصیبت شود (آیت‌الله مکارم).^۴

پرسش: آیا وقفه انداختن در میان خواندن زیارت، به دلیل بیان ذکر مصیبت توسط مداح با اشاره به محتوا و معنای زیارت عاشورا مانعی دارد؟

پاسخ: اگر از اول به نحو متصل و همان طور که رسیده خوانده شود،

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، معارف دین، ج ۲، ص ۳۰۹، سؤال ۳۶.

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، مسائل متفرقه، ادعیه، حکم تکرار فرازهایی از دعا.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۰۹۳۲۰.

۴. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، ادعیه و زیارات، خواندن مصیبت در بین دعا.

قطعاً به مضمون روایت زیارات عمل شده است و اگر فاصله در حد متعارف باشد و محتوا و معنای زیارات را به هم نزنند، مانعی ندارد و تذکر محتوای زیارت به کسی که متوجه می‌شود، اشکالی ندارد (آیت‌الله وحید)^۱.

پرسش: مداحان در اثنای دعای کمیل و ندبه و زیارت عاشورا، اشعار یا روضه می‌خوانند. این کار چه حکمی دارد؟

پاسخ: بهتر است دعاهای وارده را بدون اینکه در اثنای آن‌ها شعر یا چیز دیگری خوانده شود، بخوانند؛ ولی خواندن روضه صحیح در بعضی مواضعی که مناسب دعاست، اشکال شرعی ندارد. ولی اگر طوری در این کار افراط شود که از صورت دعا خواندن خارج شود، معلوم نیست ثواب آن دعا را داشته باشد (آیت‌الله صافی)^۲.

فاصله انداختن میان لعن و سلام زیارت عاشورا

پرسش: آیا فاصله انداختن میان صد لعن و سلام زیارت عاشورا اشکال دارد؟

پاسخ: فی نفسه اشکال ندارد (امام خامنه‌ای)^۳.

شک نیست که در ترتب کمال ثواب، در یک مجلس خواندن معتبر است؛ ولی می‌توان گفت این‌گونه شرایط و رعایت بعضی آداب به‌عنوان تعدد، مطلوب و مستحب در مستحب است؛ هرچه بیشتر رعایت شود، اجر و ثواب و فضیلت آن بیشتر است و اگر امر دایر شود بین ترک مطلق زیارت با خواندن آن در مجالس متعدد، در مجالس متعدد خوانده شود؛ هرچند بهتر این است که به قصد و نیت استحباب مطلق بخواند (آیت‌الله صافی)^۴.

۱ . حسین وحید خراسانی، سایت، استفتانات، سؤالات اعتقادی و اخلاقی، سؤال ۹.
۲ . لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌وگو با عاشری، فصل ۳، فقه عاشری، سخنرانان و مداحان مجلس عزاداری، سؤال ۴۴.

۳ . سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۹۷۳۷۶.
۴ . لطف‌الله صافی گلپایگانی، معارف دین، ج ۲، ص ۳۱۱، سؤال ۳۹.

خواندن صد لعن و سلام زیارت عاشورا در طول روز

پرسش: آیا می‌توان صد لعن و سلام زیارت عاشورا را در حال انجام دادن کارهای عادی منزل و بدون چادر خواند؟
پاسخ: مانعی ندارد و به‌طور کلی برای خواندن دعا، رعایت حجاب لازم نیست (امام خامنه‌ای).^۱

زیادگفتن لعن و سلام

پرسش: اگر در ختم‌هایی که عدد خاصی مطرح است، اشتبهاً اضافه بخوانیم، آیا باید ختم را از سر گرفت؟ مثلاً در زیارت عاشورا اگر صد لعن یا صد سلام را اشتبهاً صد و یکی دو مرتبه بخوانیم، آیا باید از اول شروع کنیم و دقیقاً صد مرتبه بگوییم؟

پاسخ: در فرض سؤال اگر به‌صورت سهوی زیاد خوانده شود، ضرری ندارد؛ اما عمداً زیادتر نگویند (امام خامنه‌ای).^۲
نکته: از مسئله ذیل می‌توان حکم شک در تعداد لعن و سلام را اقتباس کرد.

مسئله: «إذا شك في عدد التكبيرات أو التسبيحات أو التحميدات بنى على الأقل إن لم يتجاوز المحلّ وإلا بنى على الإتيان به وإن زاد على الأعداد بنى عليها ورفع اليد عن الزائد.»^۳

خواندن زیارت عاشورا بدون لعن و سلام

پرسش: اگر در زیارت عاشورا به‌جای اینکه صد بار ذکر مخصوص را بگوییم یک بار تکرار کنیم، اشکال دارد؟
پاسخ: اگر برای خواندن زیارت عاشورا، نذر شرعی با رعایت شرایط

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۴۷۰۸۷۱.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۱۱۴۳۲.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الصلوة، فصل فی التعقیب، مسئله ۲۰.

آن انجام نداده، تکلیفی ندارد و می‌تواند به امید ثواب، زیارت عاشورا را بدون صد لعن و صد سلام هم بخواند (امام خامنه‌ای).^۱

می‌توانید به قصد رجا (امید ثواب) یک بار بگویید (آیت‌الله مکارم).^۲

پرسش: آیا خواندن زیارت عاشورا بدون صد لعن و صد سلام، ثواب و اثری دارد یا حتماً باید زیارت به همراه صد لعن و صد سلام خوانده شود؟

پاسخ: ترتب ثواب‌های خاصی که در روایات مربوط به زیارت عاشورا وارد است، بر خواندن آن به نحوی که وارد شده و مأثور است، توقف دارد و خواندن آن به قصد مطلق زیارت حضرت سیدالشهدا علیه السلام که اجر و ثواب بسیار دارد، موجب ترتب آن ثواب‌های عام است (آیت‌الله صافی).^۳

گفتن «مأة مرة» به جای خواندن صد لعن و صد سلام

پرسش: آیا می‌توان به جای خواندن صد مرتبه لعن و سلام، به گفتن عبارت «مأة مرة» یا «تسعاً و تسعين مرة» اکتفا کرد؟

پاسخ: ترتب ثواب‌های خاص متوقف بر زیارت به نحو مأثور است؛ ولی خواندن زیارت عاشورا به این نحو به قصد استحباب مطلق زیارت، اشکال ندارد (آیت‌الله صافی).^۴

خواندن زیارت عاشورا رو به قبله یا رو به حرم

پرسش: با توجه به اینکه بعد از نماز مستحب است همین طور که رو به قبله نشسته، تعقیبات خوانده شود و همچنین در مفاتیح به نقل از امام صادق علیه السلام ذکر شده که هنگام خواندن زیارت عاشورا روی خود را به سوی قبر حضرت سیدالشهدا علیه السلام بگردانید، آیا زیارت عاشورا بعد از نماز

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۱۵۱۵۵.

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، ادعیه و زیارات، یک مرتبه گفتن لعن و سلام.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، معارف دین، ج ۲، ص ۳۱۰، سؤال ۳۷.

۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، معارف دین، ج ۲، ص ۳۱۰، سؤال ۳۸.

رو به سوی قبر آن حضرت خوانده شود بهتر است یا رو به سوی قبله؟
پاسخ: مناسب است زیارت عاشورا رو به سوی قبر آن حضرت خوانده شود (امام خامنه‌ای).^۱

حجاب برای زیارت عاشورا

پرسش: برای خواندن قرآن یا دعای توسل و زیارت عاشورا و... آیا داشتن حجاب واجب است؟
پاسخ: واجب نیست (امام خامنه‌ای).^۲

خواندن زیارت عاشورا و سجده آن با عذر شرعی

پرسش: آیا خواندن زیارت عاشورا هنگام عادت ماهیانه یا جنابت اشکال دارد؟

پاسخ: فی نفسه اشکالی ندارد (امام خامنه‌ای).^۳
خواندن دعاها و زیارات و انجام دادن سجده و فرستادن صلوات و سایر اذکار به طور کلی مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۴
زنان در عادت ماهانه می‌توانند زیارت عاشورا بخوانند (آیت‌الله بهجت).^۵

نذر زیارت عاشورا

پرسش: اگر کسی نذر کند که زیارت عاشورا بخواند، آیا باید با صد لعن و صد سلام بخواند یا بدون آن نیز کافی است؟

۱ . سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۰۰۵۲.
۲ . سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۲۲۴۴.
۳ . سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۳۸۸۹۴۹، ۸۱۷۹۲۴ و ۸۲۹۱۸۵.
۴ . ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، ادعیه و زیارات، خواندن زیارت عاشورا توسط اشخاص دارای عذر شرعی.
۵ . محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۱، ص ۲۹۳، سؤال ۱۰۴۲.

پاسخ: باید زیارت عاشورا را با صد لعن و صد سلام بخواند (آیت الله بهجت).^۱

اگر نذراو مطلق باشد، باید صد لعن و صد سلام را بخواند؛ ولی دعای علقمه شرط نیست؛ اما اگر نذرش اعم باشد، اعم از صد لعن و صد سلام، یا یک لعن و یک سلام، در این صورت هر دو رقم کافی است (آیت الله مکارم).^۲

پرسش: اگر کسی به صورت شرعی نذر کرده باشد زیارت عاشورا بخواند، آیا باید با صد لعن و صد سلام بخواند یا بدون آن نیز کافی است؟ همچنین خواندن نماز زیارت عاشورا و دعای علقمه در فرض فوق، واجب است یا خیر؟

پاسخ:^۳ باید طبق نذر خود و آنچه در نیت داشته‌اید، عمل کنید (امام خامنه‌ای).^۴

اگر هنگام نذرکردن قصد شما از زیارت عاشورا، بدون صد لعن و صد سلام بوده است، لازم نیست (آیت الله سیستانی).

معیار در نذر نیت ناذر در حین نذر است و چنانچه در حین نذر، صد لعن و صد سلام در نظرش نبوده است، واجب نیست (آیت الله نوری).

بستگی به نیت ناذر دارد. اگر نیت انجام دادن این امور را داشته است، باید مطابق نیتش عمل کند و الا واجب نیست (آیت الله شبیری).

۱ . محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۴، ص ۳۰۲، سؤال ۵۶۳۷.
۲ . ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، نذر و عهد، احکام نذر، احکام مورد نذر، نحوه ادای نذر زیارت عاشورا و استفتانات جدید، ج ۲، ص ۴۲۴، سؤال ۱۲۵۰.
۳ . سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۸۴۶۸۶۷؛ سیدعلی سیستانی، سایت، استفتانات، شماره ۷۰۷۷۷۵؛ حسین نوری همدانی، سایت، استفتانات، شماره ۳۱۰۰۱ و سیدموسی شبیری زنجانی، سایت، استفتانات، شماره ۵۰۵۵۹.
۴ . استفتای دیگر از معظمله.
پرسش: اگر شخصی نذر کند که در هر جمعه زیارت عاشورا بخواند، باید هر صد لعن و صد سلام را بفرستد یا یک بار کفایت می‌کند؟
پاسخ: تابع نحوه و کیفیت نذر است (سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۵۶۵۱۸۲).

زیارت عاشورا در ادارات

پرسش: دربارهٔ برگزاری مراسم زیارت عاشورا در اداراتی که ارباب رجوع ندارند، حکم چیست؟

پاسخ: اگر موجب تضییع حقوق مراجعه‌کنندگان نشود، اشکال ندارد و اگر در این زمینه مقرراتی وجود دارد، باید مراعات شود (امام خامنه‌ای).^۱

وحدت و زیارت عاشورا

پرسش: بنده در روستایی زندگی می‌کنم که دو فرقهٔ اهل سنت و شیعه با هم زندگی می‌کنند. با توجه به اینکه در تمام مراسمات مذهبی، برادران اهل سنت حضور دارند، در این صورت آیا خواندن زیارت عاشورا با توجه به لعن‌هایی که در این دعا ذکر شده، به‌ویژه لعن‌های آخر دعا جایز است؟

پاسخ: در هر حال خواندن زیارت عاشورا اشکال ندارد و امر مطلوبی است و ضرری برای وحدت ندارد (امام خامنه‌ای).^۲

لعن دشمنان دین در زیارت عاشورا

پرسش: از نظر حضرت آقا، لعنت‌کردن دشمنان امیرالمؤمنین و حضرت زهرا علیها السلام در خفا و علنی حرام است؛ یعنی زیارت عاشورا نخوانیم؟ و یعنی آقا مخالف تبری هستند؟

پاسخ: مقصود توهین به مقدسات اهل سنت در بعضی مداحی‌ها و سخنرانی‌هاست که موجب اختلاف است، نه خواندن زیارت عاشورا و تبری‌جستن از دشمنان دین که جزء اعتقادات ماست (امام خامنه‌ای).^۳

پرسش: آیا صحیح است که می‌گویند معظم‌له فرموده‌اند لعن زیارت عاشورا باید حذف شود یا اینکه خواندنش اشکال دارد؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شمارهٔ ۶۲۴۳۷۶.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شمارهٔ ۷۱۹۳۲۶.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شمارهٔ ۶۹۹۰۹۰.

پاسخ: این حرف، کذب محض است. نظر ما را در کتاب مفاتیح نوین مطالعه کنید (آیت‌الله مکارم).^۱

مسائل متفرقه

تشکیل مجلس فقط به صورت مداحی و بدون استفاده از وعظ و ارشاد

پرسش: آیا تشکیل مجلس فقط به صورت مداحی و بدون استفاده از وعظ و ارشاد خطبا جایز است؟

پاسخ: باید از این کار جداً پرهیز کرد که اهداف مقدس امام حسین علیه السلام را به خطر می‌اندازد. به علاوه مردم، بسیاری از اصول و فروع و تعلیمات اسلام و ارزش‌های والای آن را در این مجالس از خطبا فرا می‌گیرند و گاه در غیر این مجالس برای آن‌ها ممکن نیست (آیت‌الله مکارم).^۲

شرکت پیروان سایر مذاهب در مجالس عزاداری

پرسش: هر سال گروهی از پیروان سایر مذاهب، مایل‌اند در مراسم بیدارکننده عزاداری سیدالشهدا علیه السلام شرکت کنند. آیا شرکت آن‌ها جایز است؟

پاسخ: شرکت آن‌ها مانعی ندارد و حتی نذورات آن‌ها را باید پذیرفت (آیت‌الله مکارم).^۳

حضور کودکان در مجالس عزاداری

پرسش: آیا حضور کودکان در مراسم عزاداری که گاه توأم با بی‌نظمی

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، ادعیه و زیارات، حذف لعن زیارت عاشورا.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۳۹، سؤال ۱۷.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۲۵، سؤال ۹.

است، شایسته است؟

پاسخ: به یقین باید کودکان و نوجوانان را از همان سنین پایین با مکتب حسینی آشنا ساخت و درس آزادگی و ایمان و شهامت را از همان اول به آن‌ها آموخت. حضور آن‌ها لازم است؛ هرچند گاهی عوارض مختصری داشته باشد (آیت‌الله مکارم).^۱

مصادف شدن ایام عزاداری با اعیاد باستانی

پرسش: نظر حضرت‌عالی درباره کیفیت برپایی مراسم عزاداری اهل بیت علیهم‌السلام که گاهی با اعیاد باستانی همراه می‌شود، چیست؟

پاسخ: در چنین حالتی بهتر آن است که آنچه آثار شادی و خوش حالی است، اظهار نکنند؛ ولی صلۀ رحم و دیدوبازدید و خانه‌تکانی و نظافت و مانند آن مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۲

واضح است که مؤمنان و محبان اهل بیت علیهم‌السلام در ایام محرم و صفر از برگزاری مراسم و تظاهر به اعمالی که مناسب شأن محب اهل بیت علیهم‌السلام نباشد، خودداری می‌کنند و مراسم و سیره سوگواری را حفظ می‌کنند (آیت‌الله صافی).^۳

اقامه مجالس عزاداری کارمندان در ادارات و نهادهای دولتی

پرسش: آیا جایز است کارمندان در اداره‌ها و مؤسسات دولتی، اقامه نماز جماعت کنند یا مجالس عزاداری برپا کنند؟

پاسخ: اقامه نماز و بیان احکام و معارف و امثال آن در هنگام اجتماع برای نماز در ماه مبارک رمضان و سایر ایام‌الله مانع ندارد؛ مشروط بر اینکه

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۳۶، سؤال ۱۲.

۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، مجالس و دستجات عزاداری، ص ۴۰، سؤال ۲۱.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، گفت‌وگو با آیت‌الله مکارم، فصل ۲، فقه عاشورایی، آداب و اخلاق عزاداری، سؤال ۳۳.

حقوق مراجعان تضييع نشود (امام خامنه‌ای).^۱

مشروعیت احترام به وسایل عزاداری

پرسش: آیا احترام گذاشتن به لباس سیاه، ضریح، علم و پارچه‌هایی که اختصاص به عزای حضرت امام حسین علیه السلام دارد، مشروع است؟
پاسخ: بله (آیت الله بهجت).^۲

مراسم جشن ولادت امام موسی کاظم علیه السلام در ماه صفر

پرسش: آیا برپایی محفل میلاد زادروز حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام و ذکر میلاد آن بزرگوار و ابراز سرور و شادی توسط محبان آن، با توجه به ماه محرم و صفر، خلاف شرع است؟

پاسخ: خلاف شرع نیست؛ ولی اولی آن است که حرمت اربعین (چهل روز) شهادت، مقدم داشته شود. این نکته نیز فراموش نشود که طبق بعضی روایات معروف، روز هفتم ماه صفر، روز شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام است (آیت الله مکارم).^۳

پرسش: با توجه به اهمیت برگزاری شعائر اهل بیت علیهم السلام و مظلومیت سبط اکبر، امام حسن مجتبی علیه السلام و سیره مستمر علمای حوزه‌های علمیه قم و نجف اشرف و سایر مشاهد مشرفه که روز هفتم ماه صفر را به عنوان شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام اقامه عزا می‌کردند، نظر حضرت عالی درباره روز هفتم صفر چیست؟ گفتنی است مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری، مؤسس حوزه علمیه قم، بر تعطیلی دروس حوزه علمیه و اقامه عزا بر آن وجود شریف اصرار داشتند و به دستور ایشان بازار قم تعطیل می‌شد و از زمان حیات آن بزرگوار تاکنون نیز بر این منوال باقی است. بنا

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، سؤال ۱۹۷۳.

۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۴، ص ۵۴۴، سؤال ۶۴۰۷.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۶۲۳ تا ۶۲۵، سؤال ۱۷۸۹.

بر اقوالی از جمله شهید اول در کتاب دروس، مرحوم کفعمی در مصباح، شیخ بهایی و مرحوم شیخ جعفر کاشف الغطاء و برخی دیگر از اعظام فقها بر شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام در این روز تصریح کرده‌اند. در صورت صحت اقوال فوق‌الذکر در این روز و بنا بر قولی که ولادت امام موسی کاظم علیه السلام نیز هست، وظیفه و تکلیف ما شیعیان و به‌ویژه صداوسیما در برپایی عزاداری یا جشن و سرور چیست؟

پاسخ: البته نظر مشهور طبق آنچه مرحوم کلینی رحمته الله علیه در کافی آورده است، این است که شهادت آن حضرت در آخر ماه صفر است؛ ولی با توجه به روایت دیگری که مربوط به هفتم ماه صفر است، سزاوار است در آن روز نیز احترام رعایت شود (آیت‌الله مکارم).

بزرگداشت شهادت سبط اکبر، امام حسن مجتبی علیه السلام و ترتیب مجالسی برای آن حضرت و ذکر مصائب و یادآوری مناقب آن امام از مصادیق تعظیم شعائر است ﴿وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾^۱ (آیت‌الله سیستانی).

عزاداری روز هفتم ماه صفر، به‌عنوان سوگواری سبط اکبر علیه السلام و تعطیلی بازار که سنت شیعیان بوده است، از شعائر دینی است که باید محفوظ بماند و با ذکر مناقب امام هفتم علیه السلام منافات ندارد (آیت‌الله شبیری).

برپایی مجلس میلاد ائمه علیهم السلام بسیار خوب و مناسب است؛ اما چون هفتم صفر بنا بر بعضی اقوال مصادف با سالروز شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام است و از طرفی تمام ماه محرم و صفر ماه‌های حزن آل‌الله و کاروان داغ‌دار و مصیبت‌زده حضرت سیدالشهدا علیه السلام است، سزاوار است در این دو ماه، مجلس روضه و عزا برپا کرده، از مجالس جشن و سرور جداً اجتناب کرد. خداوند همگان را در اظهار ارادت به خاندان عصمت و

طهارت عَلَيْهِ السَّلَام موفق بدارد (آیت الله صافی).^۱

به آنچه فقیه محقق، مؤسس حوزه علمیه فرموده‌اند، باید عمل شود (آیت الله وحید).

در اینکه باید یک روز اختصاص به حضرت امام مجتبی عَلَيْهِ السَّلَام داشته باشد، تردیدی نیست و با توجه به اینکه روز ۲۸ صفر روز رحلت خاتم الانبیا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم هست و بدین لحاظ شهادت سبط اکبر عَلَيْهِ السَّلَام تحت الشعاع قرار می‌گیرد، خوب است که روز هفتم صفر را به این عنوان اختصاص دهند (آیت الله فاضل).

مناسب است در جمع بین دو قول (مشهور) در روز هفتم صفر که شهادت سبط اکبر، امام مجتبی عَلَيْهِ السَّلَام و تولد امام موسی کاظم عَلَيْهِ السَّلَام است، مجالس برای هر دو امام بزرگوار برگزار شود؛ به این صورت که مصائب امام دوم عَلَيْهِ السَّلَام و مناقب امام هفتم عَلَيْهِ السَّلَام را متذکر و یادآور باشند و همین احتیاط حاصل می‌شود (آیت الله بهجت).

استفاده از غذای مجالس عزاداری

پرسش: در ایام عزاداری ائمه معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام و مخصوصاً حضرت سیدالشهدا عَلَيْهِ السَّلَام در هیئات زیادی در آخر مراسم، عزاداران اطعام می‌شوند. ۱. غذا خوردن در مجالسی که برای هیئت خاصی برپا شده است و فرد

جزء آن هیئت نیست، چه حکمی دارد؟

۲. در مواردی که غذا را به صورت ظرف‌های یک‌بار مصرف در اختیار افراد قرار می‌دهند، آیا می‌توان بیش از یک غذا را تحویل گرفت؟

۳. در بعضی موارد که جمعیت زیادی وجود دارد، صف‌هایی برای گرفتن غذا تشکیل می‌شود. اگر فردی این صف را رعایت نکند و به‌گونه‌ای از دیگران زودتر غذا دریافت کند، چه حکمی دارد؟

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، سایت، استفتانات، عزاداری در هفتم صفر.

پاسخ: جواب ۱ و ۲: تابع نظر متولیان و اهداکنندگان است.
جواب ۳: به هر حال تضییع حقوق دیگران جایز نیست (امام خامنه‌ای).^۱
جواب ۱: در صورتی که غذای نذری برای عموم افراد است، استفاده از آن اشکالی ندارد.
جواب ۲: چنانچه برای هر نفر تنها یک ظرف غذا در نظر گرفته شده نه بیشتر، از گرفتن بیشتر از یک ظرف خودداری کنند.
جواب ۳: چنانچه این کار موجب تضییع حقوق کسانی که در صف ایستاده‌اند باشد، جایز نیست (آیت‌الله مکارم).^۲

کاروان‌های پیاده‌روی اربعین و غیر آن

پرسش: حکم راه‌اندازی و شرکت در کاروان‌های پیاده که از راه‌های دور به حرم مطهر امام حسین علیه السلام یا امام رضا علیه السلام مشرف می‌شوند، چیست؟ و آیا تشکیک در این باره صحیح است؟

پاسخ: عمل مذکور فی‌نفسه جایز است و با توجه به اینکه مشتمل بر اظهار محبت به اهل بیت علیهم السلام و تعظیم شعائر دینی و موجب تحول معنوی در افراد و یادگیری مسائل شرعی و سایر وجوه بڑاست، باید گفت رجحان نیز دارد و امری مستحسن و پسندیده است.

و در نقل است که گروهی از خراسان، محضر امام باقر علیه السلام رسیدند. حضرت به مردی از آنان نگاه کرد که دو پایش شکاف برداشته بود. فرمودند: «چرا پایت چنین شده است؟»

عرض کرد: «از دوری راه یابن رسول الله. به خدا قسم من را از شهر و دیارم به نزد شما نیاورد، جز محبت شما اهل بیت علیهم السلام.»
امام باقر علیه السلام فرمودند: «بشارت باد بر تو! به خدا قسم با ما محشور

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شماره ۶۹۹۴۳۱.
۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، کد رهگیری ۹۵۰۷۰۴۰۰۱۹.

خواهی شد.» مرد عرض کرد: «با شما محشور می‌شوم یا بن رسول الله؟» فرمودند: «بلی، هیچ بنده‌ای نیست که ما را دوست بدارد، مگر آنکه با ما محشور خواهد شد. آیا دین جز محبت است؟ خداوند متعال می‌فرماید: 'بگو اگر خدا را دوست می‌دارید، از من پیروی کنید، تا خدا (نیز) شما را دوست بدارد... '۱' ۲

زیارت ائمه هدی علیهم‌السلام نزد همه علمای امامیه (رضوان الله علیهم) از عبادات مستحب است و ترغیب اکید بر آن شده است و در این زمینه احادیث متواتره در کتب مزار و کتب اربعه شیعه روایت شده است. پیاده آمدن نزد امام علیه‌السلام مستحب است و برای زیارت مولایمان امیرالمؤمنین علیه‌السلام وارد شده است. در حدیث است کسی که پیاده به زیارت امیرالمؤمنین علیه‌السلام بیاید، به هر قدمی که برمی‌دارد، خداوند متعال در پرونده عمل او حج و عمره‌ای می‌نویسد و اگر پیاده هم برگردد، به هر قدمی که برمی‌دارد، خداوند متعال ثواب دو حج و دو عمره برای او ثبت می‌کند.

همچنین روایات وارده در زیارت پیاده اباعبدالله الحسین علیه‌السلام بسیار است و صاحب وسائل، باب مستغنی را در فضیلت پیاده رفتن به زیارت امام حسین علیه‌السلام اختصاص داده است.

شیخ صدوق در ثواب الأعمال و ابن قولویه در کتاب مزار به سند صحیح از حسن بن علی و شاء نقل می‌کند که وی به امام رضا علیه‌السلام عرض می‌کند: «برای کسی که نزد قبر یکی از ائمه بیاید، چه پاداشی است؟» حضرت فرمودند: «برای او پاداشی مثل آمدن نزد قبر امام حسین علیه‌السلام است.» گفتیم: «کسی که قبر امام موسی بن جعفر علیه‌السلام را زیارت کند، چه پاداشی دارد؟» حضرت فرمودند: «مثل کسی است که امام حسین علیه‌السلام را زیارت کرده است.»

۱. آل عمران، ۳۱.

۲. نعمان بن محمد مغربی، دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۷۱.

ظاهر روایت این است که سؤال اول دربارهٔ ثواب آمدن (اتیان) نزد قبر امام علیه السلام است؛ لذا وقتی پیاده رفتن به زیارت امام حسین علیه السلام افضل از سواره رفتن به زیارت آن امام همام باشد، همان طور که در روایات به آن تصریح شده، ثواب پیاده یا سواره آمدن نزد قبر سایر ائمه هدی برای زیارت، همانند آمدن نزد قبر امام حسین علیه السلام است.

لذا به وسواس و شبهات بعضی افراد که منکر فضیلت زیارت پیاده امام حسین علیه السلام یا امام رضا علیه السلام هستند، اعتنا نکنید. آنان از مدارک احکام و عبادات مستحب غافل اند؛ همچنان که به گفتهٔ شخصی آنان و عقاید ایشان در امور دین اعتنا نمی شود (آیت الله سیستانی).^۱

پیاده روی اربعین

شركت در این مراسم امر بسیار پسندیده و مطلوبی است و از اعمال بزرگ [و ارزشمندی] است که انسان را به خداوند نزدیک می کند (امام خامنه ای).^۲

کلامی از آیت الله مکارم^۳

جاذبهٔ این مراسم عزاداری، به قدری است که امسال بزرگ ترین رقم زائران حسینی در اربعین^۴ در تاریخ کربلا ثبت شد، آن هم در میان آن همه خطرات. این جانب هنگامی که صحنهٔ تکان دهندهٔ حرکت زوار را دیدم که با پای برهنه و همراه کودکان خردسال و شیرخوار به سوی آن مقصد عاشقان در حرکت اند، آرزو کردم که ای کاش من هم در میان آن ها بودم. به دلیل جاذبهٔ این مراسم، دشمنان می کوشند آن را تضعیف یا کم رنگ کنند یا با خرافات بیامیزند و از عظمت آن بکاهند.

۱. سیدعلی سیستانی، استفتای کتبی موجود در هیئت علمی ادارهٔ پاسخ گویی حرم مطهر.

۲. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شمارهٔ ۷۰۴۹۱۵.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، بیانیه ها، توصیه به عزاداران، ص ۱۴۴.

۴. ده میلیون نفر زائر.

برپایی مجلس عزا در ایام فاطمیه

پرسش: گرفتن مجلس عزاداری در شام شهادت حضرت زهرا علیها السلام و راه اندازی دستجات عزاداری در روز شهادت آن حضرت، چه حکمی دارد؟
پاسخ:^۱ اقامه عزای حضرت فاطمه زهرا علیها السلام هرچه باشکوه تر برگزار شود، بهتر است (امام خامنه ای).

اقامه عزاداری در ایام و لیالی شهادت سیده نساء العالمین، فاطمه زهرا علیها السلام، از افضل قربات است (آیت الله مکارم).
برگزاری این مراسم باید هرچه باشکوه تر و بامعنا تر انجام شود و اهتمام و مشارکت در آن از حسنات بزرگ است (آیت الله صافی).
این مراسم همانند ایام عاشورا، هرچه باشکوه تر و باشور و حرارت بیشتری برگزار شود، ارزش و ثمرات بیشتری خواهد داشت (آیت الله فاضل).
اشکال ندارد (آیت الله بهجت).

پرسش: آیا برپایی مراسم عزاداری در ایام فاطمیه با توجه به ضرورت حفظ وحدت میان مسلمانان جایز است؟

پاسخ: هرگاه مراسم به شکلی برگزار شود که باعث تفرقه صفوف مسلمانان نشود، مانعی ندارد و عزاداران از شعارهای تند بر ضد اهل سنت که در این وضعیت باعث تفرقه است، خودداری کنند (آیت الله مکارم).^۲
پرسش: بهترین نوع عزاداری در شهادت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام چیست؟

پاسخ: بهترین عزاداری، بیان فضایل و مناقب و مصائب آن حضرت و ذکر اخلاق و سیره عملی و دفاع ایشان از امام مظلوم، حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام

۱. سید محسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۳، عزاداری حضرت زهرا، ص ۲۰۳.
۲. ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۳، سؤال ۱۵۶.

است که در همهٔ اعصار باید برای مردم تبیین شود. ان شاء الله تعالی مؤمنین با تمسک به قرآن و عترت به بهترین صورت ممکن به ساحت مقدس آن بزرگوار عرض ادب و اخلاص کنند؛ به ویژه بانوان متدین با حفظ حجاب و عفت و پاک دامنی، ایشان را الگویی خود قرار دهند (آیت الله صافی).^۱

تاریخ شهادت حضرت زهرا علیها السلام

پرسش: معیار شروع دههٔ فاطمیه چه زمانی است و ایام فاطمیه چند روز است؟

پاسخ: روز شهادت (سیزده جمادی الاول و سه جمادی الثانی) و یکی دو روز قبل و یکی دو روز بعد از آن، ایام فاطمیه است (امام خامنه‌ای).^۲ برای سالروز شهادت حضرت زهرا علیها السلام دو روایت است: یکی اینکه ایشان ۷۵ روز بعد از رحلت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به شهادت رسیدند که می‌شود سیزده جمادی الاول و دیگری ۹۵ روز بعد از رحلت پیغمبر به شهادت رسیدند که می‌شود سه جمادی الثانی و طول این بیست روز را ایام فاطمیه نامیده‌اند (آیت الله مکارم).^۳

برای روز شهادت حضرت صدیقهٔ کبری، فاطمهٔ زهرا علیها السلام، اقوال مختلفی ذکر شده است؛ لکن آنچه بیشتر مورد توجه علما واقع شده، فاطمیهٔ اول و فاطمیهٔ دوم در ماه جمادی‌الاولی و جمادی‌الثانی است و شایسته است شیعیان از روز سیزدهم جمادی‌الاولی تا سوم جمادی‌الثانی سوگوار باشند و با انجام دادن مراسم عزاداری آن حضرت، ارادت و مودت خود را به اهل بیت علیهم السلام اظهار کنند و از انجام دادن مراسمی که موجب وهن مراسم شهادت آن حضرت است، اجتناب کنند (آیت الله صافی).^۴

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، سایت، استفتانات، شهادت حضرت زهرا علیها السلام.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، استفتانات، شمارهٔ ۷۴۰۸۷۶.

۳. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، ایام عزاداری، فاطمیه.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، سایت، استفتانات، شهادت حضرت زهرا علیها السلام.

محدوده ایام عزا در ایام فاطمیه

پرسش: احتراماً محدوده دو دهه فاطمیه را بیان کنید و همچنین برگزاری مراسم جشن عقد و عروسی و امثال آن در این مدت چگونه است؟
پاسخ: سه روز، سیزده و چهارده و پانزده جمادی الاول و سه روز اول و دوم و سوم جمادی الثانی، بنا بر معمول به «فاطمیه» اختصاص دارد؛ ولی در بین این دو، برگزاری مراسم عقد و عروسی با رعایت تمام موازین شرعی، مانعی ندارد (آیت الله مکارم).^۱

ایام فاطمیه، روز شهادت (سیزده جمادی الاول بنا بر یک روایت و سه جمادی الثانی بنا بر روایت دیگر) و یکی دو روز قبل و یکی دو روز بعد آن است و بر مؤمنین لازم است به نحوی عمل کنند که شئون ایام عزای اهل بیت علیهم السلام مراعات بشود (امام خامنه ای).^۲

ایام محسنیه

پرسش: نظر حضرت عالی درباره برگزاری مراسم ایام محسنیه به صورت عمومی در سطح شهر چیست؟
پاسخ: توسل به ذیل عنایت معصومین علیهم السلام و فرزندان آنها کار بسیار خوبی است؛ ولی بهترین است که برنامه های جدیدی که در میان شیعه سابقه نداشته، ترتیب داده نشود (امام خامنه ای و آیت الله مکارم).^۳

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتانات، عزاداری، ایام عزاداری، فاطمیه.

۲. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۴۰۳۲۳.

۳. سیدعلی خامنه ای، سایت، استفتانات، شماره ۷۱۸۶۰۰؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام عزاداری، ص ۱۱۴، سؤال ۱۵۷.

کتابنامه

۱. قرآن کریم.
۲. بنی هاشمی خمینی، سیدمحمدحسن، توضیح المسائل مراجع، چ ۱۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴.
۳. بهجت، محمدتقی، استفتائات، چ ۱، قم: شفق، ۱۳۸۶.
۴. بهجت، محمدتقی، توضیح المسائل، چ ۸۲، قم: شفق، ۱۳۸۶.
۵. بهجت، محمدتقی، جامع المسائل، چ ۲، قم: دفتر آیت الله محمدتقی بهجت، ۱۳۸۴.
۶. بهجت، محمدتقی، وسیلة النجاة، چ ۲، قم: شفق، ۱۳۸۱.
۷. جمعی از پژوهشگران، مناسک حج مطابق با فتاوی مراجع عظام تقلید، چ ۳، تهران: محراب قلم، ۱۳۹۱.
۸. طباطبایی یزدی، سیدمحمدکاظم، العروة الوثقی مع التعليقات، چ ۱، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۸.
۹. حر عاملی، محمدحسن، وسائل الشیعه، چ ۱، بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۲۷.
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی، اجوبة الاستفتائات، چ ۶۳، تهران: بین الملل، ۱۳۸۹.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله آموزشی، چ ۶، [بی جا]: مؤسسه فرهنگی هنری امین، ۱۳۹۰.
۱۲. خمینی، سیدروح الله، استفتائات، چ ۵، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۰.
۱۳. خمینی، سیدروح الله، تحریر الوسیلة، چ ۲۳، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۶.
۱۴. خمینی، سیدروح الله، توضیح المسائل، چ ۷، قم: نیلوفرانه، ۱۳۸۴.
۱۵. خمینی، سیدروح الله، رساله نجات العباد، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر

آثار امام خمینی علیه السلام، [بی تا].

۱۶. خمینی، سیدروح الله، صحیفه نور، چ ۱، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر

آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۶۰.

۱۷. خوبی، سیدابوالقاسم، استفتائات، چ ۱، قم: مؤسسه احیاء آثار

الامام الخوئی، ۱۳۸۱.

۱۸. خوبی، سیدابوالقاسم، توضیح المسائل، چ ۱، مشهد: رستگار، ۱۳۸۰.

۱۹. خوبی، سیدابوالقاسم، صراط النجاة، چ ۱، قم: مکتب نشر المنتخب،

۱۴۱۶.

۲۰. خوبی، سیدابوالقاسم، منهاج الصالحین، چ ۶، قم: مدرسه امام

باقرالعلوم علیه السلام، ۱۳۸۶.

۲۱. سیستانی، سیدعلی، توضیح المسائل، چ ۸، مشهد: ولایت، ۱۳۸۹.

۲۲. سیستانی، سیدعلی، توضیح المسائل جامع، چ ۲، مشهد: دفتر آیت الله

سیستانی، ۱۴۳۷.

۲۳. سیستانی، سیدعلی، منهاج الصالحین، چ ۱۰، بیروت: [بی تا]، ۱۴۲۷.

۲۴. محمودی، سیدمحسن، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید،

ورامین: صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، [بی تا].

۲۵. شبیری زنجانی، سیدموسی، توضیح المسائل، چ ۲۲، قم: سلسبیل،

۱۳۹۲.

۲۶. صافی گلپایگانی، لطف الله، توضیح المسائل، چ ۵، مشهد: هاتف،

۱۳۸۷.

۲۷. صافی گلپایگانی، لطف الله، جامع الاحکام، چ ۴، حضرت معصومه علیها السلام،

۱۴۱۷، براساس نرم افزار جامع فقه، مؤسسه نور.

۲۸. صافی گلپایگانی، لطف الله، گفتمان عاشورایی، چ ۱، قم: دفتر تنظیم و

نشر آثار حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی،

۱۳۹۲.

۲۹. صافی گلپایگانی، لطف‌الله، معارف دین، ج ۲، قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی، [بی‌تا].
۳۰. صافی گلپایگانی، لطف‌الله، هدایة العباد، چ ۱، قم: دارالقرآن کریم، ۱۴۱۶، براساس نرم‌افزار جامع فقه، مؤسسه نور.
۳۱. فاضل لنکرانی، محمد، الاحکام الواضحة، چ ۵، قم: مرکز فقه ائمة اطهار علیهم‌السلام، ۱۴۲۴.
۳۲. فاضل لنکرانی، محمد، توضیح المسائل، چ ۱۳، قم: مهر، ۱۳۸۵.
۳۳. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، چ ۱۱، قم: امیرالمؤمنین علیه‌السلام، [بی‌تا].
۳۴. مغربی، نعمان بن محمد، دعائم الاسلام، چ ۱، قم: دارالمعارف، ۱۳۸۳ ق.
۳۵. مکارم شیرازی، ناصر، احکام عزاداری، چ ۱، قم: امام علی بن ابی طالب علیه‌السلام، ۱۳۸۸.
۳۶. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات، چ ۵، قم: امام علی بن ابی طالب علیه‌السلام، ۱۳۸۸.
۳۷. مکارم شیرازی، ناصر، توضیح المسائل، چ ۴۷، قم: امام علی بن ابی طالب علیه‌السلام، ۱۳۹۱.
۳۸. مکارم شیرازی، ناصر، مفاتیح نوین، چ ۱، قم: امام علی بن ابی طالب علیه‌السلام، ۱۳۸۴.
۳۹. نوری همدانی، حسین، توضیح المسائل، چ ۲۰، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۵.
۴۰. نوری همدانی، حسین، هزارویک مسئله فقهی، چ ۴، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۳.
۴۱. وحید خراسانی، حسین، توضیح المسائل، چ ۸، قم: مدرسه امام باقرالعلوم علیه‌السلام، [بی‌تا].

۴۲. وحید خراسانی، حسین، منه‌اج الصالحین، چ ۶، قم: مدرسهٔ امام باقرالعلوم علیه السلام، ۱۳۸۶.

۴۳. وحیدی، محمد، فلسفه و اسرار احکام، چ ۱، قم: هاجر، ۱۳۸۳.

۴۴. خامنه‌ای، سیدعلی، سایت:

www.leader.ir

<http://leader.ir>

۴۵. سیستانی، سیدعلی، سایت:

www.sistani.org

۴۶. شبیری زنجانی، سیدموسی، سایت:

<http://zanjani.net>

۴۷. مکارم شیرازی، ناصر، سایت:

persian.makarem.ir

۴۸. وحید خراسانی، حسین، سایت:

www.vahid-khorasani.ir

پورتال فرهنگی - تبلیغی حرم مطهر امام رضا (ع)

- صفحه اصلی پایگاه مجازی حرم مطهر رضوی: haram.razavi.ir
- پخش زنده مراسم و اماکن حرم مطهر رضوی: tv.razavi.ir
- دسترسی به آرشیو محصولات فرهنگی حرم مطهر رضوی: archive.razavi.ir

کانال‌ها و صفحات شبکه‌های اجتماعی

- ❖ وقت سلام؛
- ❖ حال و هوای حرم؛
- ❖ ثبت درخواست زیارت نیابتی؛
- ❖ اعلام برنامه‌های حرم مطهر رضوی؛
- ❖ ارائه مطالب ویژه دختران و پسران ۱۲ تا ۱۸ سال؛
- ❖ نشر معارف رضوی به زبان‌های عربی، انگلیسی، اردو، فرانسه و ...؛
- ❖ انتشار تولیدات فرهنگی حرم مطهر رضوی اعم از فیلم و صوت مراسم حرم مطهر رضوی.

می‌توانید به این شبکه‌ها از مسیرهای ذیل دسترسی داشته باشید:

- شبکه‌های فارسی: tvapp.razavi.ir/razavi_aqr_ir
- شبکه‌های اجتماعی بین‌الملل: tvapp.razavi.ir/razavi_int
- ربات چندزبانه حرم مطهر رضوی در شبکه‌های اجتماعی شامل بخش‌های پاسخگویی به سؤالات دینی، زیارت نیابتی و ارتباط با حرم: [@haramrazavi_bot](https://t.me/haramrazavi_bot)

